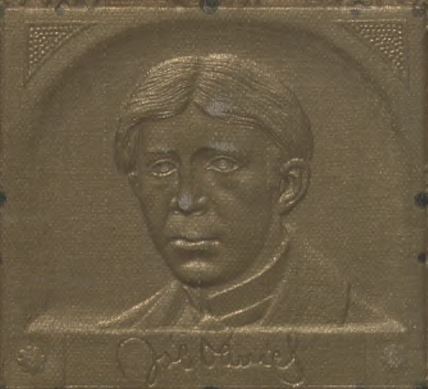
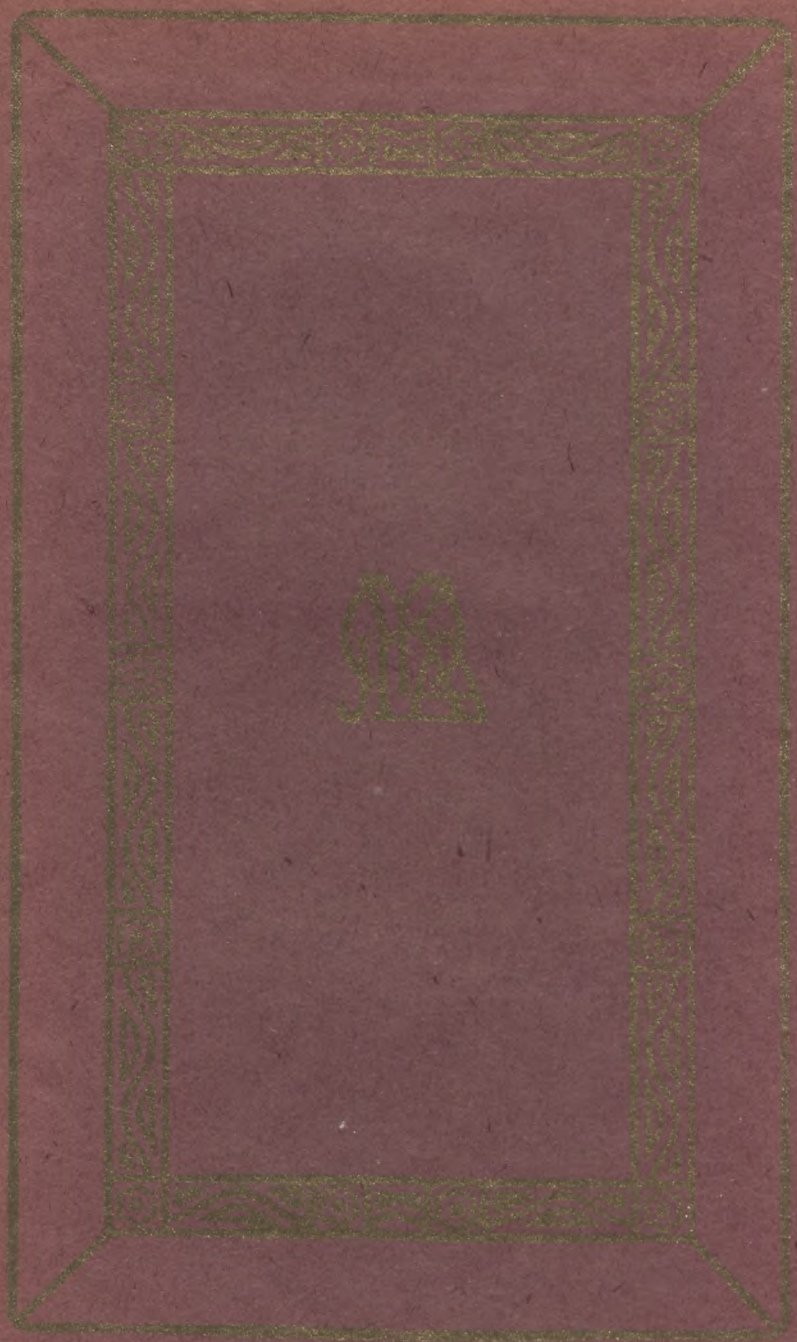
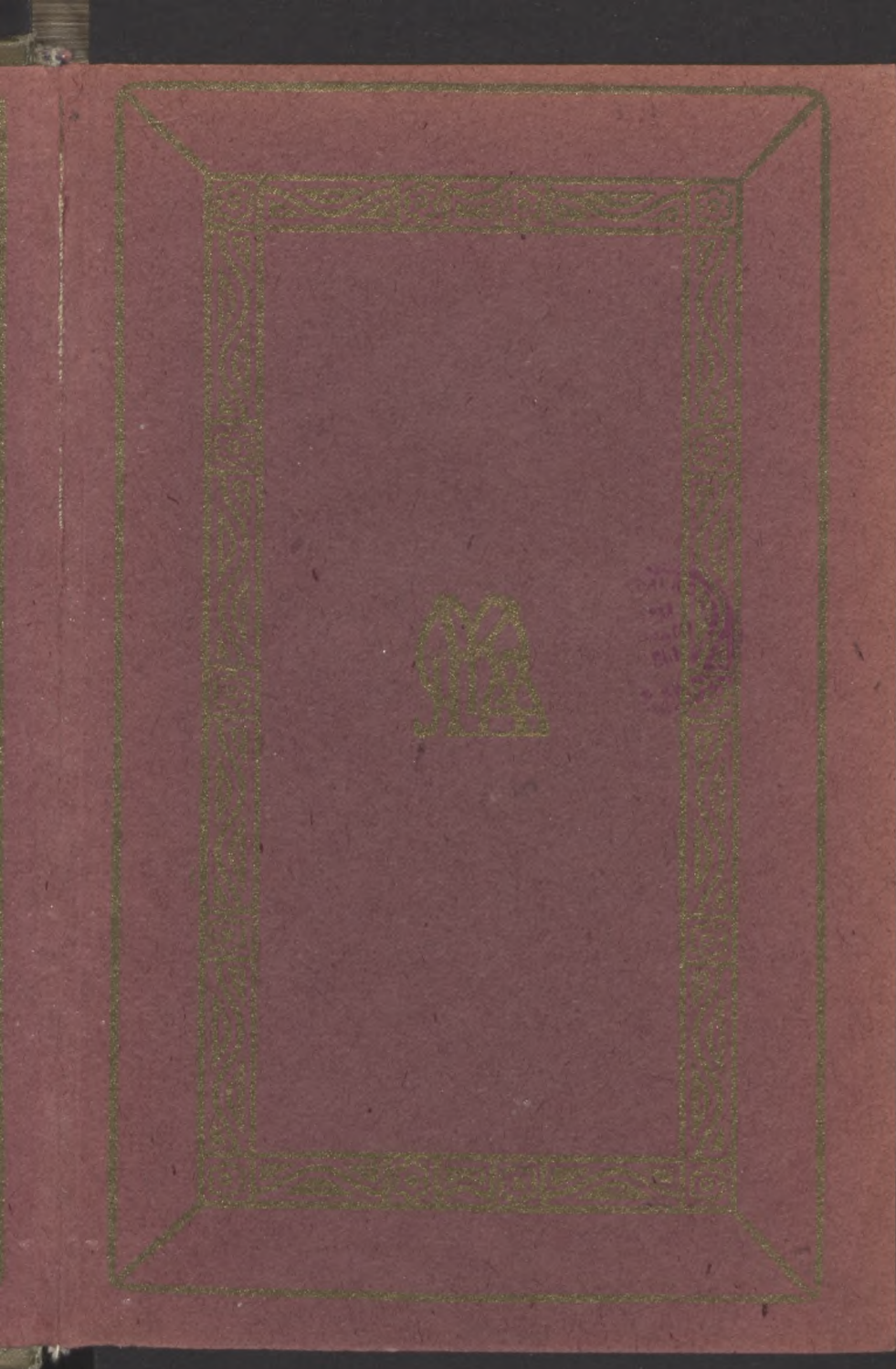

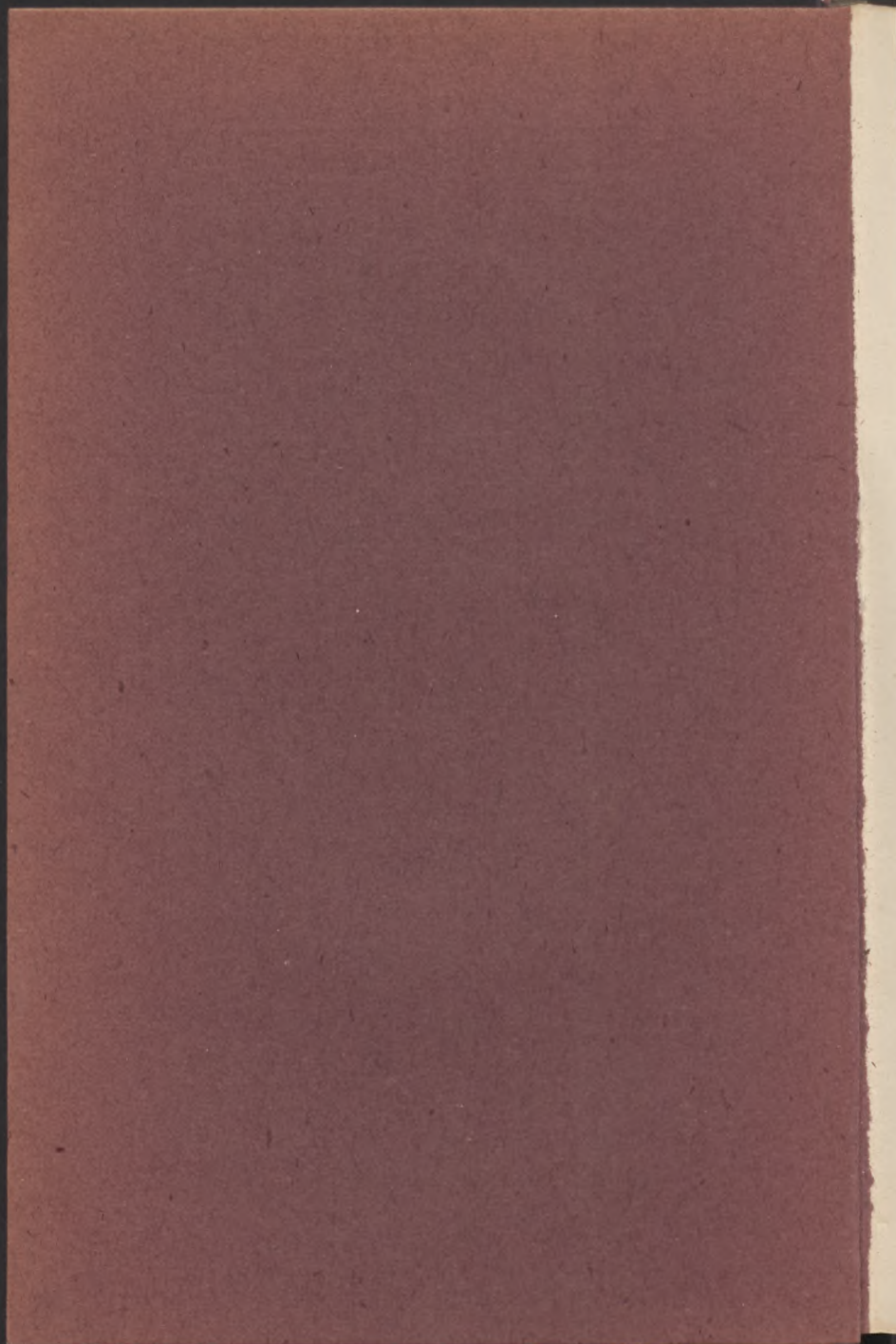
M
291.648

OSZK

MAGYAR IRÓK ARANY KÖNYVTÁRA

XIX. KÖTET

JÓB DÁNIEL

IFJUKOR

BUDAPEST, 1908.

GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA.

IV. Veres Pálné-utca 16.

IFJUKOR

NOVELLÁK

IRTA

JÓB DÁNIEL

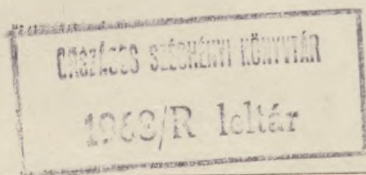

BUDAPEST, 1908

GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA
IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 16

M 291. 648

LÉGRÁDY TESTVÉREK KÖNYVNYOMDÁJA, BUDAPEST.

LIEGEN EGON FELESÉGE.

I.

Huszonhárom éves voltam, amikor először találkoztam vele. Huszonhárom éves, s az élet csodáitól nem egészen épelméjű. Részeg mászkálások járták akkor; keserves sirással voltam tele, és elfojtott dühvel. Késő ősszel volt, estefelé, az utcán; emlékszem, széldült estém volt; — ekkor találkoztunk. Egy idősebb asszony volt vele. Megnéztük egymást, rámnézett, ránéztem, és ezzel vége volt. Vagy öt lépéssel később föleszméltem. Mi volt ez? — riadt föl bennem, és megálltam. Mi volt ez? Utánafordultam. Már akkor megszire jártak. Én ezt az arcot valahol már láttam. Valahol már láttam ezt az arcot, — gondoltam. De miért nem állítottam meg? Néztem, néztem. Már nem látszottak; csak a nyomuk látszott és az se igazán. És miért állok itt? Miért nem rohanok utána? Utána-fussak? Futni kezdtem; de elszégyeltem magam. Ostobaság, — gondoltam, és megálltam. Nagyon nagy ostobaság; jobb lesz, ha hazamegyek már. Haza is

mentem. Otthon éjfélig olvastam, amíg a szemem birta. Akkor odaálltam a tűz elé. S amint állok ott, s tenyereimmel veregetem a kályha falát, és nézem a lámpát s a menyezetet, és hallgatódzom, és messze járok, az anyámnál, az álmaimnál, és mindenféle lázas oktalanságoknál: újra eszembe jutott az arca. Én ezt az arcot valahol már láttam. Talán Idának hívják; ezt tartom a legszebb névnek; talán . . . — Hú, gondoltam, milyen érzelmős vagyok ma este; még utóbb sirva fakadok. Feküdjünk csak szépen le, és ne gondoljunk számárságokkal. Vetközni kezdtem. Azonban ezen az estén csak sokára tudtam elaludni.

Másodszor Vörösvár mellett találkoztunk, az országuton, majdnem félévvel később. Egy nyitott hintóban hajtattott el mellettem, oldalán a multkori aszszonnyal. Most már ő is megfordult utánam, s én néztem: vajjon bizonyosan ők-e azok, a multkoriai, ketten? Ők voltak, ők. A szívemben énekek nyíltak. „Te tündér, te tündér“, — így énekelt a szívem. Leültem egy köre és néztem a hintót, amint szaladt vele. A szájamat összeszorítottam, nehogy kurjongatni kezdjek, mert tudtam, hogy fogunk mi még találkozni. Kell. Március volt, tavaszodott, dél volt; az ég selymét, a tiszta levegőt, s az ut kavicsát valami finom arannyal hintette be a nap. Az arcom égett; ravaszul hunyorítottam; s a szívemből dalolva jött: „Te tündér, te tündér“.

Két nappal utóbb színházban láttam. Jobbra ült tőlem, a földszinten, az első páholyban, az ismerős öregasszonynyal, és nem vettük le egymásról a szemünket. Mozartot játszották. A szeme barna volt, világosbarna, majdnem diószínű, s az egyik szeme kissé hibás, bandzsított rá. Bánkódó szeme volt. Az enyém más volt, az én szemem lángoló volt, a gyűlölettől lángolt. Mindenki gondoljon egy keserű percére, s e percében annak a szemére, aki neki a legkedvesebb volt; mindenki gondoljon az első szeretője szemére, amikor legelőször nézett reá szomorúan. Barna volt a szeme, okosságtól szép, és régi, régi, alaptalan fájdalomtól bágyadt. A szeme barna volt. A haja fekete. Fekete haja koszoruba fonva. A hajában, mint rubintokat egy koronában, vörös rózsákat hordott. Szabadon hagyott nyakán finom gyöngysor. A vállán nehéz, halványvörös selyemkendő.

A páholyos asszony azt mondta: bérlők. Atala Franciska. Az idős hölgy nem az anyja, az anyja már nem él, valami rokonuk, aki vele lakik, és mindenhova kísérgeti. Az apja Bécsben él, gróf Atala György, generális. Ide csak ritkán jön le, félév is elmulik, amíg a leányát meglátogatja; félszemű ember, fekete kötést hord az egyik szemén. A palotájuk Budán van; a színházba majd minden előadásra eljönnek. Egyebet nem tud, mondta az asszony, és erre visszamentem a helyemre. Mikor az előadásnak vége volt, a folyosón

megvártam őket. A fal mellé lapultam, kalaplevévé álltam ott; a szívem valahol a fejem tetején vert. Nem nézett rám. Kint beültek a kocsijukba, s elhajtattak.

A napjaim holtan teltek. Csak este éltem, mikor a színházban lehettem. Örültség, mondogattam, de este az egész színházban csak ketten voltunk, akik nem voltunk jelen: bamba arcok, tátott szájak, üvegesen a színpadra meresztett szemek. A közökben nem néztük egymást. A közökben ott kerengtem a páholyuk előtt, mint egy ragadozó-madár, mikor lesben áll. És egyszer, amikor a délutánomat a Bálint-hegyen csavarogtam végig és kigyultan tértem haza, és estére még csak megnőtt ez a veszett lobogás, és a színházban a hegedük vijjogva sirtak a fülemben, — nem birtam tovább. Fogtam a névjegyemet, odaadtam a páholyos-asszonynak, beküldtem hozzájuk. A lábam egy kicsit reszketett, szerettem volna visszafordulni; de későn volt már. Ha az asszony csak ennyit mondott volna: „Most mindjárt?” — De nem mondott semmit, bement, behuzta maga mögött az ajtót. Későn volt már. Összeszedtem magam. A választ még ki sem hozta, betoppantam. Most szemtől-szemben álltam vele.

— Bocsánat, — mondtam, — ne vegyék tolakodásnak. Egy másodpercre csak.

— Parancsol? — kérdezte az öreg asszony.

— A hugomról van szó, — mondtam, — az

unokahugomról, báró Hinc Boriskáról. A grófnőnek, Atala Franciska grófnőnek hoztam tőle üzenetet.

— Tessék helyet foglalni. — És ők is leültek. A páholyos-asszony kiment.

Leültem, beszélni kezdtem. — Bocsánat, — mondtam, és összeviszsa hazudoztam. — Tehát a hugomról van szó. Drezdából ép ma irt. Ejnye, hogy a levelet otthon felejtettem. Ilyen szórakozott vagyok. Az ember sokszor a legfontosabbról felejtkezik meg. Hát erről a levélről van szó. Ebben a levélben a hugom a lelkemre köti, hogy keressem föl a grófnőt. A grófnő és a hugom, mint ez tudnivaló, együtt nevelkedtek. S hogy adjam át az üdvözlését, — nagyon szeretné tudni, mint van az ő kedves barátnője. — És így. Miközben beszéltem, égett az arcom. De azért folyamatosan ment. A vége felé már a szemébe néztem; ő nem mert. Amikor befejeztem, egy pillanatra az jutott eszembe, hogy most nyugodtan eljöhetne értem a rendőrség. Mi lesz ennek a vége? — gondoltam. Mint jutok én innen ki? Ez a székény, ez a székény.

Simábban ment, semmint hittem. Egyszerűen azt mondta: érthetetlen. Érthetetlen. Hogy ő nem is nevelkedett Drezdában. Soha Hinc Boriska nevű barátnője nem volt. Nem is ismeri, először hallja ezt a nevet.

— Hinc Boriskát mondott? — kérdezte.

— Azt.

— És Atala Franciskát irt a huga?

— Azt. Akarom mondani: nem egészen. Csak ennyit irt: Atala grófnő. Ejnye, hogy a levél nincsen nálam. Még utóbb azt hihetik: nem is irt a hugom, az egészet csak úgy találtam ki, hogy ide betolakodhas-sam. De ez talán mégsem valószínű, mert ugyan mi érdekem volna benne, mi keresnivalóm lehetne itt? Azt irta a hugom: „Kedves Péter, keresse föl Atala grófnőt és mondja meg neki . . .“ Ezt irta a levélben. És, tudtommal, mondtam, más Atala grófnő nincs, csak ez az egy, aki előtt most állok.

Nevetett. Hogy rajta kívül nincs más Atala-leány? — Nem birta nevetés nélkül megállni. — De mennyi van, de mennyien vannak. Hát ez a magyarázata, — mondta. — Mulatságos, nagyon mulatságos. — Menni kellett. Szerettem volna zavarodottnak látszani. — Bocsánat, — mondtam, — ezer bocsánat, — és fölálltam. — Engedelmet kérek. De ne haragudjanak, kérem, de igazán ne. — A kalapomért nyultam. — Dehogy haragszanak. Miért is haragudnának? — Még egyszer engedelmet. És mentem.

A páholyajtót bevágtam, rugtam is egyet rajta, azután kimentem a színházból és futni kezdtem. Csunya nevetéssel szaladtam végig az utcákon. Észre sem vettem, a ligetbe értem. Ott jutott csak eszembe, hogy kabátom is volt; a kabátomat a ruhatárban felejtettem. De nem fáztam, szelid este volt. Szelid este volt, süttött

a hold s a fényétől világított minden körülöttem. Leültem egy padra. A hátam mögött bodzafák álltak.

— Mily jó, — gondoltam, — hogy ma este süt a hold. Ha nem sütné, baj lenne; talán egészen más-kép lenne minden. Hold süt, hold-sütés van, teli hold, — s ezt így változtattam magamban. És egyszerre rettentő fáradtságot éreztem, s a fejem is zugni kezdett, tompa szorítással. A fejemet ráhajtottam a karonra. Hallgatództam. Tíz óra felé járt, mély csönd volt. Csak belülről jött az ének: „Atala Franciska. Atala Franciska“.

Másnap kétszer elsétáltam a házuk előtt. A harmadik napon is jártam Budán, és ez így tartott néhány napig. Csöndes, kedves, felejtethetetlen budai utcák, egy fekete fiu vitte el akkor nyugtalanságait hozzatok. Egy héttel később megláttam az egyik ablakban. Azt hittem: ő is lát, de tévedhettem, nyomban elment onnan. Mikor tíz perccel utóbb visszafelé jöttem, épp akkor lépett ki az öregasszonynyal a kapun. Sétára indultak. Elébök kerültem, s amikor a közelökbe értem, mélyen megemeltem a kalapomat. A vér az arcába szökött; úgy látszott, tovább megy mellettem. De elmenőben rámszólt:

— Kérem, kiderült már a tévedés?

— Ó, — mondtam, — a grófnő emlékszik még rám? Az ön érdeklődése, grófnő, az ön jósága, az ön elnézése . . .

Biccentett, tovább ment. A sarokról gyáván oldalt fordította a fejét, vissza akart nézni, de mikor meglátott, visszakapta a fejét, olyan mozdulattal, mintha valami tárgyat rántott volna vissza; azután befordultak, azután eltűnt. És nem láttam többet, sem aznap, sem utóbb. Néhány nappal később a palotájuk kapuja zárva volt, és minden ablak függönye lebecsátva. Elutaztak. Lótumba utaztak, idegen országba. Lótumban szokták tölteni a nyarat. Még álltam ott egy kicsit. Néztem a függönyöket. Fehér vászon-függönyök voltak.

II.

Egy álló évig nem láttam, nem is kerestem, másfelé jártam. Egy más-szinű haj, egy borostyán-szőke színű, takarta el a szememet, az emlékezetemet, s az egész elmémet. Egy álló évig tartott; csufosan végeztem. Ez az esztendő lerágta rólam a hust, és minden szüzi hitemet. Egyszer egy döcögő kocsi Budára vitt. Juniushan volt, ugy hét óra után. Nagy sötétség fogott be. Süketen döltem a kocsi párnájára. Drága ismerőseim, a barna budai házak sem tudtak fölriasztani. Véletlenül elhajtattunk az Atala-ház előtt is. A kapu zárva, a függönyök lebecsátva. Ekkor ébredezni kezdtem. Egy perccel utóbb majdnem elsirtam magam.

Eszembe jutott: hova is tartozom? Hogy hova tartozom. S egy hónap múlva elutaztam Lótumba.

Reggel érkeztem meg. Az út, amelyen a kocsi bevitt a városkába, a Tálum vize mellett vezetett el. A Tálum a város alatt egyesül a Lótummal. Egy mély, hűvös völgyben fekszik a város. Köröskörül meredek hegyek, az oldalukon fekete fenyők. A levegő is fenyőszagu volt, tiszta, éles és egészséges. A kocsisom magyarázta: elől, az a Kis-Lút; mellette, ahol az a kereszt látszik, az a Nagy-Lút; a kereszt valami szerencsétlenséget jelöl; odébb a Fellen; azután a Ront, a Vibber, a Bem. Milyen új színök volt a házaknak; mennyi új barna ház-szín, és mennyi sárga, és zöld, és szürke. Minden ablak előtt erkély; minden erkélyen folyondár és virág, és babérfa. Befordultunk, áthajtottunk egy fahidon, a kocsi megállt; bent voltunk a fürdő közepében.

Aznap nem láttam. Másnap, korán reggel, sétálni mentem; a városon kívül jártam, s a fűrész-malom mellett egy padra fáradtan letelepedtem. Egy kicsit felhős volt. Ekkor jött. Piros ruha volt rajta, nagy fehér-pettyekkel, a feje fődetlen, a hajában rózsák, a kezében fehér ernyő, s a másikkban könyv. Köszöntem, s a mellem úgy járt, pedig iparkodtam visszafojtani, mint valami buta fujtató. Idegenül nézett rám, a köszönésemet alig fogadta, és elment.

Még aznap este valami idegen énekes lépett föl

a fürdőház nagytermében, és erre elmentem. Az előcsarnokban találkoztunk. Most megint hűvösen köszönjön? Nem, ezt ne tegye többé. Odaléptem hozzá, mélyen megemeltem a kalapomat.

— Grófnő, mondtam, ha még emlékszik rám. Valami fontosat . . . valami fontos mondanivalóm van . . . valami, ami rendkívül fontos, és önre vonatkozik.

— Fontos, reám vonatkozó? Emlékszem önre. Hát mondja.

— Most? Most mindjárt? Azt nem lehet. Annál fontosabb, és komolyabb, és hosszabb. Majd, egyszer, alkalomadtán. — És köszönés nélkül otthagytam.

A hangverseny kilencre véget ért. Egyazon sorban ültünk, de egész este egyetlenegyszer sem néztem rá. Az énekest se hallgattam. Lehajtott fejjel ültem, a szememet befogtam, és arra gondoltam, vajjon érdemes-e ez az egész: hogy ideutaztam, hogy éjszakánként nem tudok aludni, és hogy most megszólítottam. Mit érthet ő az egészből? S ha megérti is, — hát aztán? Mi jóra vezethet ez? Az ő neve gróf Atala Franciska. Engem pedig, — nekem még nevem sincs, legföllebb: Péter, Vas Péter, — és aztán? És aztán, semmi. Fájt a fejem. Rosszkedvű voltam. Ez az egész, gondoltam, egy beszámíthatatlan ember kétségbeesett cselekedete. Pfuj, tettem hozzá, lent vagyok, egészen lent, a pincében.

Az énekes befejezte, mindenki fölállt, én is, de lusta voltam, semhogy tolongjak, és vártam, hadd tuduljanak csak ki. Elment előttem. Egy szikár, szemüveges hölgy volt vele, akivel angolul beszélt. Mikor odaért elém, rámszólt:

— Jöjjön, — mondta. — Jöjjön velünk. Bemutatatom, és akkor jöhet.

— A néni, — mondta, — szegény, ő nincs már. A télen meghalt. Csak nemrég vetettem le a gyászruhát, amit érte hordtam. Távoli rokonunk volt nagyon, de nagyon szerettem, és nagyon megsirattam. Most ez van, — tette hozzá, s a kíséretjére mutatott. Különben nem ért magyarul. Hát mi is az, amit említett? Hazáig elmondhatja.

Ezt nem vártam.

— Az hosszú, — mondtam, — az komoly, azt el sem lehet mondani, és említeni se kellett volna. Hiba volt, hibáztam, engedelmet kérek. Hagyjuk.

— De, de, — sürgette, — ha már elkezdte, tessék csak elmondani. Fontos, komoly, azt mondta, és rám vonatkozik, — hát csak megérti, hogy kíváncsi vagyok. Mi az, ki vele!

Szabadkoztam. Erősen szabadkoztam. Nem komoly, nem is igaz, ostobaság, megbántam. Próbáltam másról beszélni. Az énekesről. Mindenféle zenéről. Arról, hogy milyen az élet Lótumban. Én először vagyok Lótumban, mondtam, de a grófnő, úgy tudom,

már esztendőök óta nyaral itt. Segítségemre lehetne abban, mint lehet itt a legszebben élni. Kirándulást, efélét, érdemes-e tenni? Ilyeneket próbáltam. És szépen, rendesen felelt. Így mentünk. Már majdnem a ház elé érkeztünk. Hirtelen abbahagyta. Azután újra elkezdte:

— A mondanivalóját, tessék elmondani.

— Grófnő, mondtam, majd máskor.

— Mások. Mások. Mikor lesz az a máskor? Miért máskor? Akarja, — mondta hirtelenül, — hogy én mondjam el a mondanivalóját, most mindjárt, ezen a helyen?

— Tessék? mondtam, és csodálkozva néztem rá. — Hogy maga mondja el . . . hogy . . . tudná? — Elnevettem magam. — Erre magam is kíváncsi vagyok, hát mondja.

Rámnézett, hallgattunk. Így mentünk. Az arca az esti világításban sápadt volt, és nagyon komoly. Meghajtotta a fejét. Már én sem néztem rá. Az oldalunkon a Tálum zugott, és hűvösség szállt a víz felől. Így mentünk.

— Tudom? — kérdezte később egészen halkan.

— Tudja, — mondtam csendesen.

A kapujok elé értünk.

— Tudja, mondtam újra. — De látja, kár volt ezt most erőltetni. Már odahaza vannak. Maga most bemegy, és én . . .

Egy pillanatig elgondolkozott, azután megélénkült az arca.

— Várjon, mondta, be fog jönni a kertünkbe.
— És angolul mondta a kisasszonynak:

— Kisasszony, ez az ur régi barátunk. Bécsből jött, az apámról mesél mindenféle kedveseket; s a közepében vagyunk, még nem fejezte be. Azt hiszem, nincs kifogása . . .

Kinyitották a kaput.

— Tessék, — mondta a kisasszony, és azzal előre ment.

Vártunk egy kicsit, aztán mi is bementünk. A ház előtt nagy kerti székek álltak, ott leültünk. Szép este volt. A hold minden sugárzását szétöntötte. A kert zenélt. Menyasszonyi ruhájokban aludtak a fák. Hárfahangokon duruzsolta nótáját a csönd. Fázni lehetett. Messze köröskörül tiszta békesség szállt. Fekete hegyek kerítettek be. Nem lehetett szólni. Nem szabadott szólni. Hát hallgattunk.

Ültünk, hallgattunk, amíg a házból kiáltottak érte.

— Most mennie kell, — mondta. — Egy darabon én elkisérem, s azután: talán holnap.

Fele uton megállítottam.

— Csak azt az egyet mondja meg, — mondtam és abbahagytam. Azután újra elkezdtem: — Megcsokolhatom-e egyszer, csak egyetlenegyszer, nem most,

majd valamikor máskor, egyszer, amikor már jobban ismer?

— Talán, — mondta egy kis hallgatás után.

Ekkor a kezemet rátettem a vállára, magamhoz vontam, és megcsókoltam az arcát. Túrte.

— Nem ezt gondolom, — mondtam később, — hanem a száját.

— A szájamat, — mondta, — azt nem engedem.

És ekkor megcsókoltam a száját. A szemét lehunyta, a válla reszketett és szinte ájult volt, ahogy a karomban tartottam.

A házból újra hívták, most már türelmetlenebbül.

— Menjen, — mondta, és most ő csókolt meg. A jobbkeze gyűrűs-ujján egy kis, vékony arany-gyűrű volt, egy apró türkizzel, és kétoldalt egy-egy gyöngygyel. Lehuzta az ujjáról és azt mondta:

— Fogja. — Azzal elszaladt. Miközben futott, finom bokája az első lépéseknél kitakaródzott. Már bent is volt a házban; bent volt, és nem fordult utánam.

Éjfélutáni kettőig mászkáltam. Lelket se láttam. Kihalt hely ez a Lótum. Azután hazamentem, és talán esztendőök óta először történt: nyomban elaludtam.

III.

— Az éjjel nem tudtam aludni, — mondta másnap, mikor a malom mellett találkoztunk. — Lázam volt, — mesélte. — Nem betegségtől, nehogy azt higgye. Nincs semmi bajom. Ez valami más láz volt. Talán élettáz, vagy micsoda?

— Hány éves? — kérdeztem.

— Husz éves vagyok, — felelte. — Hát maga?

— Huszonöt vagyok. De két év előtt kellett volna találkozunk. Akkor még illettem magához. Most már öreg vagyok.

— Miért? Hiszen a különbség nem változott. Én is épp két évvel lettem azóta öregebb.

— Az más, nem erre gondolok, hagyjuk. Nem akarna járni egyet?

— Szívesen, — mondta. És indultunk. — Hogy meséljek valamit. — De miről? — kérdeztem. — Hát az életemről. Elbeszéltem neki az életemet. Azután azt mondtam, most ő mondjon el magáról valamit. Felelte: Nincs benne semmi érdekes. Csöndes élet az övé. Egy kicsit elhagyatott. Egy kicsit szomorú.

— De miért szomorú? — kérdeztem.

Nem akart felelni.

— Hát nekem, nekem csak elmondhatja?

— Az anyám táncosnő volt, — mondta. — Öt

éves voltam, mikor az apám elvette az anyámat. Még nem voltam egészen hét éves, amikor az anyám meghalt. Az apám szeretőt tart. Nincsen senkim. Hát most tudja.

Szép, szomoru délelőtt volt. — Maga az első ember, — mondta, — akivel úgy tudok beszélni, ahogy emberek szoktak. Se gyerek nem vagyok, se korlátolt eszű. Az élet megy és én meg fogok öregedni, meddőn és boldogtalanul. Vigyázok magára. Vigyázzon rám. Vigyáz majd rám?

— Tudja-e, — feleltem, — hogy mikor betörtem a páholyukba, az csalás volt? Nem is kaptam levelet. Nincs is hugom. Ugy-e, ezt nem tudta?

A fejét meghajította és azt mondta:

— De tudtam. — És azután hazament.

Több szép, szomoru délelőtt jött. Egyszer azt mondta:

— Ma éjjel magával álmodtam. Hangosan beszélgettem álmomban. Szerencse, hogy a kisasszony a szomszédszobában alszik és nem ért magyarul. Átjött, fölkelte, azt kérdezte: „Nincs-e valami bajom?”

Egy másik délelőtt azt mondta:

— Az ablakban álltam egész éjjel. Nem tudom miért, az volt az érzésem: ma éjjel bemászik a kertünkbe és beszélgethettünk volna. Miért nem jött?

Minden délelőtt hozott az éjszakájából valami ajándékot. Azután esős napok következtek. Reggeltől

estig szakadt az eső. Én azért elmentem a rendes helyekre, hogy hátha egyszer eljön ő is. Két napig nem jött. A harmadik napon nem mentem. A negyedik napon is esett, akkor sem mentem. Főnt hevertem a szobámban, vagy néztem a Tálum földült, rohanó vizét. Az ég olyan volt, mint az apácák szomorú ruhája. Délután négykor már sötétedni kezdett a szobám. Az ablakom tele volt gyermeksirással, nyirkos falak közt gubbasztottam, egyedül, napokig, végig, egészen egyedül. Ötkor lementem a fogadó előcsarnokába és óraszámra elüldögéltem ott. Az utca kihalt volt. Ember nem jött. Ő sem jelentkezett. És arra gondoltam: mint rohanok én, hogy rohanok; már akkor szerettem, gondoltam, amikor még nem is ismert; amikor megismert, meg tudtam volna halni érte; és most, hogy ő is szeret: hol tartok már? — mily messze futottam? — messze, messze járok már tőle.

És most más zenék következtek.

— Magának nincsen szárnya, — mondtam neki, amikor végre kitisztult az idő és újra találkoztunk. Riadtan hallgatott. Nem értett. Kinoztam és kinevettem. De minden bántást keményen állt. Egyszerűen csak annyit mondott:

— Mást érdemelnék, de így sem baj.

Más zenék következtek. A találkozókra nem jártam már rendesen. Késtem vagy ok nélkül elsiettem.

Egyszer megsértettem, és akkor két napra elkerültem. Harmadik napon elküldte értem a kertészt. Megkerestem.

— Parancsol? — kérdeztem és a szájam egészen idegen volt.

Sirt. Kinevettem. Hogy talán románcokat vár. Talán apródruhában járjak. Sirt. Csunya volt. Aztán kitört:

— Maga bolond. Maga nem épelméjű. — És ott akart hagyni.

Utánafutottam:

— Bolond, bolond, hát csak nem veszi komolyan? — Olyan volt, mint egy gyermek, sirt és megbékélt. Azután előlről kezdődött.

— Mit akar tőlem? — mondtam neki egészen gorbán. — Én ki vagyok fosztva. Nekem nincsen semmim, nincs ajándékozni valóm. Hagyjon engem békén.

Csak ritkán mert felelni. Egyszer azt mondta, de ezt sem haragosan, inkább kíváncsian:

— Ki maga? Mi maga? Miért gyötör?

Feleltem:

— Én egy bolond vagyok. Szép asszonyok bolondja, ha úgy tetszik. Ha jobban tetszik: rutaké, csuf, bandzsa asszonyoké. És még csak nem is asszony, csak leány. Menjen, menjen. Hordja el magát.

Az ut közepén ott hagyott. Hagytam. Majd visszajön, gondoltam, ha akar; ha nem akar, az sem baj. Napokig nem láttam. Új vendégek jöttek Lótumba

és lakott a fogadómban egy fekete leány, színésznő és kezdtem azzal járni. Egy délután találkoztam vele az utcán. Valamit vásárolhatott, ép kijött egy boltból, majdnem nekem jött. Ránéztem és nem köszöntem neki. Nevetve néztem utána. Estére ott találtam a szobámban a levelét, — a kertész hozta és két órája várt már odalenn reám. A levélben csak ennyi volt: „Kérem, küldje vissza a kertészszel a gyűrűmet“. Mosolyogtam. A gyűrűt lehúztam az ujjamról, borítékba tettem, odaadtam a kertésznek. A kertész indult. Mikor kint volt, megbántam. Egy szolgát utána szalajtottam, visszahívtam.

— Adja vissza, — mondtam. — És mondja meg a grófnőnek: majd személyesen. Csak ennyit mondjon: Majd személyesen. Holnap. El ne felejtse.

És másnap nem mentem el. A hét végén újra irt. Egy vasárnapi napon volt, — megint esett. Azt irta, beszélnie kell velem, azonnal. Halálosan fontos, szó szerint ezt irta. A Felleni-ut alatt vár. Kocsiban van, rögtön jöjjenek.

A nyakamba borult és sirt. Telesirta a szememet, az arcomat, a galléromat és a kabátomat. Hogy mit akarok tőle? — Eltoltam magamtól. A kocsifelhajtott ernyője alól kinéztem. Szép, szomorú volt az ut. — Hogy azt akarom-e, hogy megörüljön? — Az arcomat nem látta, mosolygott. Mosolyogva mondtam:

— Azt. Azt akarom.

Talán egy óra hosszat vitt a kocsí. Mikor visszafelé jöttünk, a vége felé, már nem volt eszénél. Azt mondta: hát miért nem köpöm le, hiszen minden egyebet már megtettem vele?

Feleltem:

— Ha parancsolja, azt is megtehetem.

Én inkább tréfásan és inkább csak jelezve, megtettem.

Odavontam magam elé vizes, fáradt, megkinzott arcát és megtettem. Fölugrott, az arca sötét-vörösre vált és ütésre emelte a kezét. Csuklóban elkaptam a kezét, megszorítottam és visszanyomtam az ülésre. Rárivalltam:

— Ostoba, ostoba. Hát mit akar?

Zengve sirt.

— Nem, — mondta, — ez már tulmegy mindenben.

— Franciska, — mondtam, — hát legyen esze. Nem akartam. Hiszen nem gondoltam komolyan. Csak nem veszi komolyan.

És most két komoly perc következett.

— Mit akar tőlem? — kérdezte, de szinte fenyegetően.

— Komolyan akarja tudni? — mondtam. — Mert akkor megmondhatom. Azt akarom, hogy legyen szárnya. Hogy tudjon velem szállni. Hogy velem jöjjön. — És megcsókoltam.

— Akar engem feleségül venni? — mondta és nem nézett rám.

— Talán. Nem akarom. Nem is ez a fontos. Hanem, hogy szeretem-e. Még szeretem. De meg kell egy kicsit tanulnia, — megtanulni a repülést.

Két nappal később azt mondta:

— Irt az apám. Holnap ideérkezik, este. Azért jön, hogy elvigyen Takácsra, a nagybátyámhoz. Be fogom mutatni az apámnak. Nem volna kedve utánunk jönni? Meghivathatnám. Ha megtenné, a kedvemért.

Augusztus második felét ott töltöttem a takácsi pusztán. A nap lekuszott a házfödelek szélére és szétöntötte gyulladt folyamát. Égett fűszag érzett. Patogtak a házfalak. A fák perzselt rozsdaszinben álltak. Már nem tudtam szólni hozzá. Nem tudtam már a szemébe nézni. És augusztus huszonhetedikén, délután három órákor azt mondtam neki:

— Most én fölmegek a szobámba. Esti hét óráig várom magát. Ha hétig nem jön, nyolc órákor elutazom. És akkor többé nem lát. Sohasem lát, érti?

Mentem. Fölmentem a szobámba. Leheveredtem. Olvastam. Föl-alá járkáltam. Füttyölgettem. Az ablakba álltam, kibámultam. Estig vártam odafönn. Valamivel hét óra előtt levelet hoztak tőle. Fölbiggyesztettem a szájamat és el se akartam olvasni. A bőröndömet kinyitottam. Azután mégis fölbontottam a levelet.

— Nem bírom megtenni, — írta. — Ma folyton

az anyámra gondolok, nem bírom. Ne utazzék el. Ha elutazik, nem látjuk többet egymást. Soha többé, nem is akarom.

Tíz perc alatt a csomagolással elkészültem. A házbeliektől sietve elbucsuztam; tőle nem bucsuztam, a szobájában maradt. A hintó már ott állt a kastély előtt. A csomagomat föltették, s a kocszi azután kivitt a vasutra. Nyolc órakor már vitt a vonat. — Így mentünk szét. Nehéz utam volt; pedig máskor szeretem az utazást.

Kimondhatatlanul szerettem Atala Franciskát.

IV.

Ugy lett, ahogy megfogadtuk. Többet nem láttuk egymást. Minek erről tovább? — Két vascölöp, amely nem közeledhetik; — az egyik gögből és konokságból áll a helyén, tiszteletből a szent kimondott szó iránt, vagy mit tudom én, hogy és mint és miért? — s a másik: mert minden boldogság valamikor ugyis tönkremegy, hát minek akkor egyáltalán elkezdni? Szép biztosan elterültem. Ah, nem kiábrándulásról szólok. Azt mondom: csak semmi hazug szépítgetés. Más történt velem, egészen más, — ennél sokkalta több. A homlokon mély vízszintes nyomokat hagytak nehéz éjjeli gondolkozásaim. Az élet hagyott engem abba, nem én az életet. Már nem is töprengtem. Mumia lettem,

amely az együgyű multtal, ostoba emlékekkel, szép nézésekkel, finom szomorúságokkal és meghatódott percek szent füszerzámaival bebalzsamozta magát. Belül mély álmodtam, fakir-hitre tértem, — van, amíg van és ha vége lesz, hát vége. Hát vége.

— Már nem dalolunk többet? — szölongattam magamat, néha, ritkán, fölébredt órákban, mikor az ablakok különösebben ragyogtak a napban és belémfújta, egyenesen a szemem közé fújta virágszagát a Reggeli Szél.

Már nem daloltunk. Májusban Atala Franciska eljegyzése hírét hozták, reggel kilenckor, épp akkor, amikor rendesen a másik oldalamba fordulok és folytatom az alvást. A másik oldalamba feküdtem, tovább aludtam. Hat héttel utóbb az esküvőjük is megvolt, bizonyos Liegen Egon vette el, gróf és katonatiszt. No, gondoltam, ez legalább nem fogja szembeköpní, ahogy én például megtettem. Még csak el se nevettem magam. Ha legalább megtettem volna. Hát mit is tehetett volna? — gondoltam. — Hát persze, hogy férjhez kellett mennie. Vagy talán özvegységet vállalt volna, miattam? Huszonhat éves koromban olyan bölcs ember voltam, — ah, én voltam a világ legigazságosabb embere.

Azután huszonhét éves lettem. Két éve mult el akkor éppen, hogy Atala Franciskát utóljára láttam. Nyáron bizonyos pénzügyi dolgaimat kellett rendbe-

hoznom, sokat utaztam. És egyszer, este, Bécsben, a pályaudvaron találkoztunk. Egy idegen hölgygyel volt meg egy urral, de ezek nem utaztak vele, egyedül ment. Hálókocsin mentem, ő is. A kocsi folyosóján szembe-kerültünk és nem ismertük meg egymást. Bizonyosan Lótumba megy, — gondoltam, — mert az utunk arra vezet el. A vonat még állt. A kísérei németül beszélgetett. Eszemágába se jutott, hogy odafigyeljek. Azután megindultunk. Bucsut intett, beült a fülkéjébe. Az ajtaját nyitva hagyta, — láttam, mert végigsétáltam a folyosón. Már ekkor a kalapját letette. Egy másodpercre láttam csak a haját: fekete haját koszoruba fonva hordta és benne elől, mintha ékkövek lettek volna, három vörös rózsa. A szívem úgy vert, mint régen. Csöndesség, — gondoltam és beültem a fülkémbe. — Csöndesség. Csitt. Csönd. —

Azután jött a kalauz, bement hozzá, megágyazott neki, s amikor kijött, behuzta maga mögött az ajtót. Hozzám is bejött, sorra járta az egész kocsit, s azután jóéjszakát kívánt. Nem voltam álmos. Kiálltam a folyosóra. Kinéztem. Sötét este volt. Szikrák szálltak el előttem, vitte őket a szél. Vörös ablakok látszottak, s azután sokáig semmi, csak a sötét mezők. Kanyarogtunk, zökkentünk, rohantunk, néha megálltunk, az állomásokon rossz petróleum-lámpák égtek, s a sötétségben néhány álmos ember motoszkált. Néha sipolást hallottam, s a hangja majdnem emberi volt.

Azután az ajtaját néztem. Elsétáltam előtte. Meg is álltam, hallgatóztam. Mély csönd volt, azután halk köhögés hangzott, — vagy abból a fülkéből, vagy a szomszédosból, nem tudtam. Elsiettem onnan. Az ajtómban megálltam: észrevett-e valaki? Repült a vonat és rajta minden hallgatott. Nem vett észre senki. Vetkezetlen rádőltem az ágyra. Erősen hűvösödött. Behuztam az ajtót. Szerettem volna aludni, de nem tudtam. Két fülke választ el tőle, — gondoltam. — Két lépés. Két esztendő. Felkönyököltem. Nem birtam tovább. Elsirtam magam. Ráborultam az arcomra, sirtam, sirtam. Gondolom, volt miért sirni, — vagy nem volt? — nem is tudom. Azután reggeledni kezdett; kialvatlan, puffadt, aludtvérszinű arcát már kezdte föltolni az égre a nap.

Hatkor fölriadtam. Valami neszre riadtam föl. Fölpattantam, fölrántottam az ajtót. A reggel teljes volt, a fénye rámrohant és elkápráztatott. Már ébren volt, az ajtaja nyitva, ott állt az ajtóban. Cigarettazott és nézte a tájat. A hegyek világos kékítő-szinben álltak, zöld vetésföldek, sárga kalásztáblák, legelő csordák és dolgozó parasztok rohantak el az ablakomban. Azután egészen kijött a folyosóra. A kezét rátette az ablak fájára. A kezén nem volt keztyű. S a gyűrűsujján, ugyanazon, amelyről két éve az én kis, türkizes-gyűrűmet huzta le, karika-gyűrűt hordott. Néhány perc múlva visszament a szakaszába, felöltözött. Már a

Tálum vize mellett robogtunk el. Ezt a tájat már ismertem. Nemsokára Lótumba értünk. Kiszállt, lesegítették a csomagját, s az egyik táskán két betű volt: L. E., Liegen Egon. Egy katonatiszt várta, összecsolódtak. A kalauz intett, megindultunk.

Még huszonnégy óráig vitt a vonat. Akkor a végső állomáshoz értünk, a legvégsőhöz, ahová csak kevesen mennek el, — ezen a vonaton például minden utas régen leszállt már, magam voltam, egészen egyedül. Kiszálltam. Az állomástól félórára állt az erdő, ahová készültem. Nekivágtam az utnak. Az erdő szélén egy Mária-kép állt, ott egy percre megálltam. Az óráncomról leoldottam a türkizes gyűrűt és messzire elhajítottam a gazba. Azután megindultam. Fekete erdő volt. Fekete fái sűrűn álltak. A fekete fák azután eltakartak.

KITAGADOTT TESTVÉREM.

Minek hazudnék? — én őt már régen elfelejtettem. Kép nem maradt utána s a sirját nem tudom; az emlékét pedig, ezt a drága tükröt, nehéz verekedéseim közben bezuztam; — mert én emelt fejjel akartam állni, amig állok; és reszkető nyakamat védtem, amig csak birtam. De ne bántsuk ezt; majd talán más-kor; vagy inkább sohase. Hát elfelejtettem. És nem jutott volna eszembe most sem; de a multkor, az utcán, estefelé már, amikor rámszállt a mult és minden zenéjét rázuditotta a szivemre: mintha a tulsó oldalon őt láttam volna meg. Megfakult ember lett, ólom-szinű, megroskadt és gyáva, s én ájult félelemmel néztem: mi lett, mi lett? Mikor utánaeredtem, már akkor eltűnt. Nem is ő volt. Nem is lehetett. Hogy is lehetett volna? — mikor már réges-régen meghalt.

Kálmánnak hívták és nekem mostohatestvérem volt. Keresem: mikor is láttam először az arcát. Már tudom. Nyolcéves lehettem akkor, ő tizenöt. És történt, hogy egy délután, amikor betévedtem a sétatérre,

néhány csirkefogó meg akart verni. Közrefogtak, szidalmaztak, azt hittem, meg fognak ölni. Ekkor váratlanul ott termett és egyszerre megszalasztotta mindnyájukat. Azután kézenfogott, szépen elvezetett s az uton komolyan mondta: „Látod, minek még magadban.” Fölnéztem rá. Ő volt a legszebb fiu, akit valaha láttam. Szőke volt, magas és arányos, s a szeme ragyogott. Az apámtól örökölte tiszta homlokát; dus, ives szemöldökét is; s a szemét, kék szemét, amely a legszebb volt rajta, mélyenfekvő, sötét és mégis őszinte, mint a legnemesebb acél. A szája, az álla, az arca egész alsó fele már más volt, nem az apánké; ezek idegen nyomok voltak rajta, egy idegen asszony vonásai; az anyja élt ezekben, az anyja, akit nem ismert sohasem; — de valószínű, hogy gögös szépség lehetett, bánnatos és töprengő asszony, kinnal és nyughatatlansággal teljes.

Van egy másik emlékem is az arcáról. Ez is kisfiu-koromból való, talán két évvel későbből, mint az első. Akkor a nagyanyánknál töltöttük a nyarat, Szent-tanyán korlátlan szabadságban, mint a csikók. A házunkhoz közel folyt el a Tiszolc s a vizére gyakran lejártunk; arrább az őrház állt, ott is sokat csatangoltunk és hallgattuk, amint a jelzők harangoztak; az állomás mögött üres teherkocsik álltak, s bennök is hosszú délutánokat töltöttünk el; egyszer a szedrest arattuk le, máskor a megbukott gőzmalom udvarát

kutattuk föl; jártunk a fatelepen, a szőlők között, a temetőben, a kukoricaföldön, a kastély kertjében, s a faiskolában és még sok egyéb helyen is, ami mind arravaló volt, hogy utóbb az egész életünkre ne tudjuk elfelejteni a nagyanyánk faluját. Hát itt láttam másodszor a testvérem arcát. Ugy volt, hogy egyszer megfürödtünk a Tiszolcban, s utána beültünk a csónakba, — még uszónadrágosan, azon nedvesen, — hogy átevezzünk Szabadrévre. Amint indulnánk, a parton meglátunk egy leányt. Hiller Piroska volt, az uraság leánya, s egy percre megállt, bennünket nézett. Emlékszem, fehér vászonruha volt rajta s a vállán sötétkék ernyő. Nem történt szándékosan: Kálmánra néztem. A szeme megint ragyogott; az arca is kigyuladt és megbarnult testén sötét pirosság ömlött végig. Az evezőjét mélyen megmártotta a vízben; az izmai megfeszültek. Gyönyörű volt. Arra gondoltam, ha én is ilyen lennék, mikor majd megnövök; ilyen szép, ilyen erős és bátor; de ő szőke és én fekete vagyok, ő csontos, én pedig csenevész. — Csöndesen usztunk a vizen. Sokáig nem szólt. Csak mikor már messzire jártunk a parttól, kérdezte meg, hogy vajjon néznek-e még minket? Ő nem akar megfordulni, — mondta. — Akkor már nem néztek. Kevéssel utóbb megfordult a csónakunk; engem kitett a partra, hazaküldött. Ezen az estén sokáig elmaradt.

A nyárnak vége lett. Az utolsó délutánon a réten

heverésztünk, a vasut hidja alatt és vártuk a vonatot. Ez furcsa délután volt, először beszéltem hozzá a testvérem komolyan. Elmondta, mint volt, amikor az apám elvette az anyámat. Este cigányok muzsikáltak nálunk, a csillárok égtek, s a lakás tele volt vendégekkel. Őt lefektették, de aludni nem tudott, kérte, bocsássák be a vendégek közé őt is. Ekkor az apám kiment érte, a paplannal betakarta és bevitte a karján. Sorra csókolták a vendégek. Az anyám is megcsókolta, — barna selyemruha volt rajta és mindenféle aranyhimzésű csipke. Borral is megittatták, azután táncoltak, azután elálmosodott, s a többit már nem tudja pontosan. Azután folytatta: — Hát amikor megszületél, — mondta. — Elmesélte, hogy előző estén nem aludt otthon, elküldték valami rokonunkhoz hálni és reggel azzal ébresztették, hogy nem kell ma iskolába mennie, mert testvérkéje született. Hazarohant, nem akarta elhinni. Azután eléje tartottak egy pólyát s a pólyában egy gyermek pihent. „Ez te voltál, — mondta — és már akkor is szép fiu voltál.“ — Eféléket mondott el a testvérem; ezen az egész világon senkit igazán nem szerettem, csak őt.

Mikor visszahozott bennünket a vonat, sirt. Fag-gattam, miért sir, de nem akarta megmondani. Nem tudtam megérteni. Csak annyit mondott, hogy rossz lesz most otthon. De hogy miért lesz rossz, azt nem mondta meg.

Azután szétvált az életünk. A szobánk még közös volt, de ritkán láttam s ha láttam is, nem igen beszélt. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nagyon bántott a változás. Én még a játékoknál tartottam, ő meg már selyemnyakkendőket hordott, meg táncolni tanult és jövőre érettségizni készült. A délutánokat nem töltötte otthon, azt mondta, egy pajtásánál tanul. Este ledőlt a pamlagra, belebámult a levegőbe és nem tűrte, hogy akárki is szóljon hozzá. Éjjel leveleket irt és összetépte őket, olvasott és a nyitott könyv fölött elbámészkodott és egymásután szitta el a cigarettákat. Egyszer odaállt az ágyam elé, azt hitte, hogy alszom, rámhajolt és meg akart csókolni. Ránéztem, kitártam feléje a karomat. De durván rámszólt:

— Hát te miért nem alszol?

Azután letette a vizsgáit és felnőtt sorba kezdett lépni. Bajuszkája serkedt, gonddal öltözködött, félóraig is elnézegette magát a tükörben. Tizenkilencéves volt ekkor. Néha még odavett magához, kikérdezett. De ez már nem a régi hang volt, pártoló, leereszkedő, fölényes volt és nekem elszorult a szivem, mert arra gondoltam, hogy nem szeret már. Éjszakázott. Majdnem állandóan hajnal felé tért csak haza. Lábujjhegyen, sötétben osont be a szobánkba. Ha koppant a cipője, lélekzetviSSzafojtva várta, nem ébresztett-e föl valakit a házbeliek közül. Reggel kábultan verték föl.

Fogyott és csunyult. Az arca megnyult, a szemealja karikás volt. Az apám sokszor áthivatta a szobájába és olyankor mindig sápadtan jött ki. S utána az anyám ment be és egyszer meglestem: Szent-tanyát emlegették sugva, az uraság nevét és azt a leányt, akit láttam egyszer, amikor csónakázni voltunk a Tiszolcon. De nem értettem a dolgot. S a dorgálások nem értek semmit. Két napig otthon maradt, de megesett utána az is, hogy haza sem jött, idegen ágyban aludt, s ilyenkor gyámoltalanul hazudozott az apámnak.

Züllött. Korcsmákban töltötte az éjjeleket, ivott és rosszindulatu nőkre pazarolta el a pénzét. És történt, hogy egyszer valamit még sokkal kevésbé tudtam megérteni, mint a tanyai dolgot: az apám és az anyám egy délután bezárkóztak vele és valami váltóról volt szó, meg valami aláírásról és az apám azt mondta, hogy itt a börtön kezdődik már. Nem szólt, leszegte a fejét, alattomosan és makacsul hallgatott. Azután kiküldték, menjen az előszobába, és odakint várjon. Az apám reszketett s az anyám azt mondta: „Lehetetlen. El fogja rontani a kisebbiket is. Azt pedig nem engedem.” Ekkor az apám kijött, bevágta maga mögött az ajtót, de úgy, hogy rengtek belé az ablakok és azt mondta neki:

— Gyere, te szégyenem.

És este nélküle jött haza az apám. Éjjel nem halt a testvérem otthon és másnap se, sem harmad-

nap. Nagy némaság volt ekkor a házukban. Bebujtam egy sarokba és moccanni sem mertem. Rettegtem a veréstől. Egy hónapja volt már, hogy Kálmán a szobánkból elmaradt. Még csak azt sem mertem megkérdezni, hogy hol lehet, hova tűnt, mi lett vele. A konyhában beszéltek és onnan tudtam meg, hogy valahova elutaztatták, messzire.

De ez nem volt igaz. Egyszer kiránduláson volt az osztályunk és visszajövet, Budán, fönt, a vár mögött, váratlanul szembenálltunk egymással. Rámrohant, fölkapott, majdnem megfojtott az ölelésével. Hát nem igaz, hogy elutazott. Csak eldugták a világ előtt. Átköltöztették Budára. Ó, miért szakították tőlem el. — Később azután megtudtam, hogy bizonyos dolgát, amely rendezendő volt, rendezték. De kikötötték, hogy mindaddig, amíg meg nem bizonyosodnak arról, hogy megjavult, s amíg engedelmet nem adnak rá: még csak a pesti oldalra sem szabad átjönnie. Egy kötélverő házában lakást béreltek neki. Ott él. Tanul. Ember akar lenni. Belátta, hogy rossz uton járt. A régi élete eszébe sem jut. Pestre nem is gondol. És minden jól van így, csak az apánkat szeretné egyszer-máskor látni, meg engem, — most mindig én járok az eszébe. Azt mondotta, hogy mindig reám gondol. Hogy átnézhetnék hozzá néha. De otthon ne szóljak, ne is emlitem, hogy láttam, még utóbb eltilthatnának

tőle. Rövidre fogták őt most nagyon, — mondta; s még ezt is hálával kell fogadnia; szigorubbak is lehetnek volna hozzá.

Ezentul a szabad időmet nála töltöttem. Csak lopva járhattam hozzá és sietnem kellett, mert más-kép számon kérhették volna az elmaradásomat; és akkor mit tudtam volna felelni? Rendesen még ágyban volt, a délután legkésőbb óráiban is; azt mondta, éjjel tanul, nem tud aludni, csak nappal. Csodaszép negyedórákat töltöttem nála. Az apámról csak ritkán kérdezősködött, az anyámról soha. Folyton tanított. De nem az iskolai dolgokra, hanem az igazi életről beszélt; s ami kevés talán még lesz belőlem, azt senki másnak nem köszönhetem, csak neki. Ember lett; de nem úgy lett ember, hogy vitte valamire, vagy mintha sok pénzt tudott volna összegyűjteni; hanem ráeszmélt mindenre; — és ez a legtöbb. És mikor a negyedóra letelt, megnézte a zsebemet, tart-e még a zsebpénzből, kikisért a kapuig, megcsókolta és szépen elbocsátott. Azután megfordult és lassu lépésekkel visszament a szobájába. Keserűség volt a szívemben; ekkor ébredt bennem az első gyűlölet. Még most is szép fiu volt; ámbár a sok, korai elgondolkozás megviseli az embert. A huszonkettedik évében járt ekkor.

A tél elején voltak a legszebbek a látogatások. A hideg ut után nagyszerű volt a szobájában; kis, kedves lámpa égett az asztalán, a levegőt füstölő szago-

sitotta meg és minden alkalommal édességeket hozott a szomszéd cukrászdából és utána — kérések és rábeszélés után, — megkinált cigarettával is. Már vidámabban fogta föl a dolgot. „Számüzetés“, — mondta és nevetett. És hozzátette: „Majd csak véget ér egyszer, ha akar.“ De egyszer nagyon szomorúnak találtam. Ép öltözködött, s amint fésülte a haját, a fésűjében sok haja ottmaradt. Mutatta: „Látod, így hull. Nemsokára kopasz leszek.“ És nemcsak ezzel, sok más dologgal is így voltam nála; mindenféléről, amit addig mulatságosnak találtam, megmagyarázta, hogy alapjában milyen szomorú.

És egyszer ujságot is vihettem neki. Beirattak a korcsolyára és kint a pályán találkoztam Hiller Piroskával. Elsuhant mellettem, urakkal volt és nagyon vigan voltak. — A testvérem elnézett; úgy tett, mintha nem hallotta volna. Lassan odament az ablakhoz, ott megállt, a karját odatette az üvegre, a fejét reátámasztotta és sokáig úgy maradt. Én ekkor csodálkozva néztem körül a szobában; már este volt s a függönyt előzőleg lebocsátottuk. Hát akkor miért tett úgy, mintha kinézne az ablakon? Most mindent megértettem. Csöndes indulót dobolt ki az üvegen. Szólni nem mertem egy szót sem.

Ezután vagy három izben voltam odaát nála és egyszer sem szólt a leányról. De negyedszer, csak úgy odavetve, megkérdezte, hogy vajjon láttam-e azóta.

„Hogyne“, — mondtam, — „mindennap kint van a jégén.“ Azt kérdezte, hogy honnan ismerem. Erre megmondtam. „Hát ő ismer-e téged?“ — mondta. — „Nem hiszem“, — feleltem. — „Talán, látásból. Hiszen Szent-tanyán alig egyszer-kétszer látott.“

Azután egy-két hétig megint nem esett szó a leányról. De akkor egyszer hirtelen odaállt elé.

— Mit gondolsz, — mondta, — ha egyszer én is kimennék a jégre?

Haragosan nézett rám, majdnem gonoszul. Nem szóltam semmit. Lesütöttem a szemem, a fejem meghajtottam, csendesen vállat vontam. Ez egyszer nem volt gyöngéd hozzám. Elküldött. És amig fölhuztam a keztyűmet, gorombán rámszólt: „Hát mégsem mégy?“

Kiment a jégre. A kezét a kabátja zsebébe mélyesztette, mint a többiek és fűrgén körözött. Este volt, a villamlámpák égtek, fénylett a jég, s a partról fagyott havat söpört a szél a pályára. A hószilánkok úgy ragyogtak, mint a gyémánt. Szurós fátyol ereszkedett a jégre. Pirosra csipett arcok törték át a fátyolt. A katonák harsányan muzsikáltak. Lármás volt itt az élet. És itten találkoztak. A leány épp odadőlt egy villamlámpa oszlopához, s a korcsolyáján akart valamit igazítani; — akkor a testvérem elhaladt előtte. A sapkáját mélyen megemelte, s azzal tovább ment. De a leány rászólt. És a bátyám olyan mohón állt meg, hogy

majdnem fölbukott. Mindössze két-három percreg beszélgettek csak. A leányért érte ment valaki.

És többet a bátyám nem ment ki a jégre. Mikor este hazament, fájlalta egy kissé a fejét, azt hitte, talán a levegőtől fáj, vagy az éles izgalomtól. Másnapra már a torka is fájt, meg a melle és a háta is. Mikor átmentem hozzá, már egy lázban találtam. Néhány napig maga az orvos sem tudta hogy mi baja. Azután megtudtuk; sulyos tüdő-gyulladása volt. Rohantam haza; már ekkor nem törődtem semmivel; épp vacsoránál találtam őket; és az arcukba vágtam: Kálmán halálosan beteg, voltam nála, már régen járok hozzá, az isten szent szerelméért, tegyenek valamit. Az anyám elsápadt és nem mozdult, az apám fölugrott, és kalap nélkül elfutott. A többit már csak hallomásból tudom. Mert engem másnap egy sárosi gimnáziumba küldtek, amely csak félig volt iskola, és félig javító-intézet. Magamtól még csak ennyit tudok: amikor megszülettem, nem volt odahaza; és én sem voltam otthon, amikor a testvérem meghalt. Mert meghalt. Az élet visszaadat velünk minden kölcsönt.

Nem vitték haza, az életébe kerülhetett volna. A krízisen átesett, már szépen lábadozott; de akkor újra meghült, visszaesett és március másodikán, délután egynegyed öt órakor a testvérem az Urban kisenvedett. Délben még eszméletnél volt. A jártán katonazene játszott, a nap besütött az ablakon, ez volt az

első kora-tavaszi nap. A hegyekről fiatal szél fujt és örülten zörgette az ablakán a külső fa-függönyt. Tük-röt kért. Azután messzire eldobta a tük-röt . . . És tovább nincsen.

S most fogadkoznom kellene; hogy nem engedem többé, hogy a testvéremet újra elfelejtsen. Nem teszek fogadalmakat. Ha elfelejtem, — elfelejtem. Magam is erősen verekszem, Kálmán, különösen éjszakánként vannak nehéz verekedéseim.

FEJFA.

I.

— Sirsz? — kérdeztem magamtól; és sirtam.

— Ne sirj, — szólongattam magam és vadul rázott a zokogás.

— Mit sirsz? — bömböltem befelé és riadtan neszeltem föl, csufoltam és letorkoltam, átkoztam és vigasztaltam magam, és próbáltam futni, szökni, menekülni, pedig tudtam, hogy mindent lehet, de ezt az egyet nem, senkinek.

Fiatál virágokkal volt tele az utca. Kóbor titkok kergették egymást. Alkonyodott. Ittas arcok jöttek szembe. Gyönyörű ajkak mosolyra nyiltak. Egy asszony suhant el az oldalam mellett, s a csipkéiből illat áradt. Arrább valaki fütyörészett. Egy nyitott ablak mögött énekeltek. Zümmögő emberekkel, daloló processzióval találkoztam: — — jött a tavasz. A kordéja röpült. Várták, elébe vonultak. Csókkal akarták illetni a ruhája alját.

És én jártam az utcán, magamban, este és mé-

lyen fáradt voltam. A szívem hidegen kopogott, s megszire elnéztem az emberek fölött. Roskadtan vitt a lábam. — Ez volt a harmadik telem, amely halottan telt el; a harmadik esztendő, amely nem hozott semmit. Most már nincs is mit várnom. S ilyenkor az ember . . . meghal; vagy nem hal meg, de nem is panaszkodik, csak meghajtja a fejét és elhallgat csöndesen. Így is lehet élni. Mások is élnek így; az álmaikat szétrombolják; és szabadok, józanok, nem gyötrik el a csüggedések. Nekem sem lesznek csalódásaim; itt járok, lent, a földön. Fejet kell hajtanom. Józan leszek. — Csak éppen: az ember elbucsuzik még; az emlékeket végigsimogatja; és föld alá teszi a szent hóbortokat, az ifjuságát és mindazt, amiért érdemes élni. „Miért sirsz!” — rivalok magamra és megyek tovább, zokogva, ödöngve, megrázkódva és nem bírok magammal. Egyedül maradtam. Magam vagyok. — S az utca is üres már; késő lehet, nagyon. Kis szél jár, a gázlámpák üvegje megzörren. A sarkon egy kávéház világít. Oda bevonszolom magam, s a sarokban egy székre leroskadok. Nyugalmas hely; csönd van. Néhány ember olvasgatja a lapját.

II.

Másnap is elmentem ebbe a kávéházba, s a harmadik napon is. Harmadik hete, hogy minden este

idejárom. Az ember minden ujságot elolvashat; olyan jól gubbasztani sehol sem lehet, mint itt; és . . . a kávéházi leányért járok minden este ide.

A tükör alatt ül, egy márványlapos emelvényen, színes italok és csengő, fénylő kanalacsókák, kannák s ezüstneműek között. A villamlámpa ráveti a fényét. Halvány az arca; a haja fekete; s a szeme kék és sötét, mintha valami árva virág lenne, bársonyos, egyszerű és szomorú. Egy képes lap mögül lopva nézem. A szívembe fogadom ezt a finom arcot. Tettenér. Az arcát előnti a vér. Sietve elnézek; lesütöm a szemem; azután kibámulok az éjszakába.

Halkan jár itt mindenki. Kedves, szótlán öreg urak, akik elsakkoznak csöndben; egy hallgatag társaság, amely az angol ujságokban lapozgat. Néhány fiatalabb ember, aki miatta jár ide; ezek szerelmesek belé. Egy szomorú gyalogos tiszt, aki virágokat hord; a szomszéd utcából a csemegés, aki néhanap cukorkákat hoz. Egy bádogos, egy ügyvédsegéd, s egy borotváltképű, kopott ember, aki valaha énekes volt, de elvesztette hangját. Fura eseteket hallhat. „Képzeld, Emmy“, — mondogatják. — Mosolyog, a virágokat pohárba teszi, s a cukorkákból eszik. De nem bánja őket. Engem vár; már ismer; nekem van a világon.

. . . . És nem merek odamenni hozzá. Én is úgy odatámaszkodjam elé, mint a többiek? És, hátha hibás a beszéde? Hátha csacska? Nem mond-e valami kö-

zönségest, ha szólok hozzá? Mit várhatok tőle? — Jó isten, mit is várhatnék egy szegény kávéházi leánytól, aki havi harminc forintért oda adja az éjszakáit; s aki-nek mindenkivel szóba kell állnia, s mindenkihez ked-vesnek lennie, mert az üzlet érdeke ezt így kívánja. — De az uton, hazafelé, eljön a képe velem. És hajna-lonként, mikor az ágyban hanykolódom és nem tudok aludni: nagy kérdéseimet hozzá intézem, és tőle várok választ: remélhetek-e még? Nézni fogom. Beszélni... nem merek vele. Mert mim marad, ha itt is meg-bukom?

Nézett, elnézett fölöttem, mosolygott, kigunyolt, s magát is és kis, ügyetlen kacérságokat üzött. Egy este, mikor előző nap elmaradtam, szemrehányó volt a tekintete. Várt, hívott, akart. Azután vállat vont. Dac-ült az arcán. És többé nem nézett reám.

. . . . Azután elszántam magam. Eltökéltem: ki fogom várni, amíg a kávéház kiürül, s az utolsó ven-dég is elmegy. És így is lett. Elment az utolsó vendég, ketten maradtunk, a pincér valahol hátul bóbiskolt. Ekkor odamentem hozzá és megkérdeztem: mit szólna hozzá . . .

— Mit szólna hozzá, — mondtam, — ha meg-halnék önért.

. . . Riadtan nézett rám. Először láttam közel-ből; először néztem a szemébe. A szeme csodálatos volt; hű, jó, ragaszkodó.

— Nem értem, — mondta csöndesen, pedig megértette. De megismételni már nem tudtam a mondatot. Csak ennyit mondtam:

— Mindössze annyi az egész: beszélni szeretnék önnel. Sokat, sok mindenfélét. Lehetne-e? S ha igen, mikor?

Nem felelt. Ült, meghajtotta a fejét. Mintha valami ragadozó lennék. Ugy tetszett, messze távolodott tőlem. Ugy tetszett, nagyon szomorkodott. És nem akart felelni és azután azt mondta: tévedek, ő nem vidám teremtes, nem lehet semmi . . . S a drága szeme fátyolos lett.

— Van valami, — mondtam, — amiről tudnia kell. Nem tévedek. Nem akarok semmi rosszat. Beszélni akarok önnel, nappal, nem itt. Erre feleljen: lehet-e? Holnap.

. . . Még huzódott, még kerülgette a választ. De azután megmondta: a Százház mellett lakik; és odakint, a Bálint-utcánál, a villamos-vasut megállóhelyénél várjam; holnap, délután ötkor, pontban.

III.

Délutáni ötkor vártam és eljött. Csattos cipő volt a lábán, s a ruhája fodros, egyszerű és régimódi. Mosolygott, nem volt zavart. A kezében néhány rózsa volt; az este kapta a kávéházban.

— Régen vár? — kérdezte. — És én éreztem, hogy miattam van itt, miattam és hogy mostantól fogva hozzám tartozik.

Mentünk. Május volt, s a fejünk fölött fecskék cikkáztak. Aranyszínben ragyogtak az ablakok. Valamelyik háznak az udvarán zongoraverkli szólt. Egy lapda repült a lábunk elé. Előttünk egy kisasszony piros ernyője himbálódzott. — Hogy merre menjünk? — Hogy neki mindegy. — Menjünk talán a Lujza-tér felé.

Odamentünk. A sétatér már zöld volt, tele fehér és lila orgonával. És valami más illat is érzett, friss és különös: a festéktől való, amelylyel a pázsit hófehér rácsát befestették. Csak kevesen voltak; két öreg asszony a padon, kendőben; kávé-sibrik volt mindegyiknek az ölében; gyermekek, akik körbe jártak; egy munkáskülsejű ember, aki hátradőlt s a karjára lehajtotta a fejét.

. . . Leültünk. — Mit csinált eddig otthon? — kérdeztem. — Hogy mit szokott nappal csinálni? — Alszom, — mondta. — Azután olvasok, kézimunkázom, kikönyökölközök az ablakon. — Élnek-e a szülei? Hogy csak az édesanyja él. Hárman vannak testvérek; két fiú, meg ő. Az egyik fiú Párisban van. A másik idehaza; lopja a napot; dologtalan ember.

— És — kérdeztem, — régen ült-e így; padon; egy férfival?

— Régen, — mondta nagyon egyszerűen.

— Én is, nem is emlékszem már reá. Másfelé jártam . . .

— Merre?

— Másfelé. Mindig sietek; szeretnék mindenhol ott lenni. Várok valakit. Maga... maga nem vár valamit?

— Várok.

— És nem jött el?

Hallgatott kissé, azután mondta:

— Nem.

Szép csöndesen elszomorodtunk. Elhallgattunk, néztünk magunk elé. Lassan sötétedni kezdett.

— Amit el akarok mondani, — kezdtem azután.

— De előbb feleljen arra, amit már tegnap is kérdeztem, mit szólna hozzá, ha én magáért... meghalnék.

— Tréfál, — mondta halkan. — Miért tréfál velem?

— Nem tréfálok. Komolyan beszélek.

Rámnézett, nevetett. Az egyik rózsával megérintette az arcomat.

— Sajnálnam, — mondta.

— Sirna? — kérdeztem.

— Sirnék, — felelte.

— A temetésemre eljönne?

— Elmennék.

— S ha nem halnék meg? Ha élnék, élnék, magáért?

Megfogtam a kezét. Keskeny, fehér, lágy keze volt. Sokáig beszélgettünk. Elmondta az életét, és valami utról szólt, ahová nyáron el kell mennie. Beteg, — beszélte, — az éjszakák megviselték. Van egy nénje, falun, — hozzá megy.

— Elmehtek majd nyáron magához? — kérdeztem.

— Eljöhet, — mondta. — Ha nem lesz jobb dolga.

— Nem lesz. Egészen bizonyos.

Azután fölállt, indulnunk kellett, még haza kellett mennie, és nyolc óra előtt a kávéházban lennie.

— Holnap, látom? — kérdeztem.

— Igen. Ha eljön estére, majd megmondom, hogy hol.

Elváltunk. És este fölragyogott a szeme, amikor meglátott.

— Holnap, négykor, — mondta, — a Lukács-téren megyek keresztül.

IV.

Háromra már ott voltam. A legjobb kabátom volt rajtam, s a cilinderem ragyogott a napban. Ez lesz a legszebb délutánja, — gondoltam és gyáván füztem tovább a gondolatot: talán . . . az enyém is. Mikor a legszebb álmaim kijátszottak.

. . . És háromnegyed négy órakor elborult az

ég; öt perccel négy előtt esni kezdett. A járda szélén a fácskák hajladoztak; patakocskák rohantak el. Eljön-e? Vagy nem jön? Egészen átáztam. A kalapomon keményen koppantak a cseppek; a víz végigfolyt az arcomon; a kezem nedves volt. És négy óra lett; negyed öt; négy óra husz perc; huszonöt . . . Nem jön. Szakadt, zuhogott és ömlött a tavaszi eső.

Félöt óra után a tér közepén egy egyfogatu kocsi állt meg. Kiszállt, kinyitotta az ernyőjét, s a téren, az ellenkező iránynak, sietve nekivágott. Keresztülfutottam a kocsiuton. A kapualjából utánam nevetek. Azt gondolhatták, nem vagyok eszemnél. És rákiáltok:

— Emmy, Emmy!

Hátrafordul és rámnevet. Azután továbbmegy. Rohanni kezdek; utólérem; újra rászólok.

— Megálljon! Miért nem áll meg?

Felém fordul és rámnevet; . . . nem ő az. Továbbmegy. — Én pedig megállok. Utána bámulok. — Tévedtem. — Valakivel összetévesztettem. — És csak állok, állok, bambán bámulok; és szeretnék följuggani: hogy ázom, keresztülázom, s valakit várok.

. . . Este megtudtam, hogy félreértettem; a szobor előtti térre mentem; és ő a másik teret gondolta, a kávéház előtt. — Tehát holnap; ugyancsak négykor. De Budára megyünk. S hogy meg ne ázzunk, ha újra esnék, kocsin fogom várni. A kocsim a hidnál fogja várni

V.

Egy fölhajtott ernyőjü kocsi nekivágott a hidnak és mentünk át, Budára, ki, a Zugliget felé. Mellettem ült, közöttünk az ernyője. Mégis, az jutott eszembe: a feleségemmé lett, hiába van közöttünk az ernyő; és most már én is le vagyok kötve. Hallgattunk.

Mikor kiértünk a fasorba, s a házak már elmaradoztak, az ernyőjét áttette a kis ülésre, s a kalapját is letette. Azt mondta: most pedig mondjam el, ami mondanivalóm van; amiért eljött, és találkozunk. Ekkor odahúztam magamhoz, és megcsókoltam. Nem sikoltott. Nem ellenkezett. Hagyta. Lehunyta a szemét.

Messzire mentünk. Szép volt idekint nagyon. Lent, a völgyben, lombok s virágok közül villák kandikáltak ki. Az oldalunkon a zöldbe-borult hegy. Az akácok és a vadgesztenyék kinyujtották az ágaikat. Virágzott a hárs és a bodza. Boszorkány-pihe szállt. Elbódított az ecetfa illata.

Egy kis züllött kocsmánál azután kiszállottunk. Vizes-bort ittunk és csókolódtunk; — nem látta senki. Én nevettem, és azt kérdeztem tőle, bánja-e? Felelte: — Bánom. Mert el fog hagyni. — És lenézett a földre.

. . . . Megcsókoltam a kezét, megcsókoltam a haját, az arcát, s a szemét. És megcsókoltam a száját. Mosolygott. Az arca csodásan megszépült. Az er-

dőben zenéltek a tündérek; rejtelmes hangokat hallottunk; az ég is pirosodni kezdett, (mert estefelé járt már) . . . Kevéssel utóbb vissza kellett mennünk a városba.

Háromszor vitt még át a kocsi Budára. Egyszer virágot szedtünk; egyszer eső után mentünk, s a cipőnk átázott a gazban; egyszer bementünk az erdőbe, és rigók és sármányok fütyöltek nekünk. Amikor negyedszer mentünk, szomorú voltam, — megint, először, amióta ismerem, nagyon szomorú. Valami mindig volt azért köztünk. Alig szóltam hozzá; s ha szóltam is, egészen röviden. És amikor megkérdezte: mi bajom, bánt-e valami, talán ő van terhemre? — nem tudtam neki semmit sem mondani.

— Unja? — faggatott. — Un már?

— Nem unom — mondtam. — Magam sem tudom. De . . . sok értelme így nincsen.

A fejét elfordította, most ő lett szomorú. De nem kezdett jelenetet. Nem tett szemrehányást. Kinézett a kocsiból, nézte a vizet, mert épp a Dunánál jártunk; és érzélgősség nélkül, egyszerűen, majdnem szárazon, mindössze annyit mondott, hogy . . . tudta.

— Nem tudta, — mondtam, és bántott még ez az egy szó is. — Hogy is tudhatta volna? Én sem tudtam. Nem tudhatta senki.

Azután beszélni kezdtem. Elmondtam neki min-

dent, mindent. — Sirt. Én nem néztem reá, és a torkom egészen száraz volt. Csöndesen megfogta a kezem, s lehajolt reá. Ne haragudjam rá. Nem akarta, — mondta. És kért: ne bántsam, ő is kikapott egyszer már az élettől.

— Nem haragszom, — kezdtem azután, s a régi hegedük újra fölsírtak bennem. — Miért is haragudnék? De . . . nem birom . . . Nem birom így . . . Nem birom tovább . . .

— Mit akar tenni? — mondta. — Nem lehet tenni semmit. Mit is lehetne tenni?

— Lehet. Én tudom, hogy mit. Az ember . . . végez. Rámnézett; és a tekintetét nem birtam elviselni.

— Komolyan beszél? — kérdezte.

— Komolyan.

Azután hallgattunk. Később azt mondtam:

— Holnap.

És megint csönd volt.

— Ha látni akar még egyszer, — kezdtem azután újra, — akkor sietnie kell. Akkor holnap eljön. Négykor fogom . . . Fél ötig még életben talál . . . Eljön? Eljön?

Már Pesten jártunk, a porban, füstben, a hét-köznapban. Ujságosfiuk kiáltoztak, kocsik robogtak. Csak ekkor felelte:

— Elmegyek.

Mikor elváltunk, nem nyújtotta a kezét. Elfutott. Már nem voltam szomorú. Utánanéztem. Mosolyogtam. És ez a mosoly . . . Kinevettem.

VI.

Ledőltem, vártam. Gondolkozni akartam, de nem tudtam. Később elnyomott az álom.

. . . Mikor rámnyitott, nem hallottam. Nem vettem észre, amint bejött. Arra riadtam föl, hogy ott áll előttem. Az arcán fátyol. Rámhajolt; azt hitte: elkésett már. Föl akartam pattanni, nem engedte. Szégyeltem magam kissé, de mindjárt vége volt. Föhlálltam; megnéztem. Az arca fehér volt. De nem remegett. Nyugodtan tette le a kalapját. A tükörben lopva megnézte a haját. Szólni is akart. Ám a hangja elakadt.

. . . A karomba vettem. Most láttam csak, mennyivel alacsonyabb nálam. Megsimogattam fényes, fekete haját. Azután odavittem az ablakhoz. Azután átfogtam a derekát. Azután . . . föhláldozta magát; föhláldozta magát nekem valaki másért, nem értem, valami idegenért. Egy rablólovagnak adta oda szüz életét. A tegnapi nézéssel néztem. De belül túl voltam már mindenén. A szájjammal megcsókoltam, és a szájjammal kinevettem. Kalandorrá lettem. Elült bennem a sirás, és minden könnyem, a jóság, a részvét, a fiatal-

ságom. — — Megbuktam. Volt egy pillanatunk; csak egyetlenegy: megérezte mindezt, s elbámészkodott. Ő is . . . valaki másra, másra gondolhatott ekkor. Azután . . . elment. — — Megbuktam. —

Azután még eljött egyszer. — S amikor harmadszor csöngetett, már nem bocsátottam be. Kinéztem; amikor megláttam, becsaptam az ajtót. Untam. Beteltem vele. Nem érdekelt. És többé nem jelentkezett. Azóta nem is láttam. Talán elutazott; a nénjéhez, ahogy mondta és talán nála maradt. Vagy valami más történt vele; a jó isten tudja. Nem tudom; de . . . nem is bánom.

. . . Nem bánok semmit. Az idő szépen mulik. Ősz lett, és újra csatangolok az utcán. Az embereknek az arcukba nézek. Keményen járok. Egészséges vagyok. Mindenem . . . a föld alatt van. De ezt nem tudja senki.

ŐSZI ALKONYATOK.

I.

A férfi tíz heti távollét után most érkezett haza. Lizovics Jánosnak hívták, mérnök volt. A felvidék egyik legvégső csucsán járt, ahol erdőket irtatott, terepet vizsgált, nivellált. Mikor becsöngetett lakásába, az inasa fogadta és mindjárt ott az ajtóban, erősen elpirult.

— A feleségem? — kérdezte a mérnök.

Az inas lesütötte a szemét.

— Hol a feleségem? Nincs itthon?

— Nincs.

— Hát?

— Elment. Már egy hete, hogy elment. Egy este eljött érte a százados ur és elmentek. Azóta nem jött vissza.

A férfi hallgatott, megállt.

— És, — nem üzent semmit?

— Mit? Semmit. Azt mondta: „Isten vele, János.“

— És, — nem üzent semmit?

— Semmit. Csak annyit: „Mondja meg a gazdának, hogy ne haragudjék.“ De aztán visszafordult és azt mondta: „Különben ne mondjon semmit.“ Az inas arca vérvörös volt.

— Jó, — mondta a mérnök, — most elmehet.

A férfi bement a szobájába. A függöny le volt bocsátva, de azért a világosság beszűrődött. Minden a legnagyobb rendben, a székek érintetlen pontossággal álltak az asztal körül. Az óra ketyegeit s az ablakfülkében a kanári csattogott. Lizovics János megállt a szobában és szigorú szemmel körülnézett. „Hát element“, — gondolta. Aztán végigsimította a homlokát és a keze kissé remegett.

— Csak semmi felindulás, — gondolta; — element; és hiábavaló minden.

Leült az asztal elé és fejét rátámasztotta öklére. Hosszan ült így, eleinte bután és képtelenül arra, hogy gondolkodjék. Csak lassan ébredt az öntudata; lassan elkezdett gondolkozni, mint valami nehezen induló gép. De aztán elfogta valami csodálatos tisztaságú éleslátás. Kicsit kihuzta magát, fejét előreszegte, szemét tágraszakitotta. Most mit tegyen? Mit tegyen? — Már készen is volt a felelettel: nem lehet semmit sem tenni. Soha oly világosan nem tudott valamit, mint most azt, hogy a feleségét örökre elvesztette. Föltartóztatni, megakadályozni a veszteséget, a szégyent, a csapást nem lehet. Hiábavaló minden; hiába átkozódnék

és hasztalan futna utána. Az asszony elhagyta, őt ez bevégeztetett. Visszahozni, megtéríteni, újra kezessé és jó, becsületes, szerető asszonynya tenni többé sohasem lehet.

— Nem lehet — és tenyerével gyöngén veregette az asztal lapját. Fölállt, kiegyenesedett. A falon egy tükör volt, s amint abba értelmetlenül, tehetetlenül, kétségbeesetten belebámult, a szemét elfutotta a könny. Szomorú látvány volt. A kezét rá kellett szorítania a szemére, különben elsírta volna magát. A háta megörnyedt, s a válla megmegrándult, ahogy rázta a nagy belső zokogás.

Azután az ablakhoz ment, fölhozta a függönyt. Lenézett az utcára, amely élt és eleven volt, emberek sétáltak lent, a villamosok vig csöngések közt fürgén szaladgáltak. Ot felé járhatott, szeptember eleje volt, most ment le a nap. A felhők lomhán uszkáltak az égen. S ahogy a férfi lebámult az utra, e nagyvárosban talán elsőnek érezte meg, hogy a szép nyár a vége felé jár és hogy hűvösségével közeledik már az ősz. Ő már a tél ígérését is látta, a hosszú-hosszu estéket, amelyeken most már egyedül lesz. Senkise fogja várni; magános lakásában, egyedülvalósága ridegségében vége, vége az ő életének. — A kezéből kiejtette a függöny zsinórját s a fehér vászon gyors eséssel takarta el az ablak csillogó üvegét, a mosolygó embereket, az átellenes házakat s a nyüzsgő utcát. A foga összevágott, roppant fáradtságot érzett a hátában.

Ledőlt a pamlagra; és lassan mind sötétebb lett a szobában, amint odakivül egészen bealkonyodott, leszállt az este. Nyolc óra felé riadt fel. Már sötét volt, a butoroknak csak a körvonalai látszottak. Nem gyújtott lámpást. Még vagy egy órahosszat bámult bele a sötétbe, s akkor hirtelen dideregni kezdett, egész testében reszketni. Láz fogta el. Hamar belebujt az ágyba, a takarót a fejére huzta; akkor elcsöndesedett. De aludni nem tudott, forgolódzott, hánykolódott, egy-egy percre elszenderedett, hogy aztán vad kiáltással fölriadjon. Egyszer arra pattant föl, hogy a menyezet rászakadt. Szivdobogva, rémülten maradt fekvé így egy pillanatig, azután reszkető kézzel gyertyát gyújtott, kiugrott az ágyból, felöltözködött. Megnézte az órát: most mult el éjfél. Hová menjen? Megállt, elgondolkozott. Nincs hová mennie, sehová a világon. Sehova. És otthon sem maradhat, a feje szédül, leszakad rá a menyezet. Mély, nehéz sóhajítás szakadt föl a melléből. El kell utaznia. Csettintett a nyelvével, mint aki örül, hogy megtalálta a megoldást. Ő nem örült, nem is bánkódott, hidegség és közömbösség szállt a szívébe. Lehunyta a szemét.

— Nekem végem van, — gondolta egészen szárazon, tárgyilagosan, majdnem ridegen; mintha harmadik személyről lenne szó, mint mikor a bíró ki mondja a halálos ítéletet, amely nem neki fáj, — másnak,

II.

Felöltözve várta meg a reggelt és mikor hajnalodni kezdett, kihajtatott a vasúthoz és fölült a vonatra. Maga sem tudta még, hogy hová megy, de ez a céltalan menekülés mégsem volt céltalan, mert hiszen neki mindegy, hogy hol fog kiszállani. Talán visszamegy az erdők közé, talán elbujik valamelyik kis városban; mindegy, hogy hová megy, csak ne otthon legyen. Külön szakaszt kapott, az ablakot elfüggönyözte, az ajtót lezárta, s aztán behuzódott a sarokba s ott összegubbaszkodva ült. Kalapját mélyen a szemére huzta, felöltője gallérját feltúrte, kezét zsebébe mélyesztette; átengedte magát a gondolatainak. Bánkódott, a bánat úgy vette körül, mint egy háló; Lizovics olyan volt, mint a szegény féreg, akit a se-lyemszálak erős gubója szorosan fogva tart. Mint fog menekülni önmaga elől? Bólintott és mindegyik bólintása megerősítette gyászát. — Később már nem is elmélkedett, egészen hatalmába kerítette az okoskodás nélkül való fájdalom. Azt érezte, hogy éjjel van, éjszaka; és sose lesz többé világosság, nappal. Jó éjt, Lizovics János! S a pillái lecsukódtak, mintha látni sem akarna többé.

. . . Arra ébredt föl, hogy a vonat zökkent, megállt, valami állomáshoz értek. Fölállt, kinyújtóz-
kodott, megdörzsölte szemét; nem is csodálkozott,

hogy már erősen benne van a délutánban; fél hatra járt.

— Ternő! — kiáltotta a kalauz.

Félrehuzta a függönyt. Kis emeletes házat látott; falán, fából készült erkélyén zöld lomb futott végig. Arrább rég elvirágzott gesztenyék és akácfa álltak; amoda: látszott a nyárfáktól szegélyezett országot. Balra pedig a temető húzódott el, apró, düledező fake-resztjeivel, naiv köemlékeivel, elszáradt koszoruival. A sirok közt egy füzfa horgasztotta le fáradt ágait, a törzse korhadt volt, a levelei halványak és porosak. Lizovics odaállt az ablakba, karjára támasztván fejét. Soha még ily tisztán nem látta, mint most, e kezdetleges temetőcske láttán, hogy mily rongy az élet; a viruló emberek elcsöndesednek és egy kis lécs minden, ami emlékeztet rájuk.

Alkonyodott. Az ég alja vörös volt, a levegőben párák uszkáltak s a falevelek halk borzongása mutatta, hogy szél jár odakünn. Az egész tájék valami tompa alkonyi színben látszott, egyik percben sötét-kéket mutatott, a másikban rozsdavöröset. Ez az ősz volt, méla, bágyadó, szelid hangulatával s a mérnöknek eszébe jutott, hogy ő már tegnap megérezte ezt; a virágzásnak vége, a nyár elmulik és vele a szerelem és az élet. S ahogy busan kinézett az ablakon, tekintete ismét a kis állomási házra esett. Az egyik ablakban egy asszony állott. Ugyanúgy, mint ő; a fejét

a karjára támasztván. A vcnásait nem vehette ki. De mintha feléje nézett volna; s az ő nézésével, tele fájdalommal és gyászszal. Fejét a karjára hajtotta és nézett. Azután a vonat sipolt, a gép zakatolva megindult s a ház, az országut, a temető, a gésztenyék eltűntek mellőle. Az asszony is. Bizonyosan az állomásfőnök felesége.

III.

A Ternő után következő állomás volt a vállalat telepe. Itt Lizovics kiszállt. Az embereinek azt mondta, hogy hosszabb tartózkodásra érkezett; a munkát előbb kell befejezni, mint ahogy kezdetben megállapították. Egész nap a földeken járt, az erdők közt, ahol most a rendesnél is hüvösebb volt. A fakoronák közt rejtelmes zugás futott végig, a szél rázta a leveleket. Az őszi hüvössége érzett.

Néhány hétig szakadatlan munkával fárasztotta ki magát, s ekkor már elég erősnek érzete magát ahhoz, hogy visszautazzék Pestre. Nem mintha elfelejtette volna az asszonyt, vagy hogy, elmúlt volna nagy kétségbeesése. Csak éppen hozzászokott a fájdalomhoz, csak éppen megszikkadt benne az érzés, — leülepedett a szíve mélyére, de ott erősen befészkelte magát. És ez most már mindig így lesz, soha vidám ember belőle nem lehet. És még jó, hogy ennyire van,

kezdetben azt hitte, hogy nem tud beletörődni a megváltozhatatlanba s hogy meg fog örülni. Most már hazamehet, a számkivetésnek nincs többé értelme. Nem örül meg, de igazi életet sem fog sohasem élni; és hogy itt tengődik-e, vagy ott, az már örökre egyremegy.

A vonat már vitte, s ő ott állt az ablakban és bucsuzkodott a haldokló tájéktól, az alkony szürkességében elmosódó hegyektől, az apró, füstölgő őrházaktól. Fönt, a levegőben egy nagy madár lebegett kiterjesztett szárnyakkal; sas lehetett; arrább, éles ékalakban varjak röptültek neki az égnek; a dombról egy szekér kocogott alá, a bakján egy mélézó paraszttal, aki halálán füttyörészgetett. Messziről halkán szólt egy tanyai harang. A haraszt sárga volt, egészen aransárga, a rétek elvirágoztak, a hegyek kopárak voltak és ridegek, zárkóztak.

— Mi lesz velem? — gondolta Lizovics — és lehunyta a szemét.

Ternőre értek, a vonat megállt. Ott volt a kicsi ház, leszáradt fölfutóival; mellette a temető, még hervadtábban és szomorubban, mint a multkor. Most valamivel még sötétebb is volt. Eszébe jutott a multkori asszony. Odanézett, föl az ablakhoz; az asszony most is ott állt; ugyanugy, mint a multkor, a fejét a karjára támasztotta és nézett, nézett feléje.

— Ez érdekes? — gondolta a mérnök — és nézte az asszonyt. Értelmetlenül bámult reá.

— Különös! — gondolta később újra — s csak bámult.

Nagyon különös. Az asszony áll és néz. Ehhez az alkonyat. Az alkony bánata. Mennyi bánat van a nézésében is. És most Lizovicsnak eszébe jutott, hogy az asszony is azt hiheti róla, hogy boldogtalan. És nem joggal hinné-e ezt? Nagyon, nagyon boldogtalan. Ha nem lenne gyáva ember, rég végzett volna már magával. Vajjon boldog lehet-e egy olyan asszony, aki naphosszat áll az ablak előtt és szöke fejét karjára támasztván, csak bámul és néz, mintha a rejtélyt szeretné talán megoldani, hogy mi van a ternői határon túl. Van-e valami az ő számára; vagy nincs? Vagy mint lesz? Hogyan lesz?

A vonat már rég tovarobogott, már Csombát is elhagyták, már messziről a Zsolca vize is előcsillant, a hold fénytelen, vérszegény tányérja is feljött és Lizovics még mindig maga előtt látta az asszonyt.

IV.

És itt Pesten is látta. Nappal el volt foglalva, négyig dolgozott, nagy rajztáblákra hajolva, körzőkkel, sinekkel, háromszögekkel. Akkor megebédelt, hazament és nehéz csillagászati könyveket olvasott, hogy ne gondoljon a feleségére. Elővette Houzeaut és hat óráig még valahogy csak megfértek a fejében Co-

pernicus, Kepler és Newton. De aztán elkezdtek táncot járni, megjelent előtte Tycho de Brahe és kiöltötte rá a nyelvét. Össze kellett csapnia a könyvet; különben is, már besötétedett, nem bírta már tovább az olvasást. És ilyenkor mindig kinézett az ablakon. Az őszi alkonyatokat nézte, bennök az utcát: mikor esős volt, mikor hideg, mikor szél fujt, mikor a felhőktől az ég barna volt, mikor az este sötétségébe halkan leszálltak a párák és a ködök. Már októberberben jártak és sok ember már bundát hordott. Erről eszébe jutott, hogy nemsokára tél lesz és erről újra, újra az, hogy milyen rettenetesen egyedül van.

— Hátha fölkeresném? — gondolta egyszer.

Elmosolyodott. Milyen ostoba is az az ember, aki-nek fájdalma van; a vigasztalás minden csekélyke szalmaszálába belekapaszkodik. Nevetséges, — hát hogy tudhatná ő, hogy miféle asszony az? Hogy megtudná őt érteni? Mi bizonyítéka van erre; csak a legkisebb jel is? — Nincs, nincs semmi.

De ahogy így estéről-estére vitázott magával, feleleteket és kifogásokat talált ellenvetéseire. Azért, hogy nincs bizonyysága — gondolta — azért még nem bizonyos, hogy az asszony ne tudná megérteni őt; vannak dolgok, amelyek bizonyíték nélkül is biztosak s talán ilyen ez is. Ő kételkednék ebben? Ő, akihez a felesége forró leveleket írt; hogy mennyire szereti; és mikor aztán hazajött, mégis: üres volt a szoba.

„Mondja meg a gazdájának, — különben, ne mondjon semmit“. El fog utazni Ternőre s valami módon megközelíti az asszonyt.

A gondolat lassan nem hagyta békében. Már nyugtalan volt, már ideges. Ternő, Ternő, — egyre ez dolgozott benne. És mikor már olyan izgatott volt, hogy még olvasni sem tudott s a munka sem ment, elhatározássá nőtt a terve. Elmegy, elmegy. Kárpótlásért, elveszett feleségéért, nyugalmaért és boldogságáért. Elmegy az asszonyért, elmegy.

V.

A vonaton kitervelte, hogy hogyan fogja az asszonyt megközelíteni. Alkonyatkor fog megérkezni; a férj, az állomásfőnök, kint fog állni a vonat előtt. Elmondja neki, hogy a szomszéd állomáson ő vezeti a munkálatokat és hogy reggelre Ternón van valami dolga; nem akarja kétszer megtenni az utat és nagyon szépen megkéri, ha nincs terhére, adjon neki éjjelre szállást. Az állomásfőnök meg lesz tisztelve, fölvezeti a feleségéhez, bemutatja. Aztán valami dolga akad, kimegy. És ekkor föláll, meghajlik az asszony előtt és nagyon egyszerű hangon, elmond neki mindent. A végén azt mondja:

— Magáért jöttem.

Ekkor az asszony kezd majd beszélni: „Itt élek, száz kilométerre a világtól, az élettől. A férjem nem ért meg, senki . . .“ Roppant gyöngédséggel fognak egymással beszélni. Ő megcsókolja az asszony kezét, egymásra néznek és így. Azután és akkor már megértették, hogy ők ketten egymásra vannak utalva, hogy egymásnak rendeltettek, hogy idáig tévelygés volt az életök, innen a sok félreértés és szomorúság.

Lizovics csöndesen elszunnyadt, sokáig aludt. Nem magától ébredt, a kalauz költötte föl:

— Mindjárt Ternőre érünk.

Frissen pattant föl. Künn rozsdavörös október-vég; egészen sötét volt, a nehéz párán halaványan világoltak át az állomás lámpásai. A vonat megállt, a férfi leugrott, egyenesen az állomásfőnöknék tartott.

— Lizovics János mérnök vagyok. A szomszéd . . .

— Tartom szerencsémnek, — hangzott a válasz.

— A vendégszobánk üres, az asszony teát fog főzni.

— Sikerült! — ujjongott belül Lizovics. És föl-nézett az ablakra, ahol kétszer látta állni az asszonyt és azóta is képzeletében annyiszor, annyiszor. Az ablak világos volt, bent égett a lámpa, de az asszony nem állt a helyén.

VI.

A kis, kopogós falépcsőn fölmentek az emeletre. Az asszony nagyon barátságos volt; mosolygott; kövéres arca jókedvű volí.

— Már ismerem önt — mondta a mérnöknek.

Lizovics elpirult, a kétszeri találkozásra gondolt.

— Hát látott már valahol? — kérdezte. Talán, talán . . . a vonat ablakában?

— Nem, ott nem. De tudtam, hogy a szomszéd-ban mérnökök dolgoznak, Lizovics János a főmérnök és le is irták a külsejét. De miért nem tetszik leülni?

Helyet foglaltak.

— Mi ujság Pesten? — csacsogott az asszony. — Óh, itt nagy az unalom. Idáig legalább kiülhettünk a kertbe, de most hűvös van, nemsokára fütünk. Meddig marad?

— Holnapig.

— Csak? Kár. De talán visszatér még?

— Talán, — mondta Lizovics s egy kicsit elgondolkozott.

Kis szünet. Azután megszólalt a férj.

— Adjatok pálinkát a mérnök urnak. Én egy percre leszaladok; meg kell mondani, hogy a második vágányra kell tolatni a teherkocsikat. Ökröket visznek. No, mulassatok; fölküldjem Stört?

— Küldd, — mondta az asszony. És Lizovicsnak magyarázta:

— Stör, az a gyakornokunk. Nagyon uri fiu.

Egyedül maradtak. Lizovicsnak az arcába szökött a vére. Érezte, hogy a szörnyü, a rettentés, a nagy pillanat ez, amelyben a sorsa eldől. Csönd volt, mind a ketten hallgattak, lent halkan hangzott a jelzőharang csengése. És egymásra néztek, a férfi égve és szenvedőn, s az asszony is kíváncsian, érdeklődve. Azután tettenérték egymás pillantását s ekkor mind a ketten lesütötték a szemüket. Egyideig a padlót nézték ezután.

Sokára tudott csak megszólalni a férfi:

— Nehéz megkezdeni, — mondta egyszerűen és csöndesen.

— Mit?

— Semmit. Hát, — a beszélgetést. Tudja, a bevezetés. Meg fog-e érteni?

Az asszony kissé sértődötten mondta:

— Hát olyan ostobának tart?

— Világért sem, hogy mondhat ilyent? Azt akarom mondani, — de várjon, előbb valamit kérdezek.

— Mondja már.

— Hát, — hogy érzi magát itt.

Lizovics előre hajolt, nagyon föl volt indulva. Az asszony ránézett:

— Ez az egész?

— Ez. Ugy értem: meg van-e elégedve; — nem bántja-e semmi; — boldog-e?

A férfi lehunyta a szemét és fázott és nehezen lélegzett. Most dől el a sorsa. Mit fog mondani?

Azt fogja mondani: „Láttalak, ismerlek a vonat ablakából és vártalak, vártalak“. Vagy más efélét. Mi lesz a válasza? De nem. Az asszony vállat von és bizonytalanul mondja:

— Nincsen semmi bajom. És úgy tett, mintha gondolkoznék; hátha talán mégis eszébe jut valami.

— Semmi baja? — kérdezte a férfi, és ebben egy kis csalódás reszketett.

— Igazán nem tudnám . . . Nagyon rendesen élünk, az uram nagyon gyöngéd, mindig megkérdezi: „Nem akarsz valamit, fiam?“ A mult hónapban szakácsnőt is fogadott, — nagyon haragudtam, mert azóta épenséggel semmi dolgom, agyonunom magam. Minden évben kétszer fölutazunk Pestre, szabadjegyünk van, olyankor egy hétig is ott maradunk, színház, vendéglő . . .

Az asszony tovább beszélt, de Lizovics ezt már nem hallotta. A szája lefelé görbült, a fejét lehajtotta; ismét szörnyen fáradtnak érezte magát. A szeme lecsukódott, a nagy darab ember mind kisebb és kisebb lett ott a karosszékekben.

— No, most elmondtam, fejezte be fürgén az asszony. — És most magán a sor. Mit akart mondani ?

Lizovics legyintett a kezével. Beteg hangon, valami közömbös, semmitmondó feleletet akart éppen adni, mikor betoppant Stör; egészséges, erős, kissé nehézkes fiú volt, nagy, durva kezekkel. Lizovics keze egészen beleveszett az övébe. Meghajlás, a szokott udvariasságok. A férj is bejött, mindjárt kezdte magyarázni a szolgálati szabályzat igaztalan szigorúságát. A háta mögött az asszony rámosolygott a gyakor-
nokra, aki viszonzta a mosolyt, aztán az asszony lassan mind közelebb és közelebb húzódott hozzá.

Lizovicsban valami összeomlott. Egy világ, egy egész vár, amelynek nem volt talaja, alapja, létjogosultsága, s amely most összedőlt. Az asszony nem szenved, nem boldogtalan, hanem nyugodt és ostoba, vágyak nélkül való, szabadjegyről beszél. A szeme égett, — mit bánta ő a vasuti tisztviselők nagy felelősségét. Szórakozott volt, bámészan nézett maga elé, s ekkor a férj valamit kérdezett, de ő nem tudott reá felelni. A férfi megsértődött, fölállt, valamennyien fölálltak. Egy kinos, szörnyű perc mult el így, s akkor Lizovics dadogva mondta:

— Nem jól érzem magam, — bocsánat, — az ut, — a fejem fáj. — Szeretnék a szobámba menni. De ne haragudjanak, kérem.

Egészen hideg hangon mondta az állomásfőnök:

— Majd a cseléd elvezeti.

Beért a szobába, ahol vetett ágy várta. Nem gyújtott gyertyát, a hold éles, tiszta fénnel világított be az ablakon. Két sinpárt látott, teherkocsikat, s az árnyékukat, amely reárajzolódott az árokra. Az ablak a temetőre nyílt és Lizovics e pillanatban arra gondolt, vajjon van-e valami közösség a sok, szétszórt helyen levő temető között? Mert őt nem itt, máshol fogják eltemetni. Változtat-e a hely különbözősége azon, hogy a halottak együvé tartoznak? Ilyen számárságok jártak a fejében. Aztán leült az ágy szélére és még sokáig, sok minden másféléről is elgondolkozott.

... Felült a vonatra, hazautazott. Estefelé ért a lakására. Nehéz, ólmos eső esett, hat felé járt. A bőrröndjét letették, az inasa várt, nincs-e valami kívánsága. Nem akart semmit, egyedül akart maradni, és mikor magára hagyták, ledőlt a pamlagra, ott sokáig szivarozott. Egyik szivart a másik után szivta el. Később fölállt, járkálni kezdett. Azután odament az ablakhoz, kinézett a barna, vizes, csillogó tócsákkal teli utcára. Az aszfaltba ültetett fácskák már egészen kopaszok voltak, ágacskáik sovány, kétségbeesetten kitért gyermekkarokhoz voltak hasonlóak. Fénylő ernyőik alatt az emberek sietve tovalépdeltek, csak a sarkon ázott a gesztenyészasszony s a háta mögött egy

csirkefogó állott, foltos kis kabátban, nyakán kendővel, zsebredugott kézzel és talán azon töprengett, hogy vajjon lopjon-e, avagy leüssön-e valakit? Ez már téli alak volt; nemsokára tél lesz. Hó fog esni fagyni fog.

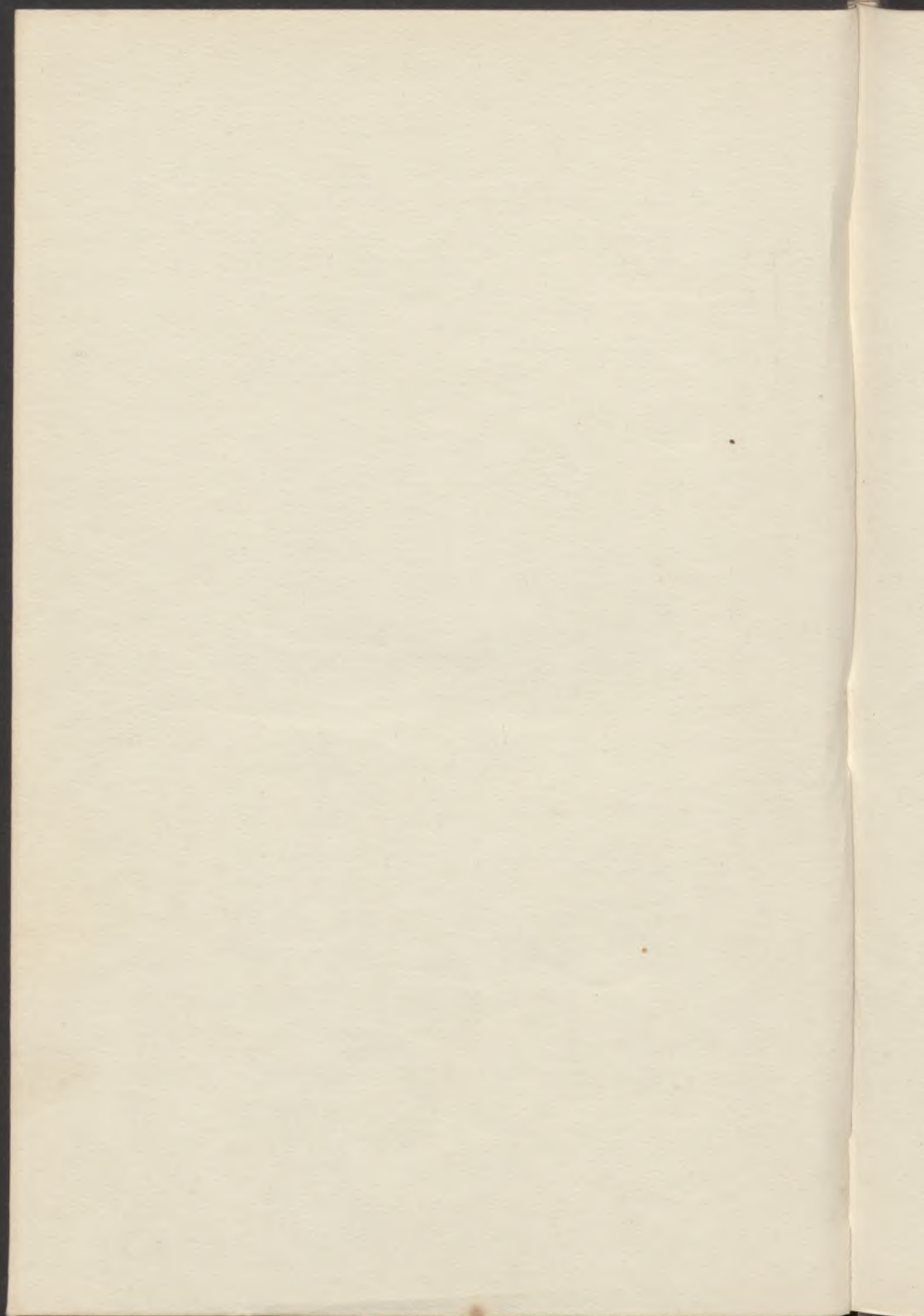
És Lizovics nézte az utcát. Lassu nekiindulással gondolkozni kezdett. Itt áll; és ettől kezdve mindent végiggondolt, újra átélte megcsalását. Lesz-e valaha boldog? A szeme tágrameredt, de az eső most sürűbben esett, nem látott semmit. Vagy a könny futotta el szemét.

— Miért nem látok? — gondolta. — És mi van az ablakon túl? Nem titkok; és mégis, az élet tele van titkokkal. Azt sem tudni, hogy hogyan esteledik. — És miért volt, hogy az élete minden eseménye, minden szomorúsága estefelé történt. Alkonyatkor, ősszel. Miért? Van-e ebben rendszeresség? Ha van, ki intézi? Ki intézte, hogy meglássa a ternői asszonyt? — Bólintott a fejével és arra gondolt: senkise akarja megközelíteni az álmait. Amíg az álmaink megvannak, gondolta, legalább valamink van; de ha ezek is elszálltak, akkor már semmink sincs a világon. Semmink.

Az eső esett, mindjobban esteledett. Az utca kezdett néptelenedni, a kapukat is bezárták; és most már teljes lett a csönd s a magánosság.

Még egyideig állt ott Lizovics. A szobája tele volt füsttel, nehéz kék és szürke füstfoszlányokkal. Aztán

megindult, sétált. Mikor odaért az ajtóhoz, a kulcsot megforgatta zárjában. És most ő is elcsöndesedett. Hallani lehetett az óra ketyegését. A kanári elhallgatott; sötétség volt és csönd. Komor feketeségével azután leszállt az éjszaka.

FÁTH MÁRTA.

I.

Tizenhét éves koromban még mitsem tudtam az életről. De ekkor az iskolában mellém ültették Fáth Endrét, s mi gyorsan összebarátkoztunk. Délutánonkint eljárógattunk egymáshoz és egyszer csak azon vettem magam észre, hogy beleszerettem a hugába. Mártának hívták, szőke volt és velem egyidős.

Ezek voltak életem legszebb napjai, tele oktalan és csodálatos álmokkal, vidám és boldog érzésekkel. mindazzal, ami egy nyurga, regényes hajlandóságu és erősen fontoskodó természetü fiu első szerelmét ragyogóvá és nagyszerűvé tudja tenni. Egyszer Márta valami olvasnivalót kért tőlem kölcsön s én úgy adtam oda neki egy regényt, hogy benne a rejtett szerelmes célzásokat ceruzával finoman aláhúztam. Máskor egy pillanatra magunkra maradtunk a szobában; ijedt csönd támadt, s azután egészen hirtelen megszorítottuk egymás kezét, forrón, remegve és többet nem akartuk egymást elbocsátani. Egyszer találkoztunk az utcán; ami-

kor hazaértünk, Márta előre küldte a szobaleányt; és ott a kapu alatt, a hűvös és kihalt lépcsőház némaságában megcsókoltuk egymást. És mikor elváltunk, széddülő fejjel, támoiyogva járkáltam az utcán, mert arra gondoltam, hogy ez volt az életem első csókja, az első, a legelső csókom. — Ezentul azután sürűbben is csókoldóztunk, sőt leveleket is irtunk egymásnak. Mártaék házmesterének a fia, egy kis, rossz-növésű, husz éves szabólegény volt a postásunk.

Két évig tartott ez így és gyönyörű volt. Akkor vége lett. Ami történt, az roppant egyszerű és minden-napi. Márta eladó-sorba került s egy szép napon Kopján Mihály, aki már régebben is járt hozzájuk, megkérte a kezét. Kopján földbirtokos volt, nagyon komoly, jóhiszemű fiu; és nem sokkal utóbb az eskűvőt is megtartották.

Tizenkilenc éves voltam és meg akartam halni, komolyan, véglegesen. „Mit várhatok az élettől? — gondoltam magamban — ha már tizenkilenc éves koromban ilyen keservesen megcsalódom?” — De nem engedték, hogy bolondot tegyek. Megtömtek pénzzel és utazni küldtek. És még csak el sem bucsuzhattam tőle. Mindössze annyit tettem, hogy mikor kihajtottam a vasutra, a pályaudvarral szemben levő kis szabóüzletből, ahol a mi régi, közös postásunk dolgozott, kihivat-tam a házmester-fiut, hogy valamit üzenjek vele Már-tának. De nem üzentem semmit. A torkom elszorult s

a szemem előtt minden elhomályosult. Kezet szorítottam vele, adtam neki egy forintot és csak annyit tudtam mondani, hogy isten vele, engem többé nem lát, soha, soha vissza többé nem jövök. És ő is nagyon el volt érzékenyedve. Azután beszálltam a vasuti kocsiba és mikor a vonat megindult velem, leroskadtam az ülésre, ráborultam a párnákra és rázott, tépázott, marcangolt a halálos sirás.

II.

Az utam Párisba vitt és eleinte bizony szomorú alakocska voltam ott. A teljes semmi fogott körül. Nem voltak vágyaim, nem voltam kíváncsi. Főnt ültem a szobáskámban s ott sokat dohányoztam és még többet szomorkodtam. Ültem, rágtam a szivarom végét s vagy Mártára gondoltam, vagy nem gondoltam semmire, csak bambán, elbutultan belefujtam a füstöt a levegőbe. Sok minden az eszembe jutott. A csókjaink s amiket fogadtunk és esküdtünk egymásnak. Eszembe jutott, mily különös elérzékenyedés vett erőt rajtam, valahányszor megcsókoltam Mártát. Olyankor a templomok nagy áhitata fogott el és mindig az volt az érzésem, hogy a csókjaink szentségekhez hasonlatosak, mert mi lehet szentebb két ember életében, mint mikor az ajkuk találkozik, összeér és egybeforr?

Ősz volt, korán alkonyodott és ezek válságos he-

tek és hónapok voltak. Aztán tél lett, utóbb tavaszodni kezdett és égő szomoruságom lassan csillapodni kezdett. Az szörnyű nap volt, amelyen ezt először észrevettem. Az volt az érzésem, hogy eladom és elárulom legnagyobb és legszentebb ügyemet. Lenéztem és megvetettem magamat; ekkor tudtam meg először, hogy én sem vagyok különb a többinél, én sem halok bele a csalódásba, én is kigyógyulok belőle, mint a többi, mint mindenki. S így telt az idő. A második év vége felé már azzal a nyugalommal tudtam az elmúlt keserves napokra visszanézni, ahogy a halálos betegségre szokás, amelyet kiállott s legyűrt az ember.

Most nagyszerű idők következtek. Elkapott Párisnak lüktető, édes, bűbajos forgataga, állandóan hajnalban jártam haza és még hétszámra keresztültombolt éjszakák után is frissnek és erősnek éreztem magam. Léhán, mohón, gyönyörűen éltem. Megtanultam, hogyan kell semmiségeknek ujjongva örülni, hamis érzelmességeket kinevetni, az élet kis hazug komédiáit fölfricskázni, szabadon és őszintén élni. S ha voltak közben rosszabb napok is, ezek már nem érinthettek komolyabban, mert tudtam már, hogy az élet bosszantásai mellett egykedvűséggel és göggel kell elvonulni. Azok a bájos, finom nő-alakok tanítottak meg erre, akik az utamba kerültek. Mosolyogva akaszkodtak a nyakamba, puha kezökkel megsimogatták az arcomat,

szép hazug szájukkal örök hűséget esküdtek nekem és másnap vagy ők álltak odébb tőlem, vagy én hagytam el őket és nem tudtunk ezért haragudni egymásra. Hogy mi a megragadó ebben, azt nem is értheti meg más, csak az, aki lelkében koldusmódra, rongyosan és megtépázottan élt már; és azután mégis föltápászkodott, egészségessé lett és újra kezdte az életet. Én is újra kezdtem az életet, azzal, hogy dühvel és indulattal megtagadtam a multamat, amelyben gondolatban mindig leborultam, valahányszor a szerelem szót kiejtettem. „A szerelem az“, — gondoltam ekkor magamban — „hogy vannak elragadó teremtések, akiket vagy megölelünk vagy nem ölelünk meg, de komolyan venni őket semmikép sem szabad.“ És azt hittem, hogy igazam van.

Ilyen egészséges lettem, mint a paraszt, durva, brutális és igaztalan. De úgy véltem, hogy jogom van inkább fölrugni a szerelmet, semmint leborulni előtte, mert mindenki, aki valaha oly nagyon szenvedett, mint én, minden eszközzel védekezhetik. És eszerint éltem, és boldog és elégedett voltam.

Olykor Márta is eszembe jutott. De ilyenkor józan tudtam maradni és lassankint már nem is haragudtam rá. „Magam voltam a hibás — gondoltam magamban — miért hittem, hogy a szerelem oly fenséges valami, hogy nem szükséges hogy céljai is legyenek: házasság vagy más, hanem hogy önmagáért van? Mi-

ért voltam mindössze tizenkilenc éves? És miért volt, hogy ahogy gondolkoztam, az sokkal, sokkal több volt, mint romlatlan?”

És még csak egyet kell elmondanom. Azt, hogy azért legvidámabb, legkönnyelműbb napjaimban sem tudtam gyöngédtelen érzéssel, s csufondáros arccal, vagy profán szívvvel Mártához közelíteni. Vad mámorban éltem, de a legnagyobb részegség óráiban is jutott számára egy kis elérzékenyedés a régi időkből; és talán mindegy, hogy ez az elérzékenyedés elsősorban magamnak szólt, tizenkilenc éves szívem szegény fájdalmának, amely ki akart velem osonni e közönséges világból. Elalvás előtt, mikor behunytam a szemem, több ízben felbukkant előttem alakja. Voltak napjaim, mikor állandóan kísértett hajának a szaga. Volt idő, mikor mindenkiben őt ismertem meg, a kalapját, a járását, a napernyőjét. Pedig sok ezer kilométernyire volt tőlem és úgy lehet, már a nevemet is elfeledte. És én sem voltam már szerelmes belé, már régen, de pontosan és különösen azóta, hogy valaki hirül hozta, hogy fiacskája született. Ez volt az, ami teljesen kigyógyított, most már tudtam, hogy a világon semmi közösségünk egymással nincsen.

... Négy éve volt, hogy elkerültem hazulról. Nem maradhattam tovább. Mikor fölültem a vonatra, tele voltam frissességgel és életkedvvel, nagy és vakmerő terveim voltak; szélesesen, szépen akartam élni,

ére
ron

lén
mi
az
ról.
kat
mo
fak
ban
ház
szá
pál
üzl
Ser
göt
akl
kih
mu
És
arr
kép

éreztem, hogy erős vagyok és egészséges. Huszonhárom éves voltam ekkor.

III.

És megjöttem és hiába akartam közömbös és fölényes lenni és hiába biztatgattam magam azzal, hogy mi ez a rongyos falu a csodaszép Párishoz képest: az emlékeim mégis megrohantak és levettek a lábaimról. Az uton egyebet sem tettem, csak kinevettem azokat a hazugságokat, amelyek a honvágyról szóltak és most le kellett szorítani a szememet, hogy sirva ne fakadjak. „Mégis, ez a város!” — gondoltam magamban és elfogódva, megrendülve néztem nyüzsgését, a házait, az eget, mely föléje borul. S ahogy kocsiba szálltam, a szívem még hevesebben szorult el, mert a pályaudvarral szemben megláttam azt a kis szabóüzletet, amelyben a mi régi póstásunk dolgozott. Semmi sem változott meg. Ott ült a kirakatablak mögött és valami kabátot foltozgatott, csakugy, mint akkor, amikor elutaztam és négy esztendő előtt kihivattam. Az arca komoly volt, alig változott s a munkája fölé görnyedt. Vajjon emlékszik-e még rám? És ekkor még vadabbul kezdett dobogni a szívem, mert arra kellett gondolnom, hogy istenem, mily sokféle-kép is mér nekünk az élet, az egyik Párist, világokat

jár meg, megbukik, föltápáskodik, próbál, szerencséje van, a másik meg ezenközben egyre a piszkos szabóműhelyben ül, fészleket varr be és nem történik vele soha, soha semmisem. Ujra ki akartam hivatni, kezét fogni vele, megkérdezni tőle: hogy folyik a sora? De közben a koci tovarobogott.

Harmadnapra a Kis Bálint-utcában találkoztam Mártáékkal. Gyászban volt, fél év előtt meghalt a kis fia. A fekete ruha nagyon illett neki, még sokkal szebb volt, mint leánykorában. Valami gyerekes daccal el akartam osonni mellette, de megismert, rámszólt:

— János, hát meg sem áll?

Kicsit elszégyeltem magam, de aztán örvendezve fogtam vele kezét.

— Meg akart szökni? — mondta nevetve. És azután valamivel komolyabban kérdezte:

— Csak nem haragszik rám még most is?

Elnevettem magam:

— Nem haragszom. Csak nem gondolja? Már nem vagyunk gyerekek.

A szemembe nézett, tisztán, egyszerűen, a régi kedves, bizalmas nézéssel és szelid, meleg hangon mondta:

— Bizony, már nem vagyunk gyerekek.

Itt az arca kissé elkomolyodott és halkán sóhajtott. Azután hátrafordult:

— A férjem. Maguk már meg sem ismerik egymást?

Csakugyan, a kedves, kövéres, komoly Kopján. Észre sem vettem. Szélesen ráztam meg a kezét, teljesen őszintén, ő azonban valamelyest zavart volt, a rendesnél is szerényebb és alázatosabb.

Elkisértem őket s az uton kikérdeztük egymást. A kapuban el akartam bucsuzni, de Márta nem engedett, föl kellett mennem hozzájuk. Mindenféléről beszélgettünk, Párisról, régi közös ismerőseinkről, Márta bátyjáról, akiből katonatiszt lett és így tovább. Vagy két óra hosszat voltam náluk és csak úgy bocsájtottak el, hogy megigértették velem, másnap is elmegyek.

— Szívesen, — feleltem és indultam.

Mikor kívül voltam az ajtajukon, megálltam. „Érdekes“ — gondoltam — „hogyan én még látogatóban leszek nála; és szépen el tudok vele beszélgetni; vajjon hittem volna-e ezt?“ Azután vállat vontam. Az ember sok mindent elfelejt. És sok mindent megért és megbocsát. „De azért holnap“, — gondoltam, — „még sem jövök el. Ennyire olcsón még sem adom el, amit miatta szomorkodtam.“

De nem volt semmi dolgom, nem tudtam mit csinálni és mégis elmentem. Már erősen vártak, a férfi lekötelezetten és megtisztelve, Márta sugárzón és mosolyogva.

— Képzeld, — mondta Márta, — tegnap, mikor elment, azon vitáztunk az urammal, hogy vajjon gon-

dol-e még arra, hogy megházasodjék. Én azt mondtam, hogy igen, az uram azt mondta, hogy nem. Most mondja meg, de őszintén, kinek van igaza; remélem, a kérdés nem érinti érzékenyen?

— Csöppet sem. — És nevetni kezdtem. — Persze, hogy az urának van igaza. Eszem ágában sincs megházasodni. És nagyon valószínű, hogy nem is fogok sohase.

— Miért?

— Mert . . . minek? Nem mondom, ha valakit valamikor nagyon megszeretek. Ámbár, talán még úgy sem. Én nem tudok már hinni semmiben. Mert ha elveszem, akit szeretek, bizonyos, hogy előbb vagy utób elmulik a szerelmünk. De ha nem veszem el, legalább az a tévedésünk marad meg, hogy hátha? hátha boldogok lettünk volna s a szerelmünk sohasem mult volna el? Hát ezért. Nem gondolja, hogy igazam van?

Elkomolyodott, pedig mindezt igazán ártatlanul mondtam. Észre is vettem, hogy elszóltam magam és később, mikor Kopján egy percre átment a másik szobába, szóba is akartam hozni a dolgot, hogy kimagyarázzam magam.

— Megbántottam? — kérdeztem Mártától.

Kiegyenesedett és dacosan nézett a szemembe.

— Nem. Maga nem bánthat meg engem. Mert aki egyszer úgy el tudott menni . . .

Némán, elhülve álltam ott. Hogy még ő tesz

szemrehányást nekem? De a fölényemet és higgadtságomat azért nem vesztettem el és némi guny is lehetett a hangomban, amint megkérdeztem, hogy hogy érti ezt.

— Magának ezt tudnia kell — felelte. — És ha nem tudja, akkor nem érdemes megmagyarázni.

Most Kopján visszajött, nem lehetett erről tovább beszélgetni. Ezután azután közömbös dolgokról folyt a társalgás és csak mikor elmentem, mondta Márta:

— Remélem, nemsokára újra eljön? Egyszer, délután.

De nem mentem el, elintéznivaló ügyeim voltak és ezenfelül az volt a nézetem, hogy sok keresnivalóm úgy sincs náluk. Két hét telt el így, akkor egy délben találkoztam Mártával! Alig bólintott a fejével, de mikor elakartam menni mellette, rámszólt, szinte górombán:

— Miért nem áll meg? Ezt én nem értem. Ezt én nem tudom megérteni!

— Bocsásson meg, — mondtam — de én azt hittem, hogy maga . . .

— Mit: én? — vágott a szavamba. — Ez a legkényelmesebb módszer. Hogy én . . . Szégyelje magát. Ezt gondolhatta különben akkor is, mikor —

— Mikor? — És meglepődve néztem rá.

Elindultunk. Egyikünk sem beszélt, mélyen, ko-

nokul hallgattunk. Az utca lármájából már mitsem hallottam. És ugylátszik, közös gondolataink voltak. Én legalább, és nem is tudom, hogy történt? — egyszerre tele voltam a multtal. Azt gondoltam, hogy akármennyire meg is gyógyultam, az, aki mellettem jön, mégis csak az én első szerelmem és ami szomorúság, fájdalom és tisztaság az életemben volt, az mégis csak mind, mind hozzá fűződik. Mindent, aminek értéke van, azt az ő kezébe tettem le: a hitemet, az első csókjaimat, az egyetlen őszinte vallomásomat, szűz gyermekségemnek minden álmát. Nem lehet ezeket egészen sohasem elfelejteni. Zúgva szabadultak föl bennem a régi, nagyszerű dallamok és mikor azt kérdeztem magamtól, hogy mi lelt tulajdonképp, mi van velem? — nem tudtam válaszolni, csak a szívem dobogott. Azután megálltam és egészen csöndesen csak azt mondtam:

— Márta, mégis csak jobb lesz, ha mi ketten nem találkozunk. — És lenéztem a földre.

Rám nézett; gőg és megvetés volt a tekintetében.

— Jó, csakugyan, ez talán a legokosabb.

Elpirultam.

— Ó, — mondtam, — nem magamért. Mert én szabad ember vagyok, férfi, én vállalhatom a felelősséget; mi történhetik velem? De mi lesz magával? . . .

— Engem? Engem félt? És most kezd féltetni?

— Hisz nem is azt mondom. De mégis, mit gondol? Mi jóra vezethet ez?

És ekkor újra rám nézett, és csodaszép volt; a szeme fénylett, talán csak akkor volt még ilyen szép, amikor először megcsókoltam, régen, fogvacogva, a kapu alatt. Szólni akart, valami nagyon kedveset és szépet akarhatott mondani, de nem mondta ki, csak mintha gyémántként ott ragyogtak volna az ajkán ezek a szavak. Elkísértem a házukig, s a kapuban roppant gyöngédséggel kért, hogy menjek föl hozzánk délután; ebédre is meghivna, — mondta — de nincs otthon az ura, csak estefelé jön haza. De ugy-e, bizonyosan eljövök. Várni fog.

És délután ott ült előttem, egy öblös, mély karosszékbén, ölbetett kezekkel, a nyitott ablak mellett, amelyen beáradt és beözönlött a késő őszi délután vörös-arany napfénye. A háta mögött nagy, finom velencei tükör állt, s ez is reá vetette vissza a rezgő sugarakat. Apró fényes porszemekből összeállott sugár tüzött le a földre, mint valami nagy, lehelletfinom, az ablaknak támasztott gyémántos kéve. S az utca csendes volt, csak valahol messze zongorázott valaki. És a multról beszélgettünk, a szerelmünkről, halk fél-hangokon, mintha attól féltünk volna, hogy a hangos szó összetöri a gondolatainkat.

— Vártalak, — mondta.

Minden velünk sirt. A nap beáradt, s a fénye oly

vad táncot járt, ahogy a fáklyák loboghattak egykor a rómaiak ravatalán. Az óra kísértetiesen ketyegett. Valami messze gyárban sirva búgott a kürtő. A szívünk nehéz volt, és minden lélegzetünkben mély sóhajtasok bujkáltak. Aztán megfogta a kezemet.

— János, — mondta, — nézz a szemembe. Nekünk sohasem lett volna szabad elhagynunk egymást. Most már négy éve, hogy asszony vagyok, és ennek a négy évnek nem volt egyetlen napja, — akarod-e, hogy mindent jóvátegyünk?

A nap csöndesen leáldozott egy ház mögött. Ekkor fölállt, odament az ablakhoz, hosszan kinézett az utcára. Mikor visszafordult, egészen megváltozott, a szeme mosolygott, az ajka nevetett, az egész arca csupa vidámság volt.

— Akarod? — kérdezte kacérkodva.

— Akarom, — mondtam sóhajtván, de a jókedve kissé kizökkentett hangulatomból. És arra gondoltam, hogy most bolondságokat beszélünk, mert az lehetetlen, hogy jóvátehessük, ami történt. És meg is mondtam, fáradtan és szomorúan:

— De hisz ez lehetetlenség. Mi lesz az uraddal?

Nem felelt, sőt most az arca sem mondott semmit; de félig lehunyt szeme alól érthetetlen ígéretetek lopódtak elő.

— Mit bánod te az uramat? — mondta később nagyon csöndesen.

— De van, hát mit tehetünk?

Megint nem felelt, csak megint rám nézett. S ekkor újra kérdeztem tőle valamit, nem szóval, csak tekintettel, de nem is volt szükségem feleletre, már kitaláltam.

Fölálltam, és most már egészen részeg voltam. Járkálni kezdtem, azután Márta előtt megálltam. Egészen új arc volt, egészen új, idegen és ismeretlen. Nagyon szép volt. A szeme úgy fénylett, mint a smaragd. A szája üde volt és friss. A hajából asszonyi illat csapott meg. Kiegyenesedett és mozdulatai álmosak és lusták voltak.

Leültem és megsimogattam a homlokom.

— Ez Márta? — kérdeztem magamtól. — Nem, ez nem Márta, ez más. Gyászruhát hord. Kit gyászol? Talán az urát? Hát özvegy? Nem. Ez Márta. A férje él. A fiát gyászolja, az egyetlen gyermekét, aki félév előtt meghalt. És most velem itt szerelemről beszél. Ez nem más, ez Márta, tévedtem. De kiben van a hiba? Benne? Bennem?

A pamlagra ült, elém, de félig fekvő helyzetben. Azután sokáig némán úgy maradtunk. Néha rám-nézett és én is néztem őt, de azután elfordítottam a tekintetemet, és arra gondoltam, hogy mi lenne, ha ezt az egyetlen, tiszta emlékemet is elveszteném? És ha majd egykor, ha már megöregedtem, nem lesz senkim, akihez gondolatban elmenekülhetek? És

eszembe jutott Márta ura is, és szegény, alázatos kolduló tekintete; és ekkor fölkeltem a székemről és az ablakhoz mentem. Már egészen beesteledett. Éreztem, hogy a hátam mögött egy finom ajak megvet. De ahogy lenéztem a sötétedő utcára s a kezem a szememre szoritottam és elgondoltam, hogy soha senki mást nem szeretett, csak engem, engem és hogy mennyit szenvedtem érte és mennyit fájt a szívem: — a lomha évek elszálltak rólam és ekkor újra tizenhét éves lettem és újra tizenhét éves szívem nagy céltalanságával szerettem Mártát.

Vagy egy óra mult el így.

Ekkor hazajött Kopján. Utról jött, és magával hozta az őszi utca friss hűvösségét. A szoba egyszerre étellel telt meg. Kigyult a csillár, hangos beszéd támadt, vidám köznapi dolgokról esett szó.

— Van vacsora? — kérdezte Kopján. — Nincs? Annál jobb! Vendéglőben fogunk vacsorázni. Te is velünk jössz? — fordult hozzám.

S a hétel éttermében még fürgébb és lármásabb volt az élet. A cigány hizelkedő amerikai keringőket játszott, a pincérek nesztelen járással futkároztak, az asztalok mellett gavallérok ültek, némelyikkel egy-egy ékszerekkel kirakott hölgy is volt, csupa jólét, kényelem és puhaság honolt köröskörül. Mártának fénylett a szeme és én soha olyan szerelmes nem voltam belé, mint ezen az estén. Vörös bort ittunk és

közben csodaszép dolgokat mondtam neki a szerelemről, de úgy, hogy csak ő érthette meg, a szavaimnak kettős értelme volt, a férje csupa közhelyet hallhatott csak. Aztán koccintottunk és kiürítettük a poharunkat. És ekkor a tekintetem véletlenül a tulsó asztalra esett.

Egy magányos férfi ült ott, szőke, fiatal, erőteljes. A távolságon keresztül Márta az ő egészségére koccintott velem, s miközben az én forró, lázas vallo-másaimat hallgatta, az egymás egészségére ittak.

És ekkor egyszerre minden elsötétült előttem. Semmiről sem tudtam, arra riadtam föl, hogy a poharamat olyan hevesen tettem vissza az asztalra, hogy kettétörött. És a karom reszketett. És valamit szólni akartam, de nem tudtam.

Márta ijedten rezzent össze, észrevette, hogy megláttam az árulását.

— Mi az? — kérdezte dadogva. — Mi lelte?

De nem tudtam neki felelni. Ezen az egész estén nem tudtam többé egy szót sem szólni. Pedig Márta kitüntetően kedves volt hozzám, szinte udvarolt nekem. Sietve megvacsoráztunk, aztán mentünk.

— Talán szerelmes vagy? — kérdezte Kopján az uton. — Hogy olyan szótlan vagy?

— Ugyan kibe? — kérdeztem, csak épp, hogy valamit mondjak.

— No, — mondta, — hát valami asszonyba, vagy leányba.

— Nem, — mondtam nyersen, — azt nem. Ha-
nem ha meglehetne őket fojtani, de mind, mind . . .

— No, János — csillapított Kopján.

És mikor elváltunk, Márta titokban megszorította a kezemet és halkán odasugta nekem:

— Holnap? Ugy-e, eljön?

Ott álltam a kapujok előtt, magamban, az utcán, éjjel, és újra elfogott a régi nagy szédülés. De éreztem, hogy ez most komolyabb mindennél, ami addig velem megesett. Az álmaim romokban heverték körülöttem, az ünnepnapjaim véget értek, és lomha szárnycsapással szálltak felém az ólmos hétköznapiak. Valaki a szeretőmmé lesz, vagy nem lesz, de belőlem rendes, csöndes, kielégült polgár ember lett. Az életemnek nincs már többé célja. És ez több, mint mikor az ember meghal.

ELKÉSVE.

Valami távoli, idegen országban fölkerekedett egyszer egy férfi, kezébe vette a vándorbotját és elindult vele kóborolni a nagyvilágba. Ment, ment. Mindenhonnan tovább vándorolt. A kalapja mellé orgonát tűzött. A cipőjét vastagon belepte a por. És vándorlása közben elvetődött ide is.

. . . Épp május volt, május eleje és koldus, hervatag szavak nem adhatják vissza ennek a májusnak szent pompáját és ragyogását. Ilyen tavasz talán még sohasem volt a földön. Minden virágzott. Lila és fehér orgonák, gesztenyék és akácok illata szállt el a kék ég alatt s a kék ég oly tiszta volt, mint a szüz kíváncsi leányok szeme. A nap újra ifjunak érezte magát és szilaj tüzzel égett, mindent megvigasztalt s mindent bearanyozott. Ha nagyon figyelt az ember, földöntuli harangok kondulását hallhatta s a harangok azt zengték: „Hinni, hinni, május van!”

Az idegen egy kerti háznál megállapodott és becsöngetett.

— Adnátok-e szállást? — kérdezte. — Messze földről jövök és estére tovább megyek. Csak le szeretnék ülni, egy kicsit pihenni. Szabad?

— Szabad.

A vándor belépett s köszöntötte a házbelieket. Egy fehérhaju, szép öregasszony kezét nyujtott neki és szeliden mosolyogva mondta:

— Ilyenkor tavasz felé sokan kéredzkednek hozzánk. A kert nagy, eredj hátra, ülj le egy padra. Ott jól fogod magad érezni, ha szereted a virágokat és szépeket fogsz álmodni, ha jó ember vagy. Az vagy, fiam?

— Azt hiszem.

— Ha hiszed, az vagy és akkor szívesen látunk. Ez itt a fiam, ez a leányom és ez a szép férfi a leányom vőlegénye.

— A kisasszony már férjhez megy, — szólt az idegen és félig kérdezte ezt, félig állította.

— Bizony, — felelt a leány és kicsit mosolygott hozzá, kicsit sóhajtott.

— Sok szerencsét kívánok, — bókolt a férfi és nevetve tette hozzá:

— Irigylem a kisasszonyt.

— Miért? — nevetett a leány. — Hisz mások is férjhez mennek. Minden leány, mindenki.

— Mindenki irigylésre méltó, aki már megtalálta a párját. Annak nincsen már gondja se nyugtalansága; (tolakodásnak ne vegye).

Nevettek s aztán eligazitották az idegent és magára hagyták. A férfi leült egy lombos akác alá és lehunyt szemekkel ült ott magában. Nem háborgatták. Ezek azok a titokzatos percek voltak, amelyekre az emberéletben csak nagyritkán van példa; amikor a múlt s a jövőendő találkoznak és az elmúlt álmok összefutnak azokkal, amelyek még csak ezután fognak következni. Vannak ilyen pillanatok. Az ember lelke sok, sok esztendővel, évtizedekkel rohan előre és mire megállapodik, fölébred és körülnéz, a szívében nem csupán a maga fájdalma ég, hanem az egész világé, az emberiségé, mindenkié. Pedig csak percek multak el és semmi sem történt.

... Mire bealkonyodott, a vándor is már mindent tudott.

Alkonyatkor, mikor a virágok tízszeres erővel illatoztak s a jázminok sóhajtásai úgy szálltak az ég felé, ahogy a templomokban száll és árad fölfelé a tömjén füstje, a házbéliek is kijöttek, lassu, ringó, kissé elbódult járással és odagyültek az idegen köré.

— Ugy-e, szép itt nálunk? — kérdezte az öregasszony.

— Csodaszép. Én nem tudom, mintha most nem is lennék már ugyanaz az ember, mint amikor beléptem ide.

Az asszony boldogan mosolygott, ahogy az édesanyáink mosolyoghattak az udvarlóik bókjaira és finom kései kacérsággal mondta:

— Imádom ezt a kertet. Ez az én ifjuságom, — és ezt egészen komolyan tette hozzá.

Szinte nesztelenül beszélgettek. Csak egy-egy szó hangzott, alig minden tizedik gondolatnak a töredéke; s a szavaknak talán nem is volt határozott céljuk és értelmök, elmosódó, testetlen hangok voltak csupán, csakmély és tovaszálló lélegzetek, elfojtottsóhajításoknak szégyenkező foszlányai. De azért megértették egymást.

Van ugy néha, — kora tavasszal, vagy szeptember végén, amikor minden hervadásnak indul, — hogy a legkülönneműbb embereken is egyazon hatalmas, közös hangulat válik urrá és ilyenkor a legtávolibb aklok lakói is összeterelődnék.

Később a házbeliek elhallgattak s most már csak az idegen beszélt. Roppant egyszerű dolgokról mesélt, a házáról, a hazájáról, a kis hugáról, akit otthon hagyott. Mindezt igen halkán mondta el, látszólag szenvtelenül és közömbösen, de mindnyájan érezték, hogy a semmitmondó szavak alján határtalan szenvedések vonaglanak s a sűrke mondatokat heves és keserves belső sirás kíséri, mint egy bugó gordonkahang a hideg zongoraszót. Csak azt nem tudták, hogy miért fájdalmas mindez s hogy mi oka lehet az ismeretlen férfinak arra, hogy szomoru legyen?

— Nemsokára nálunk is virágzik a hárs, — mondta a vándor s a szeme halálos reménytelenséget mutatott.

— És miért jött el hazulról? — kérdezte csöndesen a leány.

— Magam sem tudom. Nem kellett; és mégis, ha nem jöhettem volna el, talán belehalok. Hogy miért? Nem tudom. Valamit keresek.

— Mit? — kérdezte a leány.

Az idegen vállat vont, mosolygott, de a hangja nagyon szomorú volt.

— Kedves kisasszony, ha én azt tudnám. Ha én azt tudnám. Én azt hiszem, hogy voltaképp mi mindnyájan keresünk valamit. Otthon ültem, lehajtottam a fejem és vártam, vártam. És egymásután teltek el a telek és kimentem a hegyormokra, a havas ország-utra, éjszaka, hidegben, fagyban és vártam, vártam. És nem jött senki és nem történt semmi. És mikor most tavaszodni kezdett, éreztem, hogy nem tudok tovább otthon maradni, indulnom kell, menni, vándorolni, ki, ki a széles, nagy világba, megkeresni és megtalálni azt a valamit . . .

— Mit? — kérdezte újra a leány.

Csönd volt, mindenkinek megtelt a szíve. Az ősz asszony elfordította a fejét és lenézett a földre. Ő már nem várhatott semmit. A fiának kigyult a szeme és

ebben a pillanatban arra gondolt, hogy nemsokára neki is mennie kell.

A leány kissé odébb huzódott a vőlegényétől és mikor aztán ránézett, megdöbbenve vette észre, hogy milyen uj és idegen arca van.

Az égen vérzón a nap s a fakoronák zugtak. Már este volt. Egy szót sem szóltak.

— Most mennem kell, — mondta később a férfi, de még nem állt föl.

— Hova megy innen? — kérdezte a leány.

— Még nem tudom. Valahová. Előre.

— Olyan sürgős? Vagy talán nem jól érzi magát nálunk?

— De igen. Csak . . . félek, hogy el fogok késni.

— Honnan? Mitől?

— Mondtam: ezt nem tudom. Csak úgy . . . gondolom.

— De hátha rosszul gondolja? Hátha az érzése megcsalja? Az nem lehet? Az lehetetlen, hogy . . . hátha ezen a tájékon? . . . erre felé kellene keresgélni?

— Nem hinném. Ha talán előbb jövök . . . De most már . . . késő.

— Honnan tudja?

— Érzem. És az az igazság, amit az ember érez. Valaki . . . fogvatartom a karját; és nekem eszembe jut: „Mégsem vagy az enyém!“ És akkor hiábavaló minden valóság és hiábavalók a kézzel megfogható

tények. Az a valaki nem az enyém. Mert úgy érzem.

— De megfordítva is: egy férfi a karjai közt tart-hat, de ha belül valami azt sugja nekem: „Nem vagy az övé!“ — akkor hiába ölel át, mégsem vagyok az övé, másé, másé vagyok! Ez nincs így?

A többiek némán ültek ott és némán, értelmetlenül hallgatták ezt a leszámolást. A leány föl volt indulva s nyitott ajkán szinte égve szállt el a lélegzete, amint másodszor is kérdezte: Ez nincs úgy? — Az idegen halálos fáradtsággal nézett rá s a vőlegénye gyöngéden megérintette:

— Fölizgatja magát, kedvesem.

A leány tekintete megint ráesett és most már úgy nézett rá, mint aki nem ismer meg valakit.

— Gondolja? — dadogta. — Hogy fölizgatom magam? De hát miért? És . . . hát aztán?

A férfi fölállt és most már kissé erőteljesebben mondta:

— Menjünk be a házba.

Az idegen is fölállt.

— Igen, és én is indulok. Bucsuzom, megyek.

Elbucsuztak. Mikor az idegen a leányhoz ért, a leány valamit akart szólni, magyarázkodni, mentegé-
tődzni, de a férfi nagy komoly szemével ránézett és ettől elhallgatott.

— Az Isten áldja meg, — csak ennyit mondott csöndesen.

— Az Isten áldja meg, — mondta a férfi s aztán lassan megindult. A kert kavicsos útján görnyedten, szinte vánszorogva ballagott el. Vándorbotja gyöngé koppanással ütődött a földhöz. Már egészen besötétedett, a májusi égre az este már ráterítette sűrű felhőfátyolát. A messzeségben már kigyult egy-egy lámpás, kutyaugatás hangzott, kocsizörgés, harmonikaszó. A vándor ment, ment. Kalapja mellől levette az orgonát s előbb játszadozott vele és azután leejtette a porba. Megállt, nézte és amint nézte: kis hijja, hogy ő maga is nem roskadt oda a virág mellé le a földre.

ÖREGSÉG.

A fiu most fordult be az utcába. Este volt, tíz óra után, a kapukat már becsukták. A városra ráborult az éjszaka csöndje s csak messziről, igen halkán, szűrődött erre valami zsibongásféle. Az alvó emberek pihegésének egybeolvadó hangja lehetett ez. Az égről enyheségének szelid, tele, széles mosolygásával kandikált le a hold. Kis holland festményeken látni ilyen képet: Éjjel, két sor ház, lebocsátott függönyök, s a magányosságot őrzi a hold; és a holdsütésben egyedül ballag egy ember.

A fiu hazafelé ballagott. Kicsit lehorgasztotta a fejét, kalapját a szemére huzta, a fal mellett járt, lépése alig észrevehetően ingadozott. Elgondolkozott. Azon járt az esze, — mily csudálatos este ez a mai, hogy vannak ilyen csodás, különös esték, amelyek látzólag végtelen nyugalmasságuak s az ember szive mégis fölizgatva, hevesen, lázasan dobog. Mitől van ez? Sejtelmekkel teli éjjelek ezek, az ősznek, vagy a tavasznak külsőre üres, egyhangu és közömbös, mégis titokzatos éjszakái.

Száz lépésnyire volt az otthonától és hirtelen néhány alak kezdett rohanni feléje. Mikor közelebb értek, megismerte őket. A házmesterné volt, a cselédjük, a sántikáló szabó, s az egyik szomszéd-asszony.

— Mi az? Mi történt? — kiáltotta elébök.

— Hamar, hamar! — hangzott a válasz. — A nagyságos ur, az édesapja —

— Mi van vele?

— Hamar, hamar!

Egymáshoz értek.

— No mi? Mi? — kérdezte türelmetlenül a fiu.

Ezek egész ki voltak kelve ábrázatukból. A szabó kalap nélkül, fésületlenül, az asszonyok rosszul begombolt derékban.

— Az apja. — Az apja nagyon rosszul van.

— Az apám? — hangzott a riadt kérdés. — Elszédült?

— Nem, nem. Nagyon rosszul van.

Futvást rohant a fiu. A ház ébren volt, a folyosóra kigyültek a lakók. A lépcsőn két izben is majdnem fölbukott. Mikor végigszaladt a lakásukhoz vezető folyosón, hallotta a sugást:

— Most jött haza a fia.

Az előszoba tele emberekkel. Fojtó szag csapta meg az orrát. Patika-illat, gyógyszer szaga, éter és kloroform fojtogató büze. A szobában, a széles pam-

lagon feküdt az apja. A melle födetlen volt, a feje keveset oldalvást fordult. Az arca, a nyaka vízzel leöntve. Szeme lehunyva, szája nyitva, pihegett, hörgött és zihált. Köröskörül minden szétdobálva, ruhadarabok a földön, a szék feldöntve s az ajtóban ijedt arcu emberek. Az asztal előtt, féloldalvást a pamlag felé, az orvos ült, kalapban.

— Apám! — tört ki a fiuból.

Föléje hajolt, nézte. Megsimogatta gyér, szürkülő, összecsapzott haját.

— Apám! — kiáltotta. — Mi történt?

Hátrafordult az emberek felé.

— Ugy volt, — kezdte mesélni az egyik, — Az orvos intett.

— Csöndesen, — mondta, — kinyitotta a szemét.

Fölállt, odament az ágyhoz, megfogta a pulzusát.

— Most eszméletnél van.

A fiu odasomfordált, letérdelt a pamlag elé.

— Apám, — mondta nagyon megjuhászodva, — megismersz?

A beteg ránézett, tágrameresztette szemét.

— Fiam, — felelte, és mosolyogni próbált, de már nem ment. Puffadt arcának már nem volt kifejezése, a halál ott állt az ágy lábánál, már áldozata képét a maga ábrázata kifejezéstelenségére és érzéketlenségére formálta.

A fiu sirt, az apja tehetetlen fáradtsággal nézett maga elé. De azért ez volt a legvilágosabb perce.

— Meghalok, — hörögte. — Az anyám, a nagyanyád, — meg ne tudja, — meg ne tudja, — — belehalna — — bele — —

Azután eltemették.

De amíg ez megtörtént, a fiu arca egészen megfehéredett, átlátszóvá lett, színét, erejét és ifjuságát leette róla a halál fölött való emésztő gondolkodás. A fejében szédületes kalapálást érzett, amint próbált: keresztüllátni a dolgokon, tulnézni a világon, kikutatni a rejtelseit. Az apja, meghalt, — mi ez?

— Az apám elhagyott, — és ezt ezerszer elismételte magának. Mást nem is igen tudott mondani. Megfogyott, lesorvadt, amint egy sarokba bebujva, a fal mellé meghuzódva, összegubbaszkodva, elbutult fejjel eltöprengett. — Az apja. — Az anyja is elhagyta, most ő is. És most itt áll, egy nagy, huszéves fiu, gyámoltalanul, árván, egyedül. — Az apja. Utoljára ott feküdt a pamlagon, s utoljára a nagyanyját említette. Hogy meg ne tudja. — Ebbe bele lehet örülni.

— — Aztán eltemették. A temetésen mindenki ott volt; rokonok gyászruhában; siró-rivó asszonyok; a könny fölzártatta az arcokat, a szemek kivörösödtek a sírásban, minden vizenyős volt, semmisem hasonla-

tos a fiu kemény, konok, borzasztó bánatához. A bigeő szabó is emelgette zsebkendőjét, a házmesterné az öklét harapdálta, s a cseléd bögött, utálatos fennhangon, a paraszt nekivadult elérzékenyedésével. Egy kíváncsi szemlélő, aki a csődületre verődött oda, hidegen mondta egy siró asszonyra:

— Ez talán a szeretője volt.

— — Aztán eltemették. A fiu járt, szédülő fejjel; mintha a mellében valami éles szerszámmal nagy léket vágtak volna s most a mellkasa nyitva lenne, olyasféle szörnyű fájdalmat érzett. Balkezét odaszorította a szívéhez; másik kezével megsimogatta, dörzsölte és ütögette a homlokát, a halántékát s a tarkóját. Azt hitte, a feje megreped. Mintha furóval furogatnák. — Az apja meghalt. —

Csak késő estefelé tért mindig haza. Leült a székre, az asztal elé, két tenyerébe hajtotta fejét és ott maradt, hajnalig. Tátott szájjal belebámult a semmibe, a pislogó sárga gyertyalángba. Mintha várta volna, hogy mikor hagyja el végleg az elméje. Ült és várt, és nem is csinált semmit. Az apja meghalt, és utoljára nem őt említette. A nagyanyját. Hogy belehalna. Hát ő? Hát ő nem hal bele? Hát vele mi lesz? Él? Vagy nem él? — A világ elborult előtte, sűrű fátyol nedvessége ereszkedett szeme elé: nehéz, elfojtott könnyek először szakadtak föl melléből. A könnyű lassan lepergett arcán. — Vele mi lesz?

A karja megeszuszott, arca ráborult az asztalra. Most már rázta testét a sirás. Aztán elnyugodott. Mikor fölemelte a fejét, a képe gyűrött volt és foltos. Mintha arcának minden mélyebben fekvő része még mélyebbre behuzódott volna: szeme alatt vastag fekete karikák voltak, orrától a szájáig erős ránc képződött, az ajka reszketett. Már közelgett a nagy borulat, mely elméjére leszáll, elborítja, befödi. Ebbe meg kell örülni.

Az orvos állt a háta mögött, rátette a vállára a kezét.

— Fiam, — mondta, — s a fiu e megszólításra összerázkódott. Ki szólíthatja őt már fiának?

— Kis öcsém, — mondta az orvos, — ez nem járja tovább. Délben el kell utaznia. Valahová, akárhová, innen el.

— Innen? — mondta tiltakozóan a fiu.

— Igen, — felelt az orvos határozottan. Aztán rábeszélő hangon folytatta:

— Nincs ennek értelme. Nincs. Kis öcsém, el kell menni.

Beszélt a rokonokkal, azok igazat adtak neki, összecsomagolták a fiu holmiját, felültették a vonatra. Hagyta magát, már teljesen erőtlen és akaratlan volt, azt se tudta, mi történik vele és körülötte. Mondták: a levegőváltozás jót fog tenni és ő ismételte:

— Jót fog tenni. — De nem tudta, hogy mit mond.

Bucsuzkodásnál az egyik nagybátyja félrehívta:

— Fiam, aztán vigyázz. El ne áruld magad. Belehalna, ha megtudná, hogy a fia — — nincs többé. No, légy okos; — isten veled!

A vonat kattogva vitte a nagyanyja felé, falura, levegőváltásra, felejteni. Jel nincs, mely ott az apjára emlékeztethetne, beszélni nem beszélhet róla. Ott majd magához tér. — Azután elaludt és csak mikor célhoz ért, akkor ébredt föl. Hogy hol van, hogyan jutott ide? — ezen elsőbb gondolkoznia kellett. Eszébe jutott; és erre kihuzta magát, nehogy észrevegyenek valamit. Két perc múlva, hogy a kocsiba ült, már ismét összeomlott, már megfelejtkezett erről.

Odaértek, a nagyanyja háza elé. Földszintes, sárgára meszelt, kis falusi ház volt ez. Az utcáról üzlet nyílt, amelyben mindenfélét árultak, színes pántlikát, esszenciát, kartonokat, petróleumot és üvegne-müt. Az üzletben a nagyanyja elébe jött, homlokon csókolta, a kezét a fejére tette, megnézte:

— Mily nagyszerű színben vagy! — ezt mondta.

Szemközt egy tükör volt, a fiu belenézett és öszeborzongott a maga ábrázatától.

— Igen, most nagyon egészséges vagyok, — felelte, — kutya bajom sincsen.

Bementek a szobába, amelynek üveges ajtaja az üzletből nyílott.

— Tedd le a holmidat, — mondta az asszony.
Leültek az asztal mellé. Beszélgetni kezdtek:

— Mi ujság otthon?

— Otthon? Semmi sincs.

— Semmi?

— Semmi nevezetes.

— Mit csináltok mindig?

— Semmit; jól vagyunk.

— Mind? Mit csinál az apád?

— Az apám?

Kis szünet. A fiu lesütötte szemét.

— Az apám? Jól van.

— Az rossz fiu. Sose ir, sose jön. Önző kutya.

— Ki?

— Az apád!

— Az apám?

Megint mindaketten hallgattak egy kicsit. Aztán az asszony újra kezdte:

— Hát semmi ujság?

— Semmi.

— Semmi? Ejnye, furcsa.

Ismét csönd volt.

— Te, — kezdte újra a nagyanya. — Te, mi van veled?

— Velem?

— Igen, veled. Miért vagy rosszkedvű? Valami bajod van? Beszélj, mond el! Nincs talán pénzed?

— Én? — Nekem? dadogta a fiu. — Semmi bajom. Az ut. — Sőt ellenkezőleg, nagyon vidám vagyok. — És aztán széles, erőszakos vigszággal mondta:

— Hanem nagymama? Jól van-e? Mit csinál?

— Én, én? — nyögte az asszony. — Én már öreg vagyok. A multkor föl akartam utazni Pestre, — hallom nagyszerű az az uj darab, — de félek hogy az uton —

— Mit?

— Baj ér, vagy meghülök. — És sóhajtott.

— Meghül?

— Azt no, feküdjünk most le. A fiu gyertyát gyujtott, megcsókolta a nagyanyja száraz képét és indult, a vendégszoba felé, ahol megágyaztak neki.

— Nem akarsz valamit enni? — szólt utána az öregasszony.

— Nem, köszönöm, ettem a vonaton.

— Jó éjszakát!

— Jó éjszakát.

A fiu bebujt az ágyba, fülére huzta a takarót. Csakhogy nem kell már beszélennie. Elhatározta, hogy holnap okosabb lesz, mert így okvetlenül elárulja magát. Csoda így is, hogy nagyanyja már nem vett észre mindent. Már így is feltűnt neki, hogy rosszkedvű. Holnap megerölteti magát. Holnap vidám lesz. Holnap, holnap. Aztán elaludt és már fényesen ragyogott a nap az égen, mire fölébredt.

A nagyanyjával találkozott, csakugyan okosan

beszélt vele, keveset, de nem szomoruan. Csak arra törekedett, hogy minél rövidebb legyen a beszélgetés. Már is mondta:

— Most megyek. Járok egyet!

Igy ment ez, két napig, háromig, ötig, hatig. Mindig künn volt a szabadban, kiment a vasutra, a sinek mellett elbolyongott. A fü már zöldült, a pipacs feje kipiroslott és néha jött amarról egy vonat, a völgyből, fehér füstje fölszállt, füttyült, ablakában az utasokkal elrobogott. Az őrháznál a fiu megállt, a baktékkel elbeszélgetett: nehéz-e a szolgálat, lesz-e valami vetemény, nő-e a kukorica? Este hazament, keveset beszélt, mindjárt bement a szobájába.

Ez könnyű volt, mert a nagymama nem igen tartóztatta. Mintha ő is kerülni akarná őt. Egyszer a fiu, nagy erőlködéssel szóba hozta az apját. Hogy nem ír? — talán elutazott?

— Nekem többet ne beszélj róla! — mondta keményen az asszony. — A nevét sem akarom hallani!

A hetedik napon azonban nem tudott bemenni szobájába a fiu. Ma van egy hete, hogy az apját eltemette. Féltek egyedül lenni. Nyolc órára járt, nagymama a konyhán foglalatzkodott. A csordát most hajtották be. — Ült az asztal előtt, lehunyta a szemét és összerázkódott. Ma van egy hete. A mellében ismét érezte azt a sajgó nyilalást, amit a legelső napokban. Végig gondolt mindent, a rettenetes utolsó percekét. Torka

összeszorult, még egy perc, és sirni kezd. Ezt nem akarta, nagyanyja minden pillanatban bejöhet. És mit mond neki akkor? Akkor mindennek vége van.

Az asztal végében egy ujság hevert. Rajta pápaszem. Utánanyult, olvasni akart, hogy valami másra gondoljon. Rántott egyet a lapon, — a pápaszem ügyesen lesiklott. S amint átemelte az ujságot, lapjai közül egy levél hullt ki. Gyászkerete volt, egy hét előtről kelt.

Megnézte. A nagyanyjának szólt, Sándor irta, egy távoli rokonuk, aki azonban sok gyöngédséggel szokta föntartani a családhoz való tartozóságát.

— Mit ir ez? Mit irhat?

A fiunak ijedt volt az arca, mohóság és megdöbbenés látszott rajta. Aztán végleg összeroppant: Sándor részvétét fejezi ki a nagy csapás fölött. Mi ez? Hogy? Mi? — Nem értette. — A nagyanyja tudja? Tudja? Hogy a fia meghalt? — Ezeket a kérdéseket már hangosan intézte magához, hebegve, rémülten. Izgatottságában fölállt, egész testében reszketett. — Tudta?

Még egyszer elolvasta a levelet. A keltezése egy hét előtről szólt. Igen, nem tévedett. A rokon részvétét fejezte ki a nagy csapás fölött. Nem tévedett, de nem értette a dolgot, nem értett semmit, csak a szíve kalapált örületesen. S ahogy ott állt, bambán és értelmetlenül, minden izében reszketve, és újra meg újra elolvasta a levelet, egyszer csak nyílt az ajtó, s

bejött a nagyanyja, hozta a vacsorát. Késő volt a levelet elrejtetni; ijedtében e fiu hirtelen és önkénytelenül leült; a levél a kezében. Ahogy a nagyanyja meglátta, épp oly hirtelen és önkéntelenül, mint ő, ő is leült. Szemben ültek egymással. Nem mertek egymásra nézni. A fiu elfordította arcát, az asszony leszögezte szemét. Ültek és hallgattak. A fiu úgy, mint aki valami nagy bünt követett el. Az öregasszony borzasztóan szégyelte magát. A csönd kinos volt. Valakinek meg kellett szólalnia. Egy magyarázó szónak, egy kérdező mondatnak, bocsánatkérésnek, engesztelésnek — valami beszédnek esnie kellett. Az asszony tért először magához. Halkan mondta:

— Az apád. — Aztán elhallgatott. Nagysokára a fiu ránézett.

— Tudta, — mondta. — Tudta! — Ez úgy hangzott, mint egy súlyos vád és ettől az öregasszony száraz arcát hirtelen elöntötte a vér, kigyult, kipirult, lángolt, fölpattant:

— A levelet, — kiáltotta. — Hogy merted elolvasni! Te, te —

Már sivitva ordított.

— Te, komisz!

Hadonászni kezdett, most olyan volt, mint azok a boszorkányok, akik vihart hoznak.

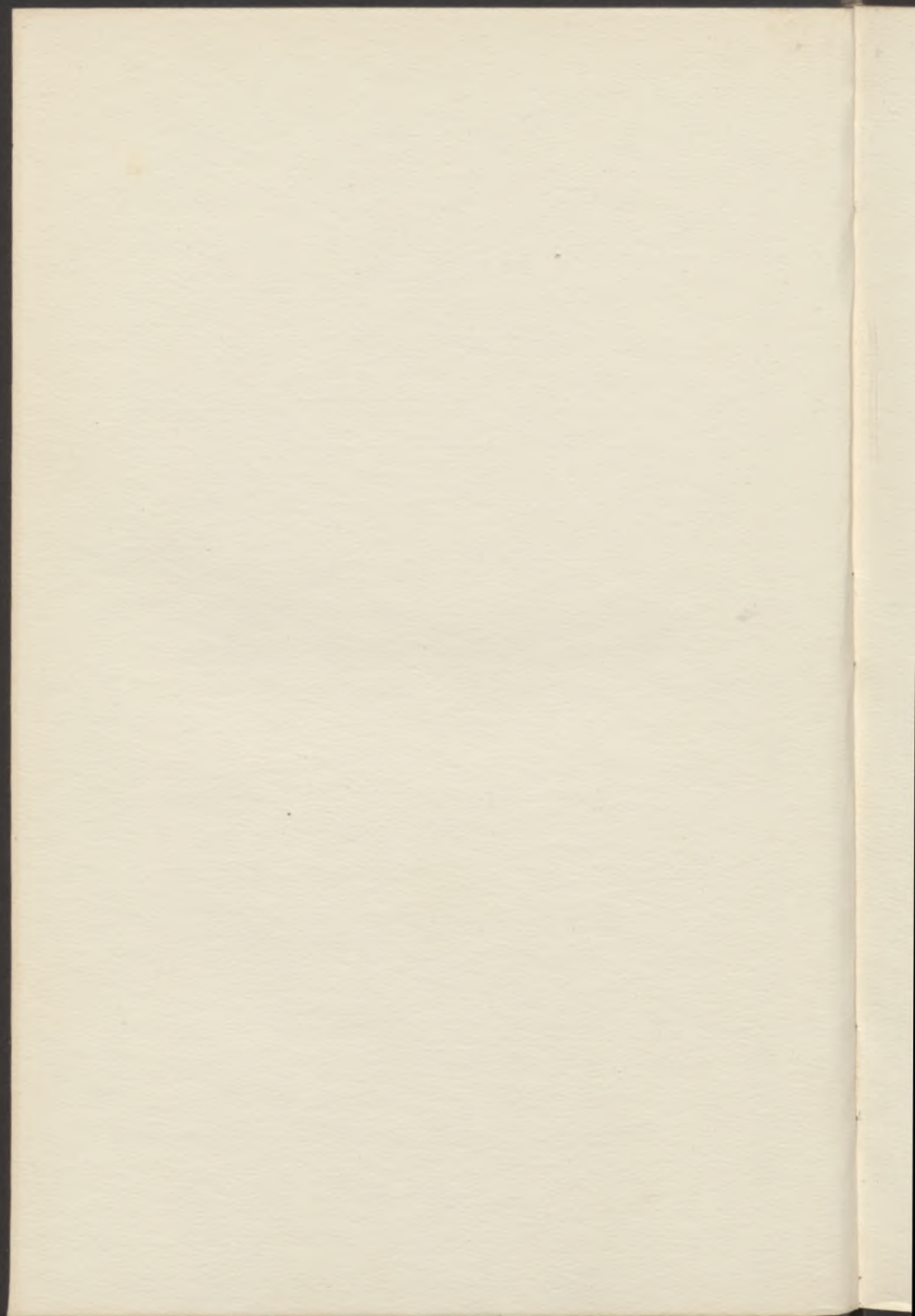
— Te komisz, — süvöltötte, — takarodj, takarodj a szemem elől! —

Az ajtó felé mutatott, és mint az örült ismételte:

— Takarodj! Ta-ka-rodj!

A fiu lassan fölállt, lassan, lehorgasztott fejjel az ajtóhoz ment, nem nézett vissza és elment.

Már egészen este volt, tíz óra után, a falura ráborult az éjszaka csöndje. Csak messziről hallatszott erre egy vonító kutyának hangja. S az égen egy felhő mögül most bujt ki a hold és enyhén, szeliden mosolyogva lekandikált a földre. A földön, a sárga, kicsiny házak kertjéhez huzódva, egyedül ballagott egy ember.

NIHIL.

I.

A városkában, ahonnan feljött, ő volt a legelső ur, a diák, Herrer Péter, a gazdag malmos fia. Nyurga, erős legény volt, a legjobb tornász, a legügyesebb táncos, tudatlan és vakmerő, kedves és pökhendi, mint minden huszéves, ki világhódító tervekkel van tele, s az egyész mindenséget akarja leigázni.

Feljött Pestre. S itt fönt egy második emeleti, tágas udvari szobában lakott és bársonyruhában járt, s a gomblyukában sárga rózsákat hordott. Mindig nevetett s az utcán a nőknek szemtelenül a szemök közé nézett. A folyosó cselédleányai is, mind, mind szerelmesek voltak belé, pedig akadt köztük szép is, különösen egy szőke, egy Vica nevezetű leány. Este, mindig úgy tiz óra tájban tért haza a diák. A ház-mester rendesen ilyenkor zárta a kaput. Nyár volt, a lépcsőház világossága kihunyt, s most csak a hold vi-

lágított, meg a csillagok. Kevéssel utóbb Péter ur elővette a hegedűjét, meghangolta, s a nyitott ablak mellett játszani kezdett. A folyosó hölgyei hallgatták. Némelyik még könnyezett is. És hazagondolt. S ez sokáig tartott így. A diák csak későn szokott feküdni. Elsőbb még kikönyökölt az ablakon, lebámult a sötét udvarra. Jöttek haza az elkésett emberek.

. . . Azután szerelmes lett. Szeptember elején az első emelet is megelevenedett, a lebecsátott fehér függönyök meglebbentek, délelőttönként nagy porolás volt, megjött az uraság. Az asszony is résztvett a tisztogatásban. A haját selyemkendő szoritotta le, keztyűs kezében portörölő volt és szaporán tett-vett vele. Dalolt is, csöndes, zümmögő hangon és különös, messziről jött, idegen dallamai voltak. Időnként föl-fölnézegetett Herrer ur ablakához. Dél tájt sétára ment. A diák sűrűn találkozott vele, s ilyenkor az asszony szeme vidáman mosolygott. A fiu ekkor pökhendibb volt és kedvesebb, mint valaha. Egyszer megemelte a kalapját. És másodszor is. Harmadszor pedig a kapu aljában, hogy éppen nem járt arra senki, már az asszony köszöntötte előbb. A diák most odalépett hozzá, levette a kalapját, bemutatkozott. — Hogy a nagy-ternei Herrerek közül való-e? — Ugy van. — Hogy az asszony ismeri a fiu legidősebb nénjét, a zárdában voltak együtt. Barátnők voltak — beszélte; — és csak később szakadtak el. — Persze, persze, az élet. — Így

beszélgettek. — És szeptember végén az asszony kedvese lett a fiunak.

A fiu járt le hozzá. Az asszony bemutatta a férjének: „Herrer, a legkedvesebb barátnőm öcsce“. Ebéd után voltak, együtt megfeketéztek, s azután egy órácskát elbeszélgettek. Az asszony leült a zongora mellé, halkán énekelt valami ó francia dalt és kísérté magát. Mély, tele althangja volt. Elkezdte:

Szép szemedre ha leszáll az álom

Rólam álmodj, rólam kedvesem . . .

S ez úgy hangzott, mint valami zokogás. Később a diák is lehozta a hegedűjét, s ő is tudott szép dalokat. Talán négyig mulattak így. Négy órakor az asszony ura fölkészült, valami dolga volt, elment. A diáktól azzal bucsuzott, hogy máskor is legyen szerencséje, mennél gyakrabban, de igazán ám.

— Heléna imádja a muzsikát, — mondta, — én pedig, fájdalom, csak keveset tudok hozzá.

Ezzel otthagyták őket. Egymás mellett álltak, s a csipkefüggöny mögül remegve nézték, mint fordul be a férfi a sarkon. Akkor szembefordultak. Egy pillanatig esetlen csönd volt. De hirtelen a fiu megfogta az asszony fejét, magához huzta, s a száját forrón oda-szorította a szájához. Mind a kettő érezte, mint reszket a másik. És a fiu nem volt gyöngéd. Ám az asz-

szonynak nem fájt a durva ölelés; brutálisan, állatiasan, férfiasan most ölelték meg először.

Csodálatos délutánok voltak ezek. Alig tudták bevárni, hogy a férfi hazulról elmenjen. Siettették, szinte tuszkolták kifelé. Mikor magukra maradtak, a szoba szempillantás alatt megváltozott, más lett a színe s a világossága. A komor zongora fölvidult, a nagy tükör s a sok ezüstnemű vigan, frissen csillogott, az állványon a porcellán-figurák mosolyogtak, s az óra kotnyeles fürgeséggel ketyegett. Az asszony leült a kereketre, a fiu odatelepedett eléje. És beszélgettek.

— Bün, — mondta az asszony.

— Bün, — mondta a diák és nevetett.

— Mit szólna vajjon az apád?

— Nem az apám; — a férjed.

Vagy hallgattak. Ilyenkor gondolkoztak. Az asszony arról, hogy mit szeretett meg ebben az érdes, vad és gondtalan fiuban. Hogy mit szeret benne. — És nem tudott mást felelni, csak azt, hogy éppen ezt szereti benne; az esztelenséget, a fanyar, csodálatos ifjúságát, az erjedő erejét. — S a fiu is erről gondolkozott; de ő kevésbbé tudta ilyen pontosan. Szereti az asszonyt. Imádja. Mert szép. Mert szereti. Mert a karjai közt tartja. Mert az övé, az övé és senkié, senki másé.

És csókolództak. És mindig, mintha először csókolták volna meg egymást, mintha addig sohasem ért

volna össze a szájuk. Észre sem vették, — lassan bealkonyodott közben. Nem gyújtottak világot, sötétben maradtak, átkarolták egymást és így járták be lassu léptekkel a lakást. Minden ablakban megálltak s nézték az utcát. A lámpások már égtek, lomha társzeke-
rek kocogtak el arra, szítálva, finoman leszállt a kora-
őszi köd. „Gyü!” — mondta a fiu és olyan mozdulatot
tett, mintha pattogtatná az ostort. — „Mit hajt?” —
kérdelte csodálkozva az asszony. És fölkacagott. És a
diák mélyen szégyelte magát.

Igy eltelt a tél. Még tavasz elején is tartott. Hosszu sétákat tettek, nevetgéltek, bolondoztak, és este fáradtan tértek haza. Boldogok voltak. És úgy lát-
szott már, hogy ez a boldog állapot örökké fog tartani,
— de nem így lett. Egy délben az asszony nem magá-
ban tért haza. Egy filigrán emberke volt vele, csupa
tartózkodás és nesztelenség. A diáknak tanára volt. Kedvesen mosolygott, mikor megmondták, hogy Her-
rer hallgatója. Megkérdezte, kedvvel tanul-e. Hogy
eljár-e az előadásaira? Boldog kor, — mondta hal-
kan; — ha egyszer még átélhetné. — De mindjárt
abbahagyta. Százféle dologról tudott beszélni, csönde-
sen és egyszerűen. Különösen hosszan egy régi, elfe-
lejtett festőről szólt, akinek vannak teljesen ismeret-
len képei, nem tud róluk senki. És a sok között van
egy csodálatos képe, egy apró, tenyérynyi vászna,
amely olyan, mintha ott készült volna abban a szo-

bában, amelyben most ők ülnek, négyen; és mintha a régi festő régen ismerte volna az asszonyt és régen, régen, amióta él csak, szerelmes lett volna belé. — Hogy mi a neve? Mindjárt, mindjárt. Hopp, Meartingnek hívták; Shakespeare-nek kortársa volt; Birmanghamban látta a képet, mikor Angliában járt. — Azután másról beszélt. És minden, amiről beszélt, olyan volt, mintha mese lett volna, rejtelmes volt, más levegő osont be vele a szobába. S a diák az egészből semmit, teljességgel semmit sem értett. Ott ült a sarokban, némán, elhallgatva, elszomorodva. Körülnézett, s úgy nézte a mozdulatlan butorokat, mint aki érzi, hogy nemsokára bucsuznia kell tőlük. De miért kell? — S ezt nem tudta, nem értette, nem is sejtette. De az érzése helyes volt. Három hét múlva az asszony kiadta az utját. Az első emeleti ajtó többé nem nyílt meg a fiu előtt s a csecsebecséket, a selyem-párnákat, a finom csipkéket és himzéseket sohasem látta többé viszont.

Fönt ült a szobájában és buta kábultságban élt. Nem tudta elhinni, hogy igaz az, ami történt. Ebéd után, a rendes időben, fogta a kalapját s a hegedűjét, lement a lépcsőn s az első emeleten be akart csöngetni. A csöngettyű érintésére eszmélt csak föl. Borzongva futott el. A szégyen, a szégyen. Kihuzta magát és azt kérdezte magától, hogy illik-e egy férfihoz ez a viselkedés? De közben leste, hátha megláthatja az asz-

szonyt. És hátha visszahívja. Hogy csak tréfa volt. És két álló hétig ugyszólván szakadatlanul ott ült az ablakában s nézte, nem látja-e meg a szoknyája szélét, amikor elmegy hazulról. De egyáltalán nem látta. Az asszony elbujt előle, a legbelső szobájába bezárkózt, hét lakatot tétetett az ajtajára és tizenkét vérebbel őriztette magát. Egyszer, mikor a fiu estefelé épp hazatért, a lépcsőházban találkozott a tanárral. Minden vére az arcába szaladt, az ökle összeszorult, a lélegzése elakadt, elvesztette a látását és nem is tudta, hogyan került föl a szobájába. Egyszer pedig közvetlenül az asszony után fordult be a kapun és hallotta, mily ijedten rohant előle a lépcsőn. Fölért és az ajtó hatalmasat csattant, amint teljes erővel bevágta maga mögött. S a fiu sirt és zokogva állt meg az ajtóban, úgy hallgatódzott. Nem hallott semmit. És fáradtan megindult. Ezen az éjszakán megint csak nem aludt. Még nem látott tisztán. Csak érezte, hogy ez már a nagy, komisz élet és hogy a kegyetlen szél már megérintette. De mi lesz vele holnap és holnapután?

Másnap délben, amint hazajött, egy levél volt az asztalán. Az asszony írta és nagyon rövid volt. Péter, — mondta a levél, — ha van magában a multból csak egy szikrányi szeretet is irántam, elköltözik a házból. Nem maradhat itt, nem érti ezt? — Majd egyszer beszélgetnek arról, — írta, — ami történt s

ami most talán a kelleténél jobban fáj neki; és akkor majd mindent megért, — hogy miért kellett így cselekednie. De költözzék el s az isten áldja meg.

. . . És a fiu másnap elment. Más szállást vett, messze innen, egészen más tájékon, kint, a város külső részén, ahol már földszintesek a házak és hátul kert van, s az ablakokban cserepekben virág. Sietve csomagolt s az egész teste remegett. Este, mikor sötét volt, fogta a sétapálcáját és ment. Két ember vitte utána a holmiját.

II.

. . . Egyik napról a másikra elvesztette magát. Fáradt legény lett belőle. Naphosszat otthon gubbasztott, az elsötétített szobában és nem csinált semmit, csak várt valamit, maga sem tudta, hogy mit. De mégis; valami levelet, magyarázatot, üzenetet várt, akármit, mert úgy érezte, hogy ez nem maradhat így. És nem jött semmi. Teltek a napok és maga is megjijedt, hogy mennyire nincs semmi, semmi, ami fölrázza és újra lábra állítsa.

Azután inni kezdett. Nem bánatában, ostobaság lenne ilyent mondani. De napközben sokszor elnyomta az álom és éjszaka nem tudott aludni; ébren, töprengve hánykolódott az ágyában. Föl kellett kelnie, kiment az utcára és mert éjjel nem lehet sem bá-

mészzkodni, sem kirakatok előtt lézengeni, sem tovarobogó kocsiknak utána nézni, kénytelen volt mindenféle lebujokba betérni. Ezért ivott. És azért is, mert könyvekből tudta, hogy a csalódott emberek így szokták. Ezért is ivott. Gyerekes volt és nevetséges, de borzalmas. Megnyult és nem tudta az embereket nézni, a fejük fölött elbámészkodott. Lomhán járt, kicsit meghajlottan és csak a reggel vetette haza, porosan, piszkosan és borszaguan. Részeg fejjel egyszer arra gondolt, hogy meghal. De elgondolni könnyű ezt; megcselekedni majdnem lehetetlen annak, akit hódításra, könnyű és gondtalan életre neveltek. Meg azután neki még volt mit várnia. Majd csak visszahívják. Vagy ő fogja majd elfelejteni az asszonyt. Másoknak is volt már szomorúságuk; — és mégis fölépültek.

Nehezen ment. Az új gazdasszonyának volt egy leánya, azt egyszer ott találta a szobájában. Takarított, és valamit jelentett, keresték a diákot, talán a szabója volt. Beszélgetni kezdett. Hogy miért rosszkedvű a fiatal ur. És mindig. Mi bántja? És miért nem próbál valamit ellene tenni? Ott van a hegedűje és amióta ott van, egyetlenegyszer se került ki a tokjából. Pedig mennyire örültek, mikor beköltözött és hozta. És így beszélt tovább. Friss volt és kedves. És Herrer ur eleinte még csak felelgetett neki, de később ok nélkül ingerültté lett és kikergette. Pedig a leány

nem bántotta, sőt jót akart vele. De mióta elszakadt a másik házból, nem beszélt még asszonyszemélylyel, nem tudott. Az egész női nemet gyűlölte, — együtt, az egészset, és minden nőben csak azt látta, hogy társa amannak s ez is olyan hűtlen és álnok, mint amilyenné az lett.

Nemsokára haza kellett utaznia. Meghalt az apja. Az apját szerette, magas, ősz, szomorú ember volt, és hozzá mindig jó volt. A ravatala mellett nem tudott sirni, keményen állt ott, és összevonta a szemöldökét. Már ekkor férfi volt. Mikor a koporsója után ment, Heléna szöke hajára gondolt és arra, hogy épp ilyen szép, bágyadt őszi délután volt, mikor először megcsókolta. És másnap reggel, mikor a csendes, üres szülei házában felvette a fekete ruháját, az jutott eszébe, hogy voltaképp most kettőért gyászol, az apjáért s a halott Helénáért. A szobában krizantémumok voltak és ezeket mégis majdnem elküldette Pestre.

Nem tudott sokáig otthon megmaradni. A régi leányok ostobák voltak s a volt pajtásai elviselhetetlenek. Ostobák voltak és reménynyel teli. Ugy érezte, hogy magasan fölöttük áll. Hogy míg ők helybenmaradtak, ő messze utat járt be. Gazdagabbnak tudta magát náluk; — a nagy életben járt ő kint és sokat tudott volna nekik mesélgetni. De minek? Meg sem tudnák érteni. S ha megértik is, könnyithetnek-e valamicskét is az ő súlyos terhein?

Visszajött. Az ablakaiban még ott voltak a virágok s a bús, halottas-szagu otthon után meglepően kedvesnek találta a lakását. Az asszonyosság úgy gondoskodott róla, mint a fiáról és a leánya a régi, hü szemekkel nézte. A fiu elővette a könyveit és most már azt hitte, hogy lassacskán csak megjavul talán az állapota. Kint hidegedni kezdett már s a kályhában jókedvűen égett a tűz. Derüs lakás volt ez, az asszony teát főzött neki, és estefelé bekopogtatott a leánya is és megkérdezte: Herrer ur, szabad-e?

— Hogyne, parancsoljon.

Bejött, félig szégyenkezve, félig kacérkodva, de nagyon szeliden. Egy csomagot hozott; gesztenye volt benne.

— Gondoltam, — mondta, — hogy ezt önnek elhozom.

A fiu a hintaszékben ült, mosolygott.

— Kedves, igazán kedves. Parancsoljon helyet foglalni; és egyék maga is, kedves kisasszony.

A leány nemet intett. Hogy ez nem illik, egy fiatal leánynak magában vizitelni egy fiatal urnál. — Ó, teljesen igaza van. Csakhogy ő csak külsőre fiatal ur, belül igen komoly, öreg ember. És ha a kisasszony, ha Anna kisasszony nem eszik maga is a gesztenyéből, neki sem kell, akkor nem fogadhatja el.

— Jó, hát én is eszem egyet.

Beszélgettek. Azután csöngettek, a házbelieknek valami látogatójuk jött. Most mennie kellett.

— Kár, — mondta a diák. — Olyan jól elbeszélgettem önnel.

Mikor kiment, a fiu sokáig nézte azt a helyet, amelyen a leány állt. Csak nézte, nem gondolt hozzá semmit. Azután vállat vont és legyintett a kezével, mint aki mégis gondolt valamit. Ujra nekiült a könyveknek, olvasgatott. Tíz óra felé pedig felkészült, hogy lefekszik. Az lett volna az első éjjel, amelyet ebben a lakásban otthon töltött volna.

De amint le akart feküdni, kopogtatás hangzott és nyílt az ajtó. A leány állt ott és piros volt és izgatott.

— Herrer ur, — dadogta.

A fiu csodálkozva nézett rá.

— Parancsol.

— Herrer ur, — mondta másodszor a leány.

— Parancsoljon. Óhajt valamit?

Két-három lépéssel közelebb jött. A földre nézett és nem szólt semmit. — De miért nem szól? Szégyenli talán magát? Csak bátran. Előtte bátran beszélhet. — Csak állt és nem beszélt. És ekkor a fiu ránézett. És ebben a pillanatban megértette.

— Annácska, — mondotta halkán.

A leány erősen leszegte a fejét s a válla megmegrándult. Sirt. A fiu ekkor kiegyenesedett, komoly volt, majdnem ünnepélyes. Odament hozzá, megfogta

a kezét. A másikkal a leány eltakarta a szemét. Most már erősen zokogott, keserves sirással, de megkönynyebbülten és valamit mondani akart, de nem tudott beszélni.

— De hát mi van? Mi van?

Csak mikor végre kisirta magát, tudott beszélni. Azt mondta:

— Maga most már mindent tud, mindent, mindent . . .

És hogy a házbeliek aludni tértek, a leány ezentul minden este beosont a fiuhoz. A diák boldog volt, azt hitte meggyógyult. Vagy három hétig tartott ez így. A negyedik héten azonban megszökött. Új lakást bérelt. Nem bírta tovább.

Mert ujult erővel tört ki rajta a régi baj. Nem tudott szabadulni az emlékektől. Olyan volt, mint akit halálra ítélték. Beszélgetett magával; és sokszor félórákig, maniakusan ismételte az asszony nevét:

— Heléna, Heléna, Heléna.

Beszélni akart vele. Semmi mást, csak egyszer beszélni még vele. Előtte állni, a szemébe nézni és megmondani neki, hogy nem tudja elfelejteni. És sohasem is fogja tudni. Vagy valami mást mondani neki. Akármít, valami csodaszépet. Csak látni őt, a szemét, a mosolygását; és még egyszer érezni a közelségét. Csak egyszer még, — azután nem bán semmit. — Levelet írt neki. Egy hétig írta, százszor újra meg-

fogalmazta és százszor letisztázta. Végre elkészült vele. Föladta, kiszámította, hogy mikorra érkezhetik meg a válasz. A várakozás vidáman telt el, majdnem boldogan. Bizonyosra vette, hogy az asszony teljesíti a kívánságát. És csak egyszer beszélhessen vele; és elmondhassa neki azt a sok mindent, amit érez; és azt, hogy azóta mennyit szenvedett . . . Elmúlt egy hét, elmúlt kettő. És nem jött válasz. Még csak válasz sem jött.

. . . Kiment az éjszakába. Ivott, duhajkodott. Csapszékről-csapszékre vetődött és nyakig meghengerődött a sárban. Az éjszakai tanyákon rendes alakká lett. A gőz, a rossz, lármás muzsika, az alkoholszag, a sikongás, a savanyu levegő, — minderre szüksége volt. Körülötte berugott emberek dülöngöztek, kedves, rossz nők otrombán, kedvesen kacérkodtak. Elkábult tőle. Szent kábulat; mit tett volna nélküled ez a megbukott ember? Mihez fogott volna? Züllött. De közben legalább nem gondolt semmire. A házmester röhögve eresztette be a kapun. A háziasszonya erősen csóválta a fejét. A rendes életű polgárok irtózva megvetették. Mit bánta! A szívében magához ölelte az éjszaka szenyjét, a csirkefogókat, a ferdevállas kucsérbert, a pimasz házalót, a festett hercegasszonyokat, és azt mondta magában: az éjszaka emberei szentek, szentek; — mert megcsalattak.

Össze-vissza élt, ziláltan, keservesen, nappal

kábult álmodt, éjjel mindenfelé csatangolt és most már ez lett a rendes élete. Rohanva telt az idő. Az egyik hónap olyan volt, mint a másik s az évek is. És ez még jó volt. A józan napokat el tudta volna számolni az ujjain; és ezekre is dühvel gondolt, és gyűlölködve. Egyszer egy ilyen napon, véletlenül Helénával is találkozott. Elfehéredett. Az asszony arca erősen megváltozott. Egészen más volt ez az arc, mint az, amelyet a husz éves diák az emlékében megőrzött és eltett. Egy idegen asszony előtt állt. És beszélni sem igen tudtak már miről.

— Hegedül-e még sokat? — kérdezte Heléna.

— Keveset, ritkábban. Akarom mondani: soha.

— Abbahagyta? De hát miért?

— Bizony, azt magam sem tudom.

— Értem. Az ember sok mindent cselekszik, aminek nem tudja okát adni. Magam is így vagyok. Már én sem szeretem a dalokat. Tulságosan tragikusak. Az élet . . . nem olyan komoly.

Elváltak. A férfi utánafordult s most előntötte a vér. A keze ökölbe szorult és majdnem hangosan kiáltotta:

— Rongy, rongy! — És be kellett mennie egy kapu alá, mert attól félt, hogy sirva fakad.

Ezután napokig elmaradt a megszokott helyekről. Otthon ült és esztendőik után először próbálta meg,

vajjon menne-e még a tanulás. Meg akart gyógyulni. Föl akart tápászkodni. Hiszen már nem szereti többé Helénát. Más lett. Megváltozott. A régi Helénának nyoma veszett. Mások ilyentől meggyógyulnak. — De ő nem gyógyult meg, nem tudott. Most már nem az asszonyt gyászolta, hanem a megcsalattatását. Saját-magát gyászolta, az ifjuságát, hogy hinni tudott, hogy fölült a tudatlan szívének, s hogy veszni hagyta, üresen, elkallódni, a legszebb éveit.

Visszatért a lebujokba s az állott, fülledt, párazatos levegőt részegen szívta be. Imádta ezt az életet és nem adta volna oda semmiért. Leányok és asszonyok akadtak az utjába; és fölrugta őket. Gyalázatos volt. De csillogó szemmel csinálta ezt. Az utját szégyen, zokogás és rombolás jelezte; egy bolondos leány, akit elhagyott, miatta nekiment a Dunának. Tudatosan volt ilyen, szinte tervszerűen. Neki mindig volt minden. A vizsgáin megbukott, utóbb már nem is tudta, hogy valójában diák. Aféle öreg diák lett belőle, alkoholkedvelő, foglalkozás nélkül való, bús, öreg legény, aki cél és ok nélkül lézengett a világon. Csak rohant, rohant, előre, lefelé, bele a semmibe, fejfelé a falnak; és ez mind azért az egyért volt, Helénáért, akit elfelejteni nem tudott. — Hatodik éve siratta.

. . . Ennek a hatodik évnek a nyarán az orvosa azt mondta, hogy ha nem akar rövidesen elpatkolni, abba kell hagynia ezt az életet, végképp. Most fürdőre

kell mennie, le valahova délre, a tenger mellé és legalább egy esztendeig csöndben lenni, ha nem kettőig, de igazán csöndben, nagyon nagy csöndben. És hogy, hogy nem, a diák megfogadta a szavát és elutazott a tenger mellé, gyógyulni.

III.

... Esteledett, és kint ült, a parton. Már ősze felé járt és ilyenkor csodaszép a tenger: a határai nem látszóttak és a nagy, csöndes víz belebábkódott a végtelenségbe. A nap már elbucsuzott, az égen vérző felhők usztak, s a víz olyan volt, mintha olvadt arany, meg olvasztott ezüst himbálódznék a hátán. A parkból, messziről, a könnyű szél elhozta a fürdőhely muzsikáját, arrább, a kikötőhely felé munkások ho-ó-óztak, kigyult egy-egy lámpás, s a levegőt madarak szeltek, az otthoniak és mások, más országbeliek és költöztek, szálltak, szálltak, valamerre Afrika felé.

Minden este itt ült, ezen a padon. És amint nyolc óra lett, a móló felől egy könnyű sajka bukkant föl, szorosan a part mellett haladt, erős csapásokkal közeledett, elhaladt előtte, azután a sziget felé eltűnt. Egy kéruhas, barna arcú, szőke leány ült a csónakban és belenézett a messzeségbe. A szalmakalapja az ölében pihent.

Minden este látták egymást. A férfi már hatkor kijött és várta az „Olgát“, — ez volt a csónak oldalára irva. A leány fölnézett, rajta felejtette a szemét, s a férfi is utánabámult, fölállt és nézte, amig csak el nem tűnt a szeme elől. Nem ismerték egymást és bent, a fürdőben sem akadt senki, aki meg tudta volna mondani, hogy ki az a kékruhás leány, aki minden este Hörben felé evez. Már nyár eleje óta így folyt ez, amióta Herrer megjött. S a férfi mindenféle kalandos tervekkel foglalkozott. Hogy utána evez. Hogy csónakba száll és elállja az utját. És ilyenek jutottak az eszébe. De okos dolgot nem tudott kitalálni. Jobb híján tehát nem tehetett mást, csak esténként megvárta és később, és éjjel is, sokszor gondolt reá.

A véletlen segítette meg. Egy délelőtt fönt ült az olvasóterem erkélyén és unottan nézegette át az ujságokat. Unta magát. Nem igen ismert senkit és nem is akart ismerkedni. A doktort a pokolra kívánta. Már arra gondolt, hogy csomagol és hazamegy, és csak azért maradt még, mert eszébe jutott, hogy ott-hon sem lenne másképp. Egyszer csak hallja, amint a nevéen szólítják. A doktorné kiáltott föl hozzá:

— Jöjjön, jöjjön csak! Hadd mutatom be egy kedves vendégünknek.

A kékruhás leány volt vele. Herrer hármásával szedte a lépcsőket és boldogan rázta meg a leány kezét. Szép volt. A nap lesütötte az arcát, hamvas,

barna, gyönyörű teintje volt, és kedves, világoskék szeme. Egyszerű, sárga, széleskarimájú kalapja volt, nagy, sötétkék buzavirágokkal. Először látta úgy, hogy kalap volt rajta. Ezt mindjárt meg is mondta neki. S a leány nevetett:

— Ó, erre sokszor gondoltam . . .

Elpirult kissé, hogy így elszólta magát. Azután beszélgettek. A szigeten lakik, — mesélte, — magában van, az apja hozta le, még áprilisban, s csak októberben fog érte jönni. — Hogy nem fél-e magában? Ohó, mitől? Erős, egészséges és gyermekkora óta hozzászoktatták a magányossághoz. Amerikában például minden leány így van. Hogy az más? De miért lenne más? — Mert ott a férfiak is mások. Ó, az csak olyan beszéd. És nagyszerűen eltelik a napja. Eszik, iszik, zongorázik, olvas, evez és alszik, főként és sokat alszik.

— Maga nem szeret sokat aludni? — kérdezte.

— De igen, az még a legjobb.

Estig együtt voltak. Este a leány visszaevezett, haza. Mikor elbucsuztak, a férfi megkérdezte, átjön-e nemsokára újra? Hogy nem hiszi. Hát este, ha a part mellett elevez, megáll-e vele egy szóra? Miért ne, nagyon szívesen. És hátha átmenne valamelyik nap a szigetre? — Nagyon örülne neki; úgy sincs senkije, akihez szólhatna vagy két szót.

. . . Herrer azután átköltözött a szigetre. A nancsfák ekkor nyiltak és alkonyatkor részeg volt a

levegő az illattól. Folyton együtt voltak. És elmondták egymásnak az életöket, ez volt az első lény, akit Herrer beavatott a titkába. Nem szépitgetett semmit. S a leány vigasztalta, mindennapra kitalált valami gyöngédséget. És mire legközelebb holdtölte volt, a fiu a szép, nagy, büszke leányt először megcsókolta. Husz éves volt a leány; és férfi még sohasem ért hozzá. Elbódult; — elvesztette a fejét. Megkérdezte a férfit, hogy vajjon ő is szereti-e őt; — aztán odaadta magát neki, mintha a nevenapjára vett volna neki valami ajándékot.

... S a férfi elhülve nézte. Valami hiba történt; — benne, vele, vagy körülötte, a tűz elmúlt tőle, és valami dermesztő józanság szállta meg. Sajnálta a leányt, de nem a szívével, hanem az okos, hideg eszével. Kijózanodott. Magát látta benne. Amikor ő volt husz éves. Amikor ő remegett. Amikor őt csókolták meg először. — Most megfizet, — gondolta. — Valami káröröm volt benne. Hogy majdnem elvesztette magát; — és milyen szerencse. Nem szerette már a leányt. Csak sajnálta és vonogatta a vállát.

Azután megjött a leány apja. De mielőtt megjött, a leány azt mondta, hogy az apjának mindent elmond.

— Helyes, — mondta a fiu, — de nem akarok akkor itt lenni. Néhány napra elutazom. És mire visszajövök, mindent rendbehozunk. Jó lesz?

— Jó.

. . . Megcsókolták egymást és Herrer elutazott. — — Messzire utazott. Senkinek sem mondta meg, hogy hova megy. A leveleit sem küldhették utána. És három évig volt oda; — s amikor megjött Ternőre, fáradtabb volt és betegbb, mint valaha. Ott megtalálta a leány leveleit. Az elsőket, az ijedteket és értelmetleneket, a későbbieket, az aggodalmaskodókat, azután a szomorúakat, amelyek tele voltak szemrehányással és könnyörgéssel. Azután szünet volt. — Volt azután egy levél, amely elmondta, hogy gyermekök született, fiú, Péternek keresztelték. A többi levél már kizárólag a gyermekről szólt. Azután elmaradtak a levelek. Az utolsó másfél év előtről kelt.

Herrer nem volt kíváncsi. A kékruhás leány arcára már nem emlékezett, a maga baja teljesen elfoglalta. Az éjszakákat virrasztva töltötte, le sem vetkőzött, föl-alá járkált, s a hajnal sárga arccal, ébren találta. Nem talált nyugtot. Még most sem hagyta békében az asszony. Ez már monománia volt. Heléna, Heléna. Hogy hogyan lehet annyit szenvedni?

Ternőn nem is tudott megmaradni. Feljött Pestre és itt újabb két esztendeig élte a régi, rongyos életét. — És mikor a két esztendő letelt, jött egy éjszaka. Kint vihar volt. A szél rázta az ablakokat.

IV.

... Ezen az éjszakán rendbe akart jönni. Le akart számolni, végezni, rendbejönni. Harminckét éves volt. Tul volt mindenén és halálosan fáradt. Nem várhatott már semmit. Az évek fásultan leperegtek és nem hoztak semmit, semmit. Egyedül volt. Végképp kiábrándult. A könyörtelen semmi vette körül. Csüggedten és kiégetten érezte, hogy elmehet már. Nincs mit keresnie. Végzett; — végzett.

Odament az íróasztalához, a régi irások közt kotorászott. A szíve úgy fájt, mint összesen, amióta csak él. Bucsuzott. És bucsuzás közben a kezébe akadtak azok a levelek is, amelyeket a kékruhás leányt irt neki, régen, évekkel azelőtt s amelyeket későn kapott meg. — Olga. Felütötte a fejét. — A fia. — Hogy neki fia van. — Hátha megkeresné a fiát? — Ha megkeresné és fölnevelné? — A tenyerébe hajtotta a fejét és így gondolkozott — vajjon megengedik-e neki, hogy megláthassa? — és vajjon várhat-e még ettől valami jót?

Azután óriás erővel megrohanta valami idegen, ismeretlen érzés. Egyszerre tele lett az élete. Elgondolta, hogy miért volt ilyen tépett, megbukott, — és mohón, mondhatatlanul vágyott arra, hogy ne úgy haljon meg, ahogy az állatok. Meg kell keresnie a fiát.

Megkeresi. És leült, levelet irt az asszonynak, s amig a válasz Szentőfaluról megjött, összetört, összeomlott, aggastyánná lett. És ott sirva fogadták. S a fia sirva mondta:

— Apám!

Ezért az egyetlenegy percért érdemes volt gyöt-rődni. Maga is gyermekké lett; és nem tudta, hogy mit beszél. Ostoba mondatokat mondott, s a gyermek-től olyanokat kérdezett, hogy gondolt-e reá sokat, s hogy haragudott-e rá? Az asszony intett neki, hogy ilyeneket ne mondjon, és ekkor mosolyogva mondta, hogy bizony ezt megérdemelné, ez lenne a legkevesebb. De ha nem haragszik a fia, annál jobb. Hát haragszik, vagy nem haragszik? A fiu rázta a fejét és azt mondta: „Nem haragszom“. A férfi ölbe kapta, összecsókolta, a vállára vette, a fejére ültette és végigfutott vele a szobákon, amig csak el nem fáradt. Leültették. Egy nagyapás, öblös, régi karosszékekben ült, s a tenyerébe hajtván a fejét, nézte a gyermekét. Tömzsi, erős le-gényke volt. Délceg fiu válik majd belőle, ügyes és vakmerő. Ő lesz a legjobb tornász, s a legelső táncos. Megfogja hódítani a földet, az egész mindenséget fogja leigázni. — Ah, — gondolta ekkor, — mintha ezek ismerős hangok lennének. Mintha már hallotta volna ezt a dalt. A szeme tele lett könnyel és újra sirt, de most már boldogan, először boldogan, — egész életé-ben legelőször volt boldog.

Meg kellett várni, amig az öröm beszámíthatatlan napjai lecsöndesedtek. Boldogan ült a karosszékben, és zakatoltak benne a tervei. Hogy mi lesz a fiából. Hogy mivé neveli. A világot fogja vele meghódítani.

És valósággal tervszerűen látott neki a neveléséhez.

Előbb arról akart gondoskodni, hogy a fiu izmossá és egészségessé legyen. Azután arról, hogy csak olyasmi iránt érdeklődjék, ami megérdemli. Összeült a fiuval és maga talált ki meséket, amelyekben angyalok és tündérek, s a pokol nem szerepelt, hanem csupa földi, mai dolgokról volt bennök szó, és azért mégis szépek voltak. A fiut — gondolta — nem fogja vallásosan nevelni. Minek csalódjon utóbb, és miért keserítse a kiábrándulás? Azután mikre fogja tanítani: természettudományra, történelemre, nyelvekre. . . . Folyton ezeken törte a fejét. És arra gondolt, hogy mi lett volna, ha őt is így nevelték volna.

Most azonban a fiu még vigan játszadozott az erdőben, bogarat szedett, hancurozott, taposta a fűvet és tépte a virágokat, és esténként sokszor hozták haza bevert orral, véresre karmolva, nyakig maszatosan. Azt már megtanulta, hogy hazudnia nem szabad, ha nem kell. És egy kis verésért még nem érdemes. Ha megkérdezték tehát tőle, hol járt, mit művelt? — az apjának szemtelenül a szeme közé nevetett, és azt mondta:

— Verekedtem. De ha kikapok, máskor nem vallom be.

Sugárzott az értelemről. Néha megdöbbenő kérdéseket tett, és ijesztő válaszokat adott. A halálról úgy beszélt, mintha a béresükről beszélne. Szép fejét odahajtotta az apja ölébe és kikérdezte, hogy mi az a cséplőgép, s elmondta, milyen ostoba a Csattos, a kocsis, azt állítja, hogy az ördög bujt bele a gépbe, az hajtja, s azért bűg és zakatol. Nem lehetett nevetés nélkül megállni. S az apjának elállt a szíve verése, ha arra gondolt, hogy valami baja eshetnék a fiának.

Egy éve volt már a fiánál, otthon, Herrer Péter, és elhatározta, hogy ősszel már ráfogja a tanulásra is, az ábécére, meg egy kis számtanra. Erre úgy készült, mint valami ünnepre. S a kis fiúnak kicsit fontoskodva magyarázta, hogy ez lesz az első komoly ajándék, amit tőle az életre kap. A gyermek sürgette: miért kell az ajándékre őszig várni? — miért nem kezdhetik a tanulást azonnal; mikor szeretné tudni, hogy milyen az, és mikor — mondta, — az nem kerül pénzbe.

— Ohó, az nem megy olyan könnyen. Arra készülni kell. És illő komolyságot tanusítani.

S egy vasárnap, amikor az anyja valahol látogatóban volt, a fiu addig kizozta az apját, amíg bele nem egyezett végül, hogy jó, hát megkezdik ma a tanulást. Behozták a palatáblát, s a „griflit“, s a férfi el-

sőbb megmutatta, hogy kell tartani az írószerszámot. A fiu hamar megtanulta. Azután megmagyarázta neki, hogy az abécében huszonnégy betű van és mind-egyik betű alatt vonás van.

— Ez a vonás ferde, dült, — mondta, — és megmutatta, hogy milyen.

— És most ezt fogod tanulni. No kezd el.

A fiu rettenetesen izgatott volt. Közben persze elfelejtette, hogy hogyan kell a palavesszőt tartani. Előlről kellett kezdeni. — Azután írni kezdett.

Kis, reszkető kezecskéje egymásután rajzolta föl a ferde vonalakat és közbe a feje mind közelebb hajolt az íráshoz. Szinte már surolta a táblát az orra.

— Emeld föl a fejedet! — parancsolta az apja. — Igy elrontod a szemedet. — No, még egyszer.

A fiu elkezdte s a harmadik vonásnál a feje már megint rajta volt a táblán.

— Fejet! — hangzott a kommandó.

Harmadszor és negyedszer ugyancsak így volt. Ekkor az ember megharagudott és fölütötte a gyermek állát. A fiu fölnézett, ráemelte a szemét és úgy mosolygott, mint mikor valami nagyon természetesen mond.

— De apám, — mondta, — ha a fejem fönt tartom, hogyan lehessen akkor látni?

— Hát innen nem látsz?

— De látok, persze, hogy látok. De milyen ki-

csit. És mennyivel jobban látok, ha mindjárt odate-
szem a szememet . . .

A férfi fölállt.

— Hát rövidlátó vagy? Hát ne tréfálj, hát innen
csakugyan nem látsz?

— Látok, de kicsit rosszul. Rosszul.

Az ember nem felelt, kinézett az ablakon és
csöndesen simogatta a kisfiu fejét. Nem szólt egy szót
sem, csak a szájaize szörnyen keserű volt. A nézése tele
volt gyűlölettel, és fáradt volt, szörnyen fáradt.

— Jól van, fiam, — mondta később. — Én most
innen elmegyek. Mondd meg anyádnak, ha visszajön,
hogy csókoltatom a kezét; — és azt üzenem, hogy rö-
vidlátó vagy, és vigyen el a doktorhoz, — és vegyenek
neked pápaszemet.

Azzal összecsókolta a fiát és ment.

Nem tért többé vissza.

s
a
s
l
s

l
h
a
t
k
s
k
n
h
s

HARANGSZÓ.

Éjjel volt, az erdő elpihent, a gombák és a szarvasbogarak mélyen aludtak már, csak a hold, ez az alabástrom hattyu, vesztegélt még ébren a menybölt sötétvizü taván. Ekkor szép, bölcs hangján megszólalt a kápolna harangja.

— Kling, klang, — mondta, — most a rejtelmes szoborról fogok beszélni.

És elkezdte:

— Folyondár bekuszta, giz-gaz eltakarta, galyak, levelek és virágok elborították. Senkisémet láthatta soha; csak a sárgarigó látta, aki fészket rakott a vállán, a vasút mellől a jelző-oszlop, aki rokonságot tartott vele, és a szántóföldön tulról, a gyümölcsös-kertek madárijesztője, aki fürge legény volt, a kötelességét rosszul teljesítette és egyre eljárt hozzá, hogy kocsμάzni csábítsa, de mindig hiába csábította. Más nem látta. Néma, bus és megingathatatlan volt a szobor. Persze, a Szüzanya is látta, a kápolna faláról, a színes ablakon keresztül, s mosolygott reá, mert a

Szüzanya mindent lát, és mindenkit ér a mosolya. És én is láttam. Kling-klang, én is láttam, nekem azért mutatta meg magát, mert az időben némának tettettem magam, s nem tartott eleven lénynek. De nem birtam sokáig a némaságot. Egy éjszaka, amikor fönt a messze magasságban magam virrasztottam a tájék fölött, és szelid, fehér fény öntött el mindent, mint egy csodálatos ezüst köntös, és én majdnem sirva fakadtam, annyira megtelt a szívem szeretettel, leszóltam hozzá:

— Szomszéd, — mondtam csöndesen, — miért vagy mindig szótlan?

Nem lepődött meg; csak intett, hogy halkabban beszéljek, mert fölébreszttem a vadrózsát. Most már sugva mondtam:

— Felelj nekem erre: miért vagy mindig szótlan?
És felelt:

— Azért vagyok mindig szótlan, mert valamikor, amikor még éltem, valakinek elmondtam egyszer mindent. Azóta nincs mit mondanom; miért beszélnék hát? Szomszéd, ha éppen tudni akarod, ezért vagyok én mindig szótlan.

Koppant egy vadgesztenye héjja, és erre elhallgattunk. Később újra leszóltam hozzá:

— És sápadt is vagy, — mondtam. — Mitől vagy ennyire sápadt, szomszéd?

— Sápadt vagyok, — felelt. — Azért vagyok sá-

padt, mert valamikor, amikor még éltem, egyszer szólt valaki hozzám; valamit mondott és én belesápadtam abba. Szomszéd, ha éppen tudni akarod: nekem azóta nem jön meg a színem. Ezért vagyok én sápadt.

Nesz támadt; angyalok hozták le a füvek mosdóvizét. Ó, holdnak sápadt fénye, amely kigyujtod a gyémánt harmatot; — s megint elhallgattunk.

Azután újra elkezdtem:

— És sohasem mozdulsz. Szomszéd, kedves szomszéd, miért vagy mindig mozdulatlan?

— Valamikor, — felelte, — amikor még éltem, egyszer próbáltam mozdulni és összezuztam magam, de csak belül, s nem látszott meg rajtam, ami kétszeresen fáj. Ezért vagyok én mozdulatlan, szomszéd.

— És a lombok eltemetnek. Miért huzódol így félre? Miért nem állsz ki az utra?

Mondta:

— Már álltam az uton is. Nincs mit keresnem többé az uton.

Kérdeztem:

— Szomszéd, szomszéd, mi voltál hát, amig szobor lettél, amig még éltél, volt szíved, beszéltél, mozgékony voltál, és kint álltál az uton? Mi voltál ezelőtt?

. . . De erre már a szobor nem felelt. Néma maradt és már hajnalodni is kezdett, a harkály három rövid koppantással jelezte, hogy közeledik a reggel.

És kevéssel utóbb, egy délben városi emberek jöttek ki az erdőre és visszaakarták vinni az életbe a szobrot. Azonban, mikor az árokhoz értek, a szobor az emberek öléből levetette magát a mélységbe, s ott összezuzta magát. Kling, klang, mindenki dicséri az Urat.

*

Igy mondta ezt el a kápolna harangja, éjjel, mikor az erdő elpihent, a gombák és a szarvasbogarak mélyen aludtak már, és csak a hold, ez az alabástrom hattyu vesztegelt még ébren a menybolt sötétvizü taván.

HAJNALI MADARAK.

I.

Nyári este volt, csönd, kísértet-járás, nehéz kinlódások. Ezen a nyári estén ölni kellett, vagy meghalni vagy valamit tenni, mindegy, hogy mit, csak valamit. Ezen a nyári estén nekivágtunk a városnak. Ásfai Dáviddal két tépett legény voltunk. Engem, régi rablót, fekete tűzével ez az augusztus ítelt halálra és a fekete élet, még régen, régen. Dávid is abbahagyta a nevetést. Acél szeme befelé nézett; fölmart szívében boszorkányok ropták a táncukat. Nyurga fiu volt, kemény-csontu és hidegszáju. Az óráját várta, — azt az órát, amelyen megfizet majd, mindenkinek, mindenért.

Ezen a nyári éjszakán, éjfélután kettőkor, egy vig lebuhoz értünk. A mómort lestük, és nem találtuk. A sarokban egy kolosszus ült, s a cigány huzta neki. Hires lump volt ez az ur, gavallér, bolond, verkedő. A zenére rekedten sirt és rekedten kurjanto-

zott, s a két kezébe eltemette az arcát. Ivott. Rugdosta az asszonyokat. A szoknyájuk sáros alját csókolgatta. Azután odatelepedett mellénk és drága vörösborokkal, keserű pezsgővel, téboly-szemszinű szeszszel megmérgezte az eszünket. A neve Beretvás volt. Beretvás Imre. A vérünk kigyult. Hörögtek belül a viperák. Ásfai Dávid bevágta a kirakat-ablakot. A revolve-remért nyultam. Csak még egy pillanat, — de ekkor keményen csapott le reám egy vasmarok:

— Vége legyen, most szellőzni megyünk. — Valaki kettőnket betuszkolt egy kocsiba. Ő maga a bakra ült. Beretvás Imre volt. És ezzel megindultunk.

II.

Megindultunk. Ezen a nyári hajnalon halkan és hűvösen derengett. Fátyol borult a nyári hajnalra. A fák, a padok s a házak elmaradoztak. Szent fásultság szállt le reánk. Az arcunk megnyult, opál üvegek ereszkedtek elénk s elnémultunk. Így mentünk. A kocsis mellett görnyedten ült a gazdánk. Sokáig mentünk. A hajnal ránk nevetett, belefujt a szemünk közé. A ligeten túl a kelő nap a szemünkbe villogtatta tükreit. Nekem volt már egy ilyen hajnalom; nyáron, részegen, amikor lassan világosodni kezdett. Csodaszép volt.

Fölültem, szétnéztem és mindenféle, régen hal-

lott riadókat hallottam. Ó szép, züllött élet, — gondoltam ekkor, de szinte orozva, mintha magam előtt is titkolni akarnám; — ó szép, életen kívül való élet, amelyet libabőrösen, fogvacogva és fölégve élek; ó mélyen-kék ég, amely igazán csak ilyen hajnalokon vagy szép; ó késő lefekvések és késő, esti ébredések, borzongó testtel; pislákoló lámpák; nyitott, szomoru ablakok; gőzölgő utca és mindaz, amire boldogtalan szemem ébred; ó munkából jövő igavonók; ó kocsmában megvert mesterlegények és daloló cselédleányok; kitett vasalók, por, csöngetés, zürzavar, hó-ó-oppozás és harmonikaszó; ó drága semmi, amely zokogva betemetsz; ó szép, züllött élet és minden nyomoruságaid! . . . és így. Hogy minek huzom? — gondoltam. Minek? Kiért? És meddig? Ezek a lomha madarak. Ezek a fölkválygó madarak. Hajnali riasztók. Tépett madarak.

. . . És ebben a vijjogásban kiértünk a városból. Mellettem Ásfai Dávid ült, ráncos homlokkal, összecsikorgatott fogakkal, mozdulatlanul, mintha a tulajdon, kőből kivert szobra lett volna.

— Dávid, — mondtam neki, — hasogatnak a vércsék.

Sokáig hallgatott. S amikor nagysokára megszólalt, a felelete az volt, hogy rákiáltott a gazdánkra:

— Hé, — mondta neki, — hát tulajdonképpen hova megyünk?

— Látogatóba megyünk. Rurek Lujzáékat fogjuk meglátogatni. Lujzát és Amáliát. Náluk reggelit is kapunk.

III.

... Egy hosszú, sokablaku, fehérre meszelt földszintes ház előtt állt meg a kocsink. Ez volt a Rurekék kocsmája, messze tul a városon, a Nagykert-utca külső végében. A ház mögött rengeteg kert, lugasokkal, vadgesztenyékkel és akácokkal, s a fák alatt vagy kétszáz, zöldre mázolt, az eső elől félrebillent asztallal. A kocsizörgésre a söntésből egy patkányképü ember jött ki, az öreg Rurek, ingujjban, vörös kendővel a nyakán és sapkával a fején.

— A leányodat jöttünk meglátogatni, — mondta a gazdánk. — Ébren van-e már? Addig pedig reggelizünk és bort is adj, ha van még a régi borodból.

A kertben terítettünk. Hajnali öt után volt s a reggel frissen jött, mint egy szüz parasztleány. A kerten tul barna földek látszottak. Pacsirták cikáztak a kalász fölött. Buza és rozs szagosította meg a levegőt. Csikos-vörös abroszt kaptunk, virágos cseréptányért és fanyelű kést, meg villát. Kis, komisz poharakból ittuk a bort. Szégyeltük magunkat, józanodtunk. Sápadt arcokra néztünk s egymás füstös fogaira. (Szent nyomorunk: meddig?)

És jött Rurek Lujza. Szép volt és egészséges, esővizben mosdott, a szeme attól csillogott. Fekete haja arbronskoronának fonva a fején. A vállán rojtos kék kendő. Magas alak volt, finom és kedves.

— Ez leány még, — mondta a gazdánk.

— Imre, — mondta a leány nagyon egyszerűen, — mióta nem láttuk, mióta már! Dorbézolt megint, bizonyosan, máskor mi eszébe se jutunk. Imre, Imre, hát nem szeret már minket?

És jött az öreg Rurekné is, és jött Rurek Amália, a kocsmáros másik leánya, aki már asszony volt, csak nyaralóban volt itt, s az urát benthagyta a városban.

— Imre, — mondogatták, — Beretvás Imre, — és nem akartak hinni a szemöknek. Hogy gonosz ember: május óta nem nézett feléjük. Talán uton volt? Hát a huga férjhez ment-e már? Mikor dől el a pöre? És effélék.

A gazdánk mindenre felelt és hol az öregasszonyt csókolgatta, hol a leányára mosolygott és beszélt, beszélt, hogy mennyi a dolga, mekkora elfoglaltsága van, hogy józan életet él már, rendes ember és mikor adják már hozzá Lujzát?

— Maga még most is a régi, — mondta a leány és töltött, maga is odaértette a szájához a poharat s az apjáról beszélt, a vendégeikről, a kocsmai életről s a vasárnapokról, amelyen még tánc is lesz náluk. Dávidhoz is szólt, hogy milyen ismerős az arca. Tőlem

azt kérdezte, jártam-e már errefelé? Mert ő még nem látott, talán nem is vagyok idevaló ember?

De én nem feleltem neki. Rurek Amáliát néztem.

IV.

Nyolc óra felé bementünk a házba. Rurekné hozta be az italt utánunk. Az egyik szobában zongora is volt s a leány leült eléje és zongorázott. A gazdánk rákönyökölt a zongorára és hallgatta.

— Lujza, — mondta neki később, — ha tudja még a nótámat.

S a férfi énekelni kezdett, halkán, rangosan, s a szemét lehunyván hozzá. A szívem, — mondta, — a szívem gyöngé nádszál; meghajlik az, ha a bánat rászáll. És újra és újra, és sokszor és mindig ugyanezt. A leány is énekelt. Azután abbahagyta, fölállt s az arca erősen piros volt.

— Szép volt, — mondta a férfi. Leült, ivott, gyors egymásután több poharat hajtott föl, azután azt mondta a leánynak:

— Kimegyek, járok egyet. Ha kedve volna s velem jönne, — mondta. — És elindult.

Ekkor Rurek Amália ült le a zongorához. A fejét leszegte, a nyaka szabadon volt és szép, tiszta bőre barnás volt egy kicsit. A hugánál jobban játszott. A keze finoman siklott el a billentyűkön, mint egy

messze bárka vitorlája a vizen és ő is énekelt s a hangja messziről jött, nagyon mélyről, s oly megrázóan csengett, mintha egy halott fölött énekelne. Egész temetők szomorkodtak az énekében; hantok, fejfák, fakeresztek; — vajjon honnan vehette ezt?

Azután visszajöttek, Lujza és a férfi, megszápúlten és ünnepélyesen. A férfi az ital mellé ült. Lujza fölvaltotta a nénjét a zongoránál. S az idősebbik Rurek-leány most odament az ablakhoz, elbámészkodott, tul a kerten, tul a földeken, nagyon messzire szállt. És akkor lábujjhegyen odaosontam mellé:

— Amália, — mondtam neki, — én már régen ismerem, nagyon régen. Amália, még kisfiukoromból ismerem, kisfiukoromból, az álmaimból, az életem legcudarabb óráiból. Amália, — mondtam, — én szeretem magát, — nem hallgat ide?

V.

— Amália, — folytattam, — hallgass ide. Kék gyémántból való a te szemed, és szép szived gyújtotta ki. Vörösbehajló hajad egy véres selyemkendő, kinek a sebét mostad föl vele? A karod egy csodálatos virágnak a szára. A kezed fehér tavirózsa. Amália, miért nem hallgatsz ide?

— Amália, — kezdtem el újra, — a tiszteletre fákkal ültettem be a lelkemet. Ebben a ligetben

most reszketve bólintgatnak a fák. Ha kimondom a neved, bársony szél simogat végig. Uj acélkorcsolyák csengését hallom, ha rád gondolok. Ha mellettem vagy, minden jószagot érzek, a reggelnek jószagát, amely hegyek és tengerek felől jön. Amália, az én kiégett életemet leteszem a lábad elé.

— Amália, — mondtam és rázott belül a sirás, — te martad föl az életemet. Az apám is olyan hajnal-kurjantásos ember volt, mint én. Mondják, a keserű látásokat tőle örököltam én. Az apámat sohasem láttam. Még akkor elhagyta az anyámat, mielőtt megszülettem. Jaj, azóta nem láttam őt. S az anyám mellől én is megszaladtam. Elmenjek hozzá, fölkeressem, és azt mondjam neki: Anyám, a fiad tönkrement? És mégis, mégis, Amália, te martad föl az életemet.

— Amália, — sirtam, — jött az élet. Jöttek málé álmok, botor akarások jöttek, és bitang nekifeszülések. Gaz vágyak jöttek rám. És jött az élet. Jött ostorával, komiszkenyerével, buzogányával az élet. A hátam szíjjas, az arcom pofonoktól ferde, rugások zuztak széjjel. Letiport az élet, Amália, s ha te föl nem emelsz, magamtól fölkelni nem tudok már.

. . . Rámhajolt. Fölszántott arcomon végigsiklott a keze. Azután elfordult és csöndesen mondta:

— Engem is kikezdett az élet, engem is, — mindenkit kikezd az élet.

VI.

Kimentünk a kertbe. Dávid is kint ült, ivott, s a szeme véres volt és tompa lánggal égő. Amikor meglátott, torzul elmosolyodott. Nem szóltunk hozzá, elsétáltunk mellette. A kert szélére mentünk, ott leheveredtünk a fübe. Sütött a nap, körülöttünk nem volt senki. Ott sirva fakadt:

— Az uram, — mondta halkan. És azután hallgattunk.

— Beretvás Imre ma megkérte a testvérem kezét, — mondta később és ezen is sokáig elgondolkozott.

— Soha többé nem foglak látni, — kezdte el újra, és ekkor rámborult, és megcsókolta a számát.

— Csak egy esztendővel jöttél volna korábban. Vagy egy esztendővel később. Egy esztendő, — de hol leszel már akkor?

S a végén azt mondta:

— A szívem alatt gyermeket hordok. Ezt meg kellett tudnod. És most tégy velem, amit akarsz.

Megszoritottam a torkát.

— A gyermeked, — mondtam neki, — a gyermeked az enyém. A gyermeket tőlem raboltátok el. Én visszaveszem tőled a gyermekemet, hogy megszenteljem, megáldjam és megöljem. Add vissza a gyermekemet, te alávaló némben, te rongy.

És ekkor odaadta nekem mindenét; a száját, a szívét, a hűségét, s a tiszta életét. Mindenét odaadta nekem; csak a gyermekét nem.

Tíz óra lehetett, amikor visszamentünk a szobába. Füsttel volt tele a szoba, és kiömlött bornak a szagával. A gazdánk ott ült a székén és aludt. Semmiről sem tudott. Halottnak látszott. Az arcából minden vére leszállt, s a szája petyhüdten nyitva maradt. Lujza is bent volt a szobában. Az ablak csukva volt, mint egy koporsó-födél, és nagy, fényes nyári legyek zümmögtek. Dávid a zongora előtt egy ujjal verte ki a hangokat, de ő is magába süllyedt egészen.

— Ezt az embert le kell fektetni, — mondtam és nagynehezen behurcoltuk Beretvás Imrét egy ágyba.

Ott délután öt óráig aludt, ruhástól, cipőstől, hanyatt dőlve. Nem magától ébredt, úgy kellett fölrázni. Amikor kijött, kint sötét volt, villámlott, zivatar készült. Rosszkedvű volt, nem akart beszélni, a kérdésekre mogorván felelt, s azt mondta:

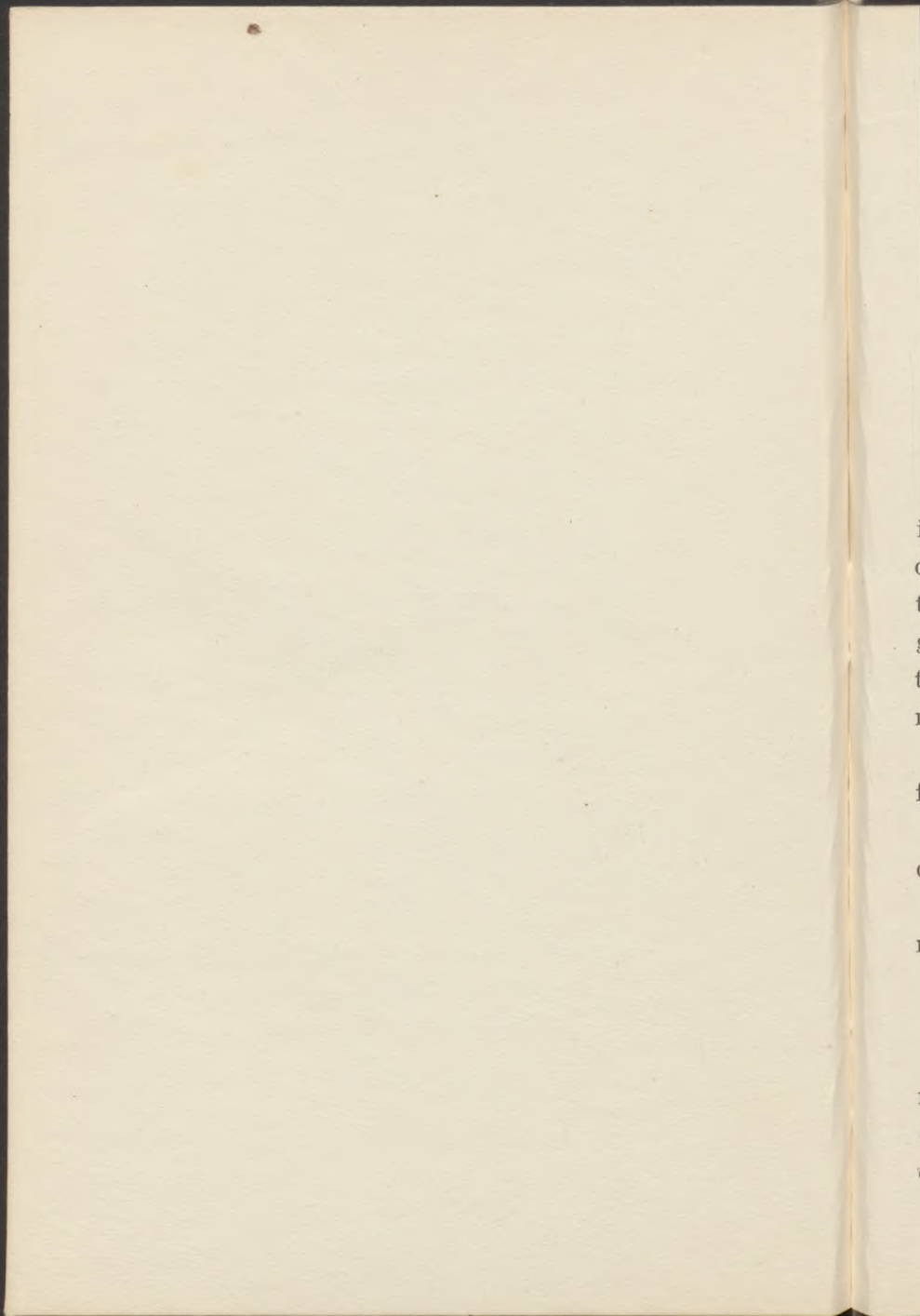
— Hazamegyünk.

— Ma délelőtt, — kezdte Lujza. S a férfi erre nem felelt, — nem akart? — nem hallotta meg? — ezt nem lehet tudni.

Türelmetlen volt, siettetett. Az öregasszony rántott csirkét sütött, Lujza salátát készített, de Beretvás hozzá se nyult, csak egy pohár jeges vizet kért és azt mondta: sürgősen indulnia kell, lekésik valamiről.

A kocsi odahajtatott a kapu elé. Röviden bucsúztunk. Indultunk.

A kapuban ott állt az öreg Rurek komolyan és tudatlanul. Az öregasszony a kendőjét lengette. Lujza beszaladt a házba. Amália sokáig utánunk bámult. Azután megeredt az eső. A lovakról ömlött a víz. A kocsmát nem láthattuk már. És később sem láttuk, sohasem.

KIRÁLYKISASSZONY

I.

Csöndesen mentem mellette, s a hajából bódító illat szállt felém. A szívem vadul kalapált, valami olyan különös, nyugtalan, édes és titokzatos hangulat tartott fogva, amilyent addig sohasem éreztem. Nagyon szerettem Sold Mártát, akinek az oldalán jártam; a karunk összeért; de azért ezt a szót: szerelem, még sohasem ejtettem ki előtte.

A lugas előtt, egy akác alatt, megállt, szembe fordult velem, rámnézett.

— Miért nem szól hozzám ma semmit? — kérdezte. — Egész este hallgat. A feje fáj?

— Nem, nem fáj a fejem, — mondtam és kicsit mosolyogtam.

— Hát akkor? Így mulattat engem?

Ránéztem.

— Márta, — mondtam szorongó hangon, — ma nem tudom mulattatni. Szégyen, szégyen, de nem tudom. Próbálom, próbálom, de mindig másra gondolok.

Kacagni kezdett.

— Másra gondol? Ezt ugyan rosszul teszi! A lo-
vag, aki másra gondol! — És még erősebben nevetett.
És ugyan mire gondol, ha szabad tudnom?

Meghajtott fejjel álltam előtte, ő pedig leült a
padra, derekát az akáchoz támasztva, keresztbe tett
lábbal; kacéran, fölényesen mulatott gyötrődésemén.

— Márta, — mondtam nagyon elfogódva, — én
még sohasem beszéltem arról, hogy én magát szere-
tem. Nem mertem, nem mertem, mindig attól féltem,
hogy kinevet. De ma, — én nem is tudom, — a szívem
ugy kalapál. — Nagyan szeretem magát, Márta, na-
gyon szeretem és ezt meg kell végre mondanom.

A fejét előrehajtotta s aztán lenézett a földre.
Már komoly volt.

— Ezért nem tudom magát mulattatni, — foly-
tattam fájdalmasan. — Mert folyton erre gondolok,
egyre ez jár a fejemben. Hogy érzi-e, hogy megy,
van mellette egy ember, aki ugy szereti, hogy meg
tudna magáért halni. Hogy érzi, érzi-e ezt?

Rámpillantott és lezárt ajka körül kis mosoly
játszadozott. De nem szólt.

— Mert látja, — mondtam tovább, és csodálkoz-
tam, mily teli a hangom, — én ugy szeretem magát,
hogy sokszor gondoltam arra, vajjon tudnék-e maga
nélkül élni? És valahányszor erre gondoltam, rettentő
kétségbeesés fogott el; és megállapítottam, hogy nem,

nem tudnék maga nélkül élni: mert mihez kezdjek én maga nélkül? Mit tegyek, mit csinállok itt maga nélkül? Mihez fogjak? Maga nélkül? — Érti ezt? Érzi? Márta?

Nem szólt, egy szót sem szólt, csak lenézett a földre

— Márta, — mondtam szomoruan.

— Szépen tud maga beszélni, — hangzott szeliden a felelete.

— Márta, — mondtam reszkető hangon, — hát nem mond nekem semmit? Nézze, itt állok és e pillanatban úgy érzem, hogy a bizonytalanságtól meg fogok halni. — Hát nem felel, Márta?

Gyorsan fölállt s amint rámnézett, gyönyörű szeme rejtelmes fényben égett.

— János ur, — mondta, — nem szabad bolondokat beszélni. — Most be kell mennem a házba, már későre jár. Vizontlátásra, János ur, holnap.

„Vizontlátásra“, — ez úgy hangzott, mint valami forró, forró vallomás. „Vizontlátásra“, — és ez úgy csengett a fülemben, mintha muzsika volna.

Kezet nyujtott és ismételte:

— Vizontlátásra, János ur.

Egy pillanatig fogva tartottam a kezét. Éreztem, milyen forró ez a kéz s az enyém milyen hideg és milyen férfiatlanul remeg.

— Viszontlátásra, — mondtam halkan és lehajoltam ehhez a puha, finom, keskeny kis kézhez és megcsókoltam.

— Ne, ne, — szólt gyorsan, — hisz tudja, hogy nem szeretem ezt. Nem szeretem, ha kezet csókolnak.

És elment. Fehér alakja gyorsan haladt tova a kerti uton. Már a házhoz ért. A veranda lépcsőjén egy kicsit megállt, de nem fordult meg, nem nézett vissza. Aztán sietve benyitott az üvegajtós szobába, az ajtó bezárult s a fehér alakot teljesen eltakarta.

Utánarohantam. De a ház előtt megálltam s ott féloldalt fordulva eltöprengtem, hogy menjek-e vagy maradjak. A hold lassan elbujt a felhők mögé s az éjszaka csöndjében mindenféle hangokat hallottam, sikongást, kacagást, egy távoli harmonikának hangfoszlányait. Aztán csöndesen sarkon fordultam és indultam kifelé.

A kertajtóban újra megálltam. S amint visszánéztem, a fogamat össze kellett szorítanom, mert éreztem, hogy könyek tolulnak a szemembe és sirni, — mégis, sirni, — szégyeltem volna, pedig senki sem látta volna meg. — S a kerítésben is meg kellett fogódnom, nehogy leroskadjak a földre. — Miért, miért voltam olyan szomorú?

II.

Teli hold volt, újra csodálatosan szép éjjel s a szivem megint vadul dobogott.

— Márta, — mondtam, — nézze a holdat. Nézze, nézze, — és tágrameresztettem a szememet.

Láz és áhitat fogott el; az istenre gondoltam és Mártára; és az jutott eszembe, mily kevésbé bánnám, ha az isten nem szeretne, csak Márta szeressen, csak Márta.

— Márta, — mondtam gyöngéden, — látja, a hold. Mily szép a hold, milyen szép. — És behunytam a szemem.

Csönd volt, hangtalan, nyugodalmas, néma éjszaka.

— A hold? — kérdezte Márta. — Maga szereti?

— Nagyon — mondtam hevesen; de azt hiszem, e forró rajongás valójában nem a holdat illette, hanem őt. — Nagyon szeretem a holdat, — ismételtem. — Miért kérdi? — kérdeztem aztán. — Maga nem szereti?

Ránéztem és meglepődve láttam, hogy e pillanatban jóval magasabb, mint én. Az alakja büszkén megnyult, fölöttem állt. Persze, ő egy dombocskán

állt, én meg a földön. S a fejem fölött valami leirhatatlan gunyos, fölényes és megvető mosolylyal nézett el.

— Nem, nem szeretem, — mondta határozottan.
— Mit is szeressék rajta? Mit lehet a holdon szeretni? Hideg, — érzéketlen —

— A hold? — kiáltottam.

Aztán elfordítottam a fejem, lenéztem a földre és csöndesen s egy kicsit bután mondtam:

— Persze, persze, mit is lehetne a holdon szeretni.

De többet ezen az estén nem tudtam Mártához szólani, olyan ostobának, fáradtnak és levertnek éreztem magam. Elbucsuztam s a kerti uton lassan vándorogtam el. Éreztem, hogy csodálkozó tekintete nyomon követ. — „Mi leli?“ — kérdezte ez a tekintet. — „Miért megy el?“ — Hogy mi lel? Hogy miért megyek el?

III.

Vasárnap délelőtt elmentem Mártáékhoz, hogy majd együtt megyünk a templomba. Mártát a lugasban találtam és kék selyemszalagos fehér flórenci kalapja már a fején volt, hogy indulunk; csak még az anyját várta. Ez a szalmakalap különösen kedves volt nekem, nagyon kedves, mert ebben láttam meg először

öt. S a ruhája is, a ruhája, az a kékbabos, szép ruha volt, amely akkor volt rajta, amikor megismertem. — Mosolyogva mondtam:

— Mily szép maga, Márta, ebben a ruhában.

Ő is mosolygott és ekkor csodaszép volt.

— Ugy találja? — kérdezte derüsen. — Tetszik magának ez a ruha? Persze, ez a ruha, — ez tetszik magának! János, János ur, miért is tetszik ez magának?

Vidáman néztem szét magam körül. A lugas mellett virágok nyilottak, őszirózsák és krizantémumok.

— Szabad egy rózsát letépnem? — kérdeztem.

— Hogyne, hogyne szabadna! — mondta kedvesen.

Büszkén léptem oda a virágokhoz, s egy rózsaszinbe hajló fehér rózsát letéptem. A virágot megszagoltam, s azt mondtam:

— Milyen illata van.

— Milyen illata van, — mondtam később újra és megcsókoltam a rózsát.

Türelmetlenkedni kezdett.

— Megyünk-e már? Milyen sokáig tart ez; mindig ilyen sokáig tart, milyen unalmas ez!

— Milyen illata van, milyen illata, — feleltem.

— Nem akarja megszagolni?

Oda se figyelt, a ház felé nézett, hogy jön-e már az édesanyja.

— Megyünk-e már? — mondta haragosan.

— Márta, — szoltam ünnepélyesen, — ha ezt a rózsát most elfogadná tőlem; és föltüzné; és máma így mennénk a templomba.

Rámnézett, összehuzta a homlokát, nagyon idegesen mondta:

— Kérem, — ha fölnézne a házhoz, hogy megyünk-e végre; mert ha nem megyünk rögtön, inkább egészen itthon maradok! — S a kezével haragosan legyintett.

És én csöndesen fölballagtam a házhoz, s aztán csöndesen visszajöttem, és halkán mondtam:

— Igen, már megyünk, Márta.

IV.

. . . Estére pedig elutazom innen, más, messzi tájakra, hosszú, hosszú időre; úgy lehet, egy teljes esztendőre is.

— Fog-e gondolni néha rám? — kérdeztem Mártát az előző estén, mikor egy pillanatra egyedül maradtunk.

— Hogyne, — felelte mosolyogva.

. . . Alkonyatkor elmentem hozzájuk, búcsuzkodni.

— János ur, — mondta tréfásan Soldné, — ne menjen el tőlünk, maradjon itt.

— Ha lehetne! — feleltem csöndesen és halkan köhécseltem, hogy elleplezzem azt a sóhajt, amely a lelkemből fölszakadt. — Ha lehetne. — De nem lehet.

— Hát akkor, — mondta, — sok-sok szerencsét és szerencsés utat! És tudja mit? Ugyis sétálni akartunk vacsora után, szóljon be értünk és el fogjuk kísélni az állomásig. A csomagját küldesse ki. Jó lesz?

Örvendezve pattantam föl.

— Igazán? Ezt, — ezt, — ezt komolyan tetszik mondani?

— Komolyan.

És Márta is mosolyogva hagyta helyben:

— Komolyan. — Elkísérjük. — Miért ne?

. . . Megint süttött a hold, s a falura nagy nyugalom borult. Ketten, Mártával, elől mentünk. Csak keveset beszéltem, mert ugysem tudtam volna mindazt elmondani, amit akartam.

— Visszajövök, — mondtam neki, — és akkor —

— És akkor? — kérdezte.

— Visszajövök, — magáért. Visszajöjjelek?

Kis ideig nem felelt; mintha a válaszon gondolkodnék, hogy mit mondjon? Mit is lehetne itt mondani?

— Hogy visszajöjjön-e? Ha gondolja, János?!

— Ha gondolom-e? Ha gondolom? — Márta, hogy gondolom-e?!

— Akkor jöjjön vissza.

— Visszajövök, és akkor maga a feleségem lesz. Jó lesz? Fog engem akkor szeretni?

Fölnézett az égre, nem felelt. Szótlanul mentünk tovább, és én nem is kívántam, hogy feleljen, mert nekem ez a hallgatás mindennél többet tudott elmondani.

Kiértünk a kis állomási házhoz. Az állomással szemközt egy kocsmá volt, de a vendégei már hazakullogtak. A ház kiskapujában egy szolgáló állt, meg egy leányzó, és szorosan egymás mellett álltak, a fiú karja átfogta a leány vállát.

— Nézze, — mondta Márta.

Odanéztem.

— Ezek erősen szeretik egymást, — mondtam. És milyen szomorúak, nézze, Márta, milyen szomorúak.

Tényleg nagyon szomorúak voltak. Talán eltiltották őket egymástól, és csak így este, csak lopva szabadott találkozniok. Vagy valami másért szomorúkodtak. Oh, sok dolog van a világon, amiért érdemes bánkódni.

Mártára néztem; hogy a mi életünk talán nem fog elromlani. És meghatódva mondtam:

— Nézze, milyen erősen fogja a legény a leányt. Szegények, szegénykéek, mi lesz velök?

Márta nevetni kezdett.

— És milyen nagy, csunya, csontos keze van a legénynek.

— Igen és ebben az esetben, durva kézben, hogy úgy mondjam, több szerelem élhet, mint finom lovagok szívében.

— És milyen bütykös ez a kéz, — kacagott Márta.

Csodálkozva néztem rá, és meglepődve kérdeztem magamtól, hogy hogy' lehet ezen kacagni. Mi van ezen mulatságos?

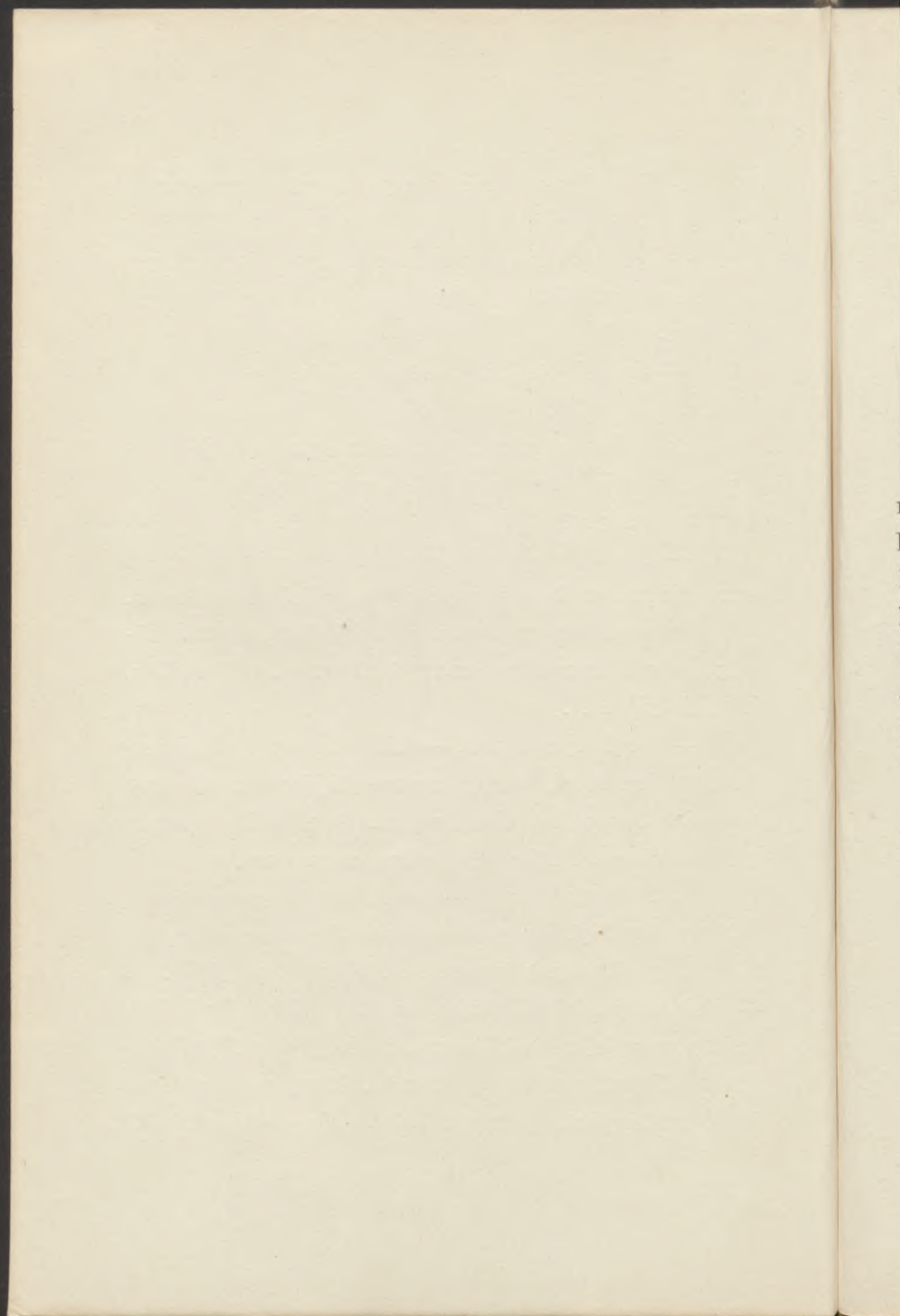
— Márta, — mondtam egészen csöndesen; de nem fejezhettem be a mondatot, mert Soldék utólérték.

És most elbucsúztunk. Sietni kellett, mert a közelgő vonat zakatolása már hallatszott. Kézcsókok, isten áldják . . .

— Ne felejtselek el, — kiáltottam vissza; és indultam; innen el, más, messze tájékokra, nagyon messzire. A vonat elrohant velem. Az ablakból hosszan néztem vissza. Aztán lehunytam a szemem.

— Most elváltunk, — gondoltam magamban, s a szívem úgy fájt, hogy egész testemben megremegtem tőle. Hogy elmegyek innen! . . . Hogy elmegyek! . . .

— Valahogy odakerültem a vonat ajtajába. Le kellett hajtanom a fejem a kilincsre. S ahogy így félig leborulva álltam, az jutott eszembe, hogy nem volna-e jobb, ha kinyitnám az ajtót, és — és — kiugranék?

A PÓK.

Az ablak a harmadik emeleten lakott, és egyre mosolygott. Lemosolygott az utcára, belemosolygott a levegőbe és fölmosolygott az égre. A tizenhét éves leány kék szeme lehet ilyen derűs, vidám és csillogó, ha lelke megsejti az első boldog szerelmet, ha érzi, hogy láthatatlanul utban van feléje a legelső csók, amely ajkát megérinti. Az ablak a napba volt szerelmes és idén először tűzött rá a napsugár. Március volt, s az utca, a levegő és az ég tele bűbajos ígérettel.

Az ablak párkánya is mosolygott. Csillogó pléh-köntös borította, s a szobaleány bolondos tavaszi kedvében mindenféle rózsákkal cifrázta ki. Közben énekelte, hamis hangon, de igen sok érzéssel s egy kicsit megindultan gondolt a hazájára, amelytől elszakadt és a kedvesére, akihez hűtlenné lett. Sőhajtott és vig-sága majdnem elborult, mikor egyszer csak lenről valaki néven szólítja:

— Lujza! Lujza!

A szeneslegény volt a pincéből. Meglátta és kö-

szönt neki. A leány mosolygott s e percben a hazáját, az otthonlevőket, minden szomorúságot elfelejtett már. Március volt, s a lekötött érzések fölszabadultak; akinek a lelke hűségre volt teremtvé, az gondolatban forrón átkarolta, magához szoritotta, hogy soha el ne bocsássa szerelmesét; s akinek hűtlenség iratott meg, az vállvonogatva és csapodárul elcsapott magától minden gyöngéd köteléket.

A leány kihajolt az ablakon és elvégezte a legény nyel az estéli találkozó dolgát. Ezenközben nem is vette észre, hogy az ablakpárkány alatt kicsiny darabon kitörött a fal. Nem volt fontos. Ügyet sem vett rá. Nézte az utcát, nézte a szeneslegényt, amint elment. Maga elé nézett. Arra gondolt: este . . .

. . . A falon támadt apró mélyedésben egy pók ütötte föl tanyáját. Kövér volt és szürke, mint a többi pók. Sütkérezett a napon és valószínűleg nem gondolt semmivel. Mire is gondolhatna egy kövér, szürke, egyszerű pók?

Dél felé járt, s a szobaleány elvégezte a takarítást. Az ablak szárnyait betette, elment a konyhába. A pók künn maradt és egykedvűen pislákkolt kis odújában. Alatta nyüzsgögni kezdett az utca. Olyan emberekkel telt meg, akik ezen az első szép tavaszi napon fölujjongtak. A gyárak kürtői szomorúan, vagy haragosan bugtak. Pirosbabos fejkendőjű munkáslányok mentek arra, meg rosszlábu, borotvátlan képű mun-

kások. Köztük egy-egy fáradt hivatalnokember, akit a gond s a szegénység összetört. De a többség fellobozott a napban. Mosoly ült az arcokon, s a szemekben élet s remény égett.

Bodó János is így sietett föl a lakásába. A harmadik emeleten lakott. Tele volt nappal. A válla széles volt, szép feje biztos nyugalommal ült erős nyakán, s nagy barna szemei ragyogtak és tüzeltek.

— Lujza, — kiáltotta, — hamar az ebédet! Éhes vagyok, mint a farkas!

A hintaszékbe ült, amíg hozzák az ételt. Valami tüzes indulót füttyült és ütemre csapkodta a térdeit. Aztán fölpattant, nagy lépésekkel kétszer végigjárta a szobát, megállt, megint megindult, látszott, hogy újra átgondol egy gondolatot, amely már beteljesült, még pedig a kedve szerint.

— Minden rendben van! — mondta később magának mérhetetlen boldogsággal.

Ismét sétálni kezdett; közbe türelmetlen lett, megint kiáltott:

— Mi lesz már azzal az ebéddel?

— Hozom már! — hangzott a fontoskodó válasz.

A szobaleány, most fehér köténnyel, csakugyan hozta a levest.

— Nos? — szólt a férfi. — Miért tartott olyan soká?

— A szakácsné . . . — akart mentegődni Lujza.

— Eh, nem baj! Nincs ujság? Nem kerestek?

A választ meg se várta, fütttyentett, kezdte kanalazni a levest.

— Ez is megvan, — mondta, mire a végére ért.

Jött a hus. Szép, pompás étel volt; már a külseje is étvágygerjesztő.

— Ez szép! Mi?

— Igen, nagyságos ur.

— Maguk is ezt esznek?

— Nem; mást.

— Aztán miért?

— A szakácsné nem főzött.

— Ördögadta! Vigyék ki, egyék meg maguk!

— Miért?

— Csak! Én nem eszem!

— De miért? Talán nem tetszik jólérezni magát?

— Dehogynem. Nem kell.

— Tésztát se?

— Azt se. Nem tudok enni. Nagyon ideges vagyok.

— Tessék?

— Jó, maga ezt nem érti, Lujza! Csak vigye az ételt szépen el.

A leány értelmetlenül indult az ajtó felé.

— Izé! — szólt utána Bodó János.

A leány megállt és várta a parancsot.

— Izé; — van magának kedvese?

Lujza habozott, vállat vont, lesütötte a szemét.
Mit akar ez?

— Nincs, — mondta kisvártatva. És gyorsan hozzátette:

— Sohase is volt!

— Kár, — mondta a férfi és elgondolkozott. — Kis szünet s Bodó János mosolygott, fölállt, kinyújtózkodott. Aztán intett a kezével, hogy a leány kimehet.

Az ajtó bezárult. Az ur utána nézett és halkan föl kacagott. Szép, egészséges fogsora látszott. Megint járkálni kezdett. A széket visszatette a helyére, hogy ne legyen utban. Elővette a szivartárcáját, rágyújtott, aztán nézte a szivar kis tűzét és alig észrevehető kék füstjét. Erőset szippantott, nagyot fújt, szabadon maradt kezét rászorította a mellére, mint aki fél, hogy a nagy jóllét még szétveti a mellkasát. Rávetette magát a pamlagra, maga elé nézett.

— Minden rendben van! Minden!

Fölpattant, sétált. A zongorához ment, kinyitotta a födelét. Két erőteljes, friss, éles akkordot ütött meg, de mindjárt abbahagyta. Az ablakhoz ment és kitérta szárnyait. Ahogy a szárnyak odaértek a függönyhöz, a selyemkelme megremegett.

— Mily rég nem csókoltál már meg! — sugta a függöny az ablaknak.

Az ablak megcsókolta a függönyt, s a napsugár Bodó János arcát. A férfi pedig lehunyta a szemét és engedte, hogy a márciusi langyos déli levegő körülölelje, lágyan megsimogassa, ábrándokba elringassa. Az ég tiszta, világoskék volt, itt-ott egy-egy tenyérfelhő tarkította. S a végtelen szelidség e lágy színei között büszkén és diadalmasan ragyogott a tűzgolyó. Köröskörül csönd volt, az ebédidő csöndje, halk és harmonikus intermezzó a két viharzó tétel között. A férfi kihajolt az ablakon, szivta a szivarját és mérhetetlen örömmel nézett, nézett maga elé, az utcára, a világba, amelynek minden dolgai most már véglegesen rendben vannak. E nap szép volt az ő számára: tavasz volt s e napon tudta meg, hogy a leány, akit gyermeksege öntudatlansága óta mélységesen szeretett, s akiért lenni akart valakivé, az övé lesz. Maga előtt látta aranyszínű haját, gyönyörű szemeit, leányos természetét és az ördög alázatosságával gondolta nagy küzdelmei után:

— Édes! Édes . . .

Most már lett valamivé. A gyárban, amelynek mérnöke volt, nagy fizetésemelést kapott. Egy dolgozatával sikert aratott. Maga körül csupa szerető embert látott és magában roppant akaratok erejét érezte. Érezte, hogy mily domboru, mily dagadó, mily hatalmas a melle. Élni szép, akinek szerencséjük van! Lassan szivta a szivarját és nagyon boldog volt.

Most kinyitotta a szemét. Körülnézett. Körös-körül házak; ablakok; kapuk alja; ni, a szeneslegény a pincéből! Mindezeket átsiklott. Aztán odaesett a tekintete az ablakpárkányra.

— Milyen cifra rózsák, — gondolta. — Ez a boldos Lujza.

S az ablakpárkány alatt meglátta a pókot. Milyen korán kicsalta a meleg! Átnézett a szomszéd ablakba; nem hajol-e ki rajta valaki? Aztán újra végignézte az utcát, a házakat, az ablakokat, s a kapuk alját. Semmi. Tekintete megint ráesett a pókra. Milyen kövér. De milyen kövér! Egy kicsit már unta is magát. Emberek közé ment volna, de még korán volt. Mit tegyen, mivel üsse agyon az időt? A kezében ott volt a szivarja és tűzével lassan a pók felé közeledett.

— Mit akar ez? — kérdezhette riadtan a pók.

Mikor a tűz már majdnem megperzselte a testét, a pók hirtelen fonalat bocsátott ki magából, s azon gyorsan lebocsátkozott. A férfi halkán föl kacagott, mint az imént, mikor a szobaleánya oly furesán ajánlkozott. Nézte a pókot, amely a fonál végén lassu mozdulattal himbálódzott. Aztán szippantott, vállat vont és megint elkalandozott a nézése. A pók erre ismét visszakuszott lakásába.

— Ah, hazatértünk? — kérdezte gunyosan a férfi.
— Gyávák vagyunk?

Megint közeledett szivarjával az állat felé. A pók megszaladt a fonalon. A szórakoztató játék vagy háromszor megismétlődött. Bodó János már egészen belemelegedett, egészen fölizgatódott. A szeme égett, az ajkai nyitva maradtak. Negyedszerre már teljes hevességgel vitte szivarja tüzét a pók felé, s az állat vad ijedelmében még hosszabbra bocsátotta a fonalat; mulatságos sebességgel menekült rajta. A férfi utána nyult; a pók még lejjebb szállt. Utána, gyorsan utána a tüzzel! Hirtelen mozdulatot tett s e percben rettentő sikoltás hangzott. Bodó János elvesztette az egyensúlyt és kibukott az ablakból. Bukfencezve zuhant a mélységbe.

A sikoltásra a szobaleány befutott. Körülnézett, odarohant az ablakhoz. Rémulten nézett a véres kövezetre. Ott feküdt a gazdája. Ijedt, csunya jajgatásban tört ki. Erre már a szakácsné is bejött.

— Nézze, nézze! — dadogta neki Lujza.

— Mi az, no, mi az?

— A nagyságos ur! — és lemutatott az utcára.

Az utca népe is összefutott. Elöl a szeneslegény, aki egész testében reszketett. Fölnézett az ablakba és panaszosan kiáltotta:

— Lujza!

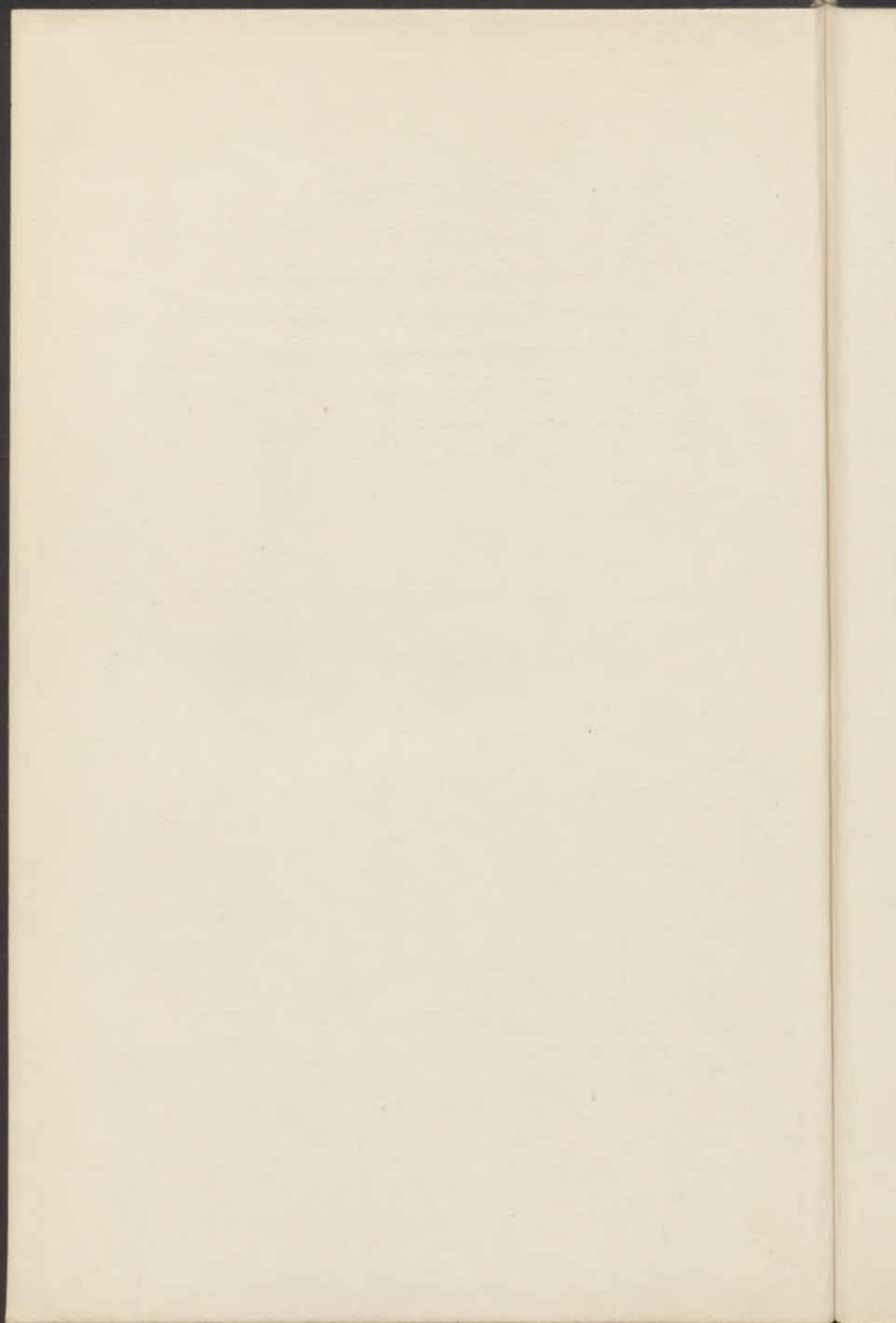
Ez jajgatott:

— Hát ezért nem akart enni! Szegény, szegény . . .

Morgás, lárma, sirás töltötte meg a levegőt. És ennyi lárma közt csak a pók maradt nyugodtan. Előbb ő is megriadt és bambán s értelmetlenül bámult a lezuhanó nagy test után; de aztán megnyugodott:

— Most már nem jön többé a tüzzel felém.

Még valamelyes kárörömet is érzett. Ő meg tudott menekülni a tűz elől. Aztán jött egy légy, egy korai, fiatal, gyöngé, jókedvű légy. Azt bekapta.

PÉTER.

I.

A nagyanyám falujáról emlékezem most. Törsfalun lakott, volt egy kis kertje, szölleje, földje, s a háza tiszta volt és szagos, minduntalan frissen pörkölte benne kávé. A nagyanyám csipkés főkötőben járt, szaporán tett-vett, s hamiskásan nevetett rám:

— Mérnök leszel. A házában fogok lakni.

Régi idők ezek. Hajnalonként hallottam a csordás kürtjét. Tehenek rázták a kolompjukat. Reggelfelé másodszor is elaludtam. A nap egyenesen az arcomba tűzött. Bivalytejet ittam, és nekem hagyták a lábast. Felülhettem a kanca hátára és meghajszolhattam. A fehér falak izzottak és szikráztak, s a déli forróságban pajtásaimmal a háztetőn mászkáltunk, rablósdi játszottunk, lármáztunk és lopkodtuk a somot, meg a szedret. A nagyanyám nevetett, megszidott, összecsólt, megvert, — olyan boldog már nem lehetek soha. Néha átjöttek a kastélybeliek. Ilyenkor rámadták az ünneplőt, s illedelmesen kellett beszélgetnem az uraság asszonyával. Husz éves lehetett, Pestről

hozta a férje, s a legszebb lény volt, akit valaha láttam. Nyulánk, karcsu, finom, s az első, korai álmaimat róla álmodám. Régen volt, régen.

És egyszer azután Törsfalun városi urak jelentek meg, furtak, mértek s vizsgálódtak, és végül kijelentették, hogy kénes vízre leltek, s a víznek gyógyító ereje van. A falubeliek eleinte nem akarták elhinni. A fűszeres, aki a legjobb medvecukrot árulta, úgy vélte, hogy ebből megint valami adó-emelés lesz. Az órás, akinek számtiszt volt a veje a fővárosban, a leányánál tudakozódott. A mézes-kalácsos, aki a világ legravaszabb embere volt, (viaszkat használt méz helyett), minden ok nélkül szédelgést emlegetett. Az esztergályos, aki haragosa volt, csak azért is a városi urak pártjára állt; de a szíve mélyén ő sem hitt az őszinteségökben. A sánta kovács, kitől egy-egy szöget mindig kaptunk ajándékba, gyanusan ümmögött. Csak a borbély nem szólt semmit. Ivott, ütögette az asztal lapját, és rázta a fejét. Bánta is ő.

De azután benne volt a hír az ujságokban is. A jegyző sűrűn utazgatott, még Bécsben is járt. Azután a doktorral voltak hosszú tárgyalásai. S egy napon megjelent Spint ur, a vállalkozó, és jövő tavaszra elkészült és megnyílt a fürdő. Friss festékszaggal lett tele a falu. Az állomáshoz vivő utat kimurvázták, az erdőbe sárgára festett padokat állítottak, a sváb faluból áthozták a zenészeket, emeletes szálloda épült, s

a szálló mellett egy vándor-cirkusz ütötte föl a sátorfáját. Vásár, sürgés-forgás verte föl a nagyanyám faluját. Vendég még kevés akadt, de néhányan voltak azért. A megyebeliek átrándultak; kereskedelmi utazók érkeztek; két-három komoly beteg; s a füszeres sietve finomabb portékákat rendelt, a korcsmáros új cimert akasztott ki, s a községházát kimeszelték. A borbély is megmozdult. A piszkos padlót fölsuroltatta, új tükröket állíttatott a műhelybe, és hosszabb alku után visszafogadta Pétert, a mosóné fiát, aki nála tanult ki, de sokat betegeskedett, kórházban is volt, és egyideig nem szabadott üzletbe állania. Péter csöndes fiú volt, tizenkilenc esztendő s mult el éppen akkor; s a világ felől bizony még keveset tudott. Egyelőre, mohón örült fehér kötényének, új ruhájának, a tündöklő borotva-pengéknek, s a jószagu olajoknak, amelyekben daskált. Vagy még ezt sem. Csak végezte a dolgát.

II.

... Az esték voltak a legszebbek. A fürdőház előtt lampionok égtek, zene szólt, s a sötét gesztenyék alatt csöndesen sétálgattak az emberek. A lombok között keresztülvilágított a hold, enyheség szállt a falura, és messziről kutya-ugatás hangzott, nyugodt, elhaló, és barátságos. Valahol egy kutat nyekergettek. Hang-

zott a vonat füttye, hallottuk a kattogását, azután csönd lett. A lampiónok alatt játszadoztunk minden este tizig. Egyszer a kastélybeliek is eljöttek. Az aszszony is lejött, kalap nélkül, a vállán hosszú, finom gallérral; és azontul minden este néztem az utat, vajjon nem jönnek-e ma is? Nem jöttek. Elutaztak talán; vagy elzárkóztak nagyon? — Nem láttam többé. Eljöttem Törsfaluról, s a kastély képe úgy jött el velem, ahogy a tündérmesék emléke. — A szeme kék volt és világos; és bársonyos és bánatos.

Tíz órakor hazavittek. Az asszonynéném szobaleánya jött el értem, — julius elején jöttek le vendégségbe. Lenkének hívták a leányt. Csinos ruhákban járt, fodros köténye volt, s a falubeli legények, akikkel szembetalálkoztunk, mindannyiszor rászóltak:

— Van-e már galambod, lelkem?

— Vállalnál-e engem?

Nem méltatta őket feleletre. Kézenfogott, meggyorsította a lépteit és nevetve sugta nekem:

— Ezek a parasztok! — S aki feléje nyult, annak ráütött a kezére.

A népszerűsége mihamar lejárt. Csufolódtak vele, gunyos, sőt sértő megjegyzésekkel illették:

— Frajla. Nadrágos szerető kell az ilyennek. Adja ez majd még olcsóbban is.

Fölfogta a szoknyáját és végigmérte a hadat. Mélységes gög élt benne. Fölháborította a tolokodás.

Egy királykisasszonyt nem sérthet jobban a rangtalan ember szerelme, mint őt e paraszti viselkedés.

— Majd kiküldöm nekik a mosogatóleányt; az illik hozzájuk. — Nekem mondta azt félhangosau, mert szégyelte magát. De egy szó világosan szaladtkiaszáján:

— Csürhe, — mondta gorombán.

Erre lárma támadt. Fenyegető hangok hallatszottak, szitkok, durvaságok és mi futásnak eredtünk. Halálos félelemmel vágtattunk. Egészen sötét volt, a lámpákat már eloltották, s a hold elbujt. Erősen bukdácsoltunk. Egy kő a fülem mellett röpült el. Nyomon követtek. Két másodperc és beérnek. A leány sikoltott, segítségért kiáltott. De ekkor a házunk elé értünk és ott már biztonságban voltunk. A kapuban egy férfi ijedten rezzent össze.

— Megkergettek, — lihegte a leány. — Majd agyon vertek. Fusson, mert ha itt találják, talán magát verik agyon. — Az alak ezzel elsuhant.

A folyosón megálltunk.

— Nem szabad elmondania, fiatal ur. — Könyörgött. — Ugy-e, nem fog szólani semmit.

— Dehogy szólok. Hiszen akkor engem sem bocsátának el többé hazulról.

Hallgattunk hát; és mindössze annyi történt, hogy ezután Lenke korábban jött el értem. Korábban mentünk haza. S ezentul egy férfi is elkísért, a leány megmondta a nevét:

— Császka Péternek hívják. Itt van a borbély-nál. Nagyon jóra való fiatal ember. És, — legalább nem bántanak.

Csakugyan, jóra való embernek látszott. Fölötte illedelmesen beszélt, kisasszonynak szólította Lenkét és pontosan elmondta, mi mindent tudott meg aznap. A szállodás panaszkodik. A szobaleány a fürdőssel összeszűri a levelet. A pincér végigjárja a szobákat, kikutat mindent. A bérlő meg akar szökni. Meg eféléket. S amikor hazaértünk, jóéjszakát kívánt, megemelte a kalapját és megkérdezte, szabad-e holnap is elkísérnie. Szabad. Hogyne lenne szabad.

III.

Két hete kísérgetett már és üveggolyókkal, apró tükörrel, hajkenőccsel vesztegetett meg. Megszoktuk és összebarátkoztunk vele. Szerény volt és közlékeny. Egyszer a kapuban megkért, maradjunk még, szép az este s beszélgetni szeretne. Lenke nevetve mondta:

— Nem. Nem lehet.

Másszor megkérdezte a leányt:

— Kisasszony, most mit csinál? Mindjárt lefekszik?

— Még nem. Levelet kell írnom; meg egy kicsit olvas is az ember.

— Ilyenkor. Vigyázzon, megfájdul a szeme.

Azután elment. De nappal is lesett a leányra. Ha vizért küldték a kutra, véletlenül a legény is mindig arra járt, s ha egyebet nem, legalább ráköszönt a leányra. A leány pedig mosolygott, nem bánta, nevette, de nem vette komolyan.

— Gyerek még, — mondta a konyhán, ahol ki-nozták vele. — El sem birna az engem. A tied, a köteles, az valami. Ez . . . olyan nyim-nyám, beteges, zsenge. Kár, — tette hozzá, — mert jó fiu.

Történt azonban, hogy egy este, mikor már lefektetett, s a házban is elpihent mindenki, Lenke ujra kilopódzott hozzá. Péter nem hagyta békén. Valamit el kell mondania. Valamit, amit csak négy szemközt beszélhet el. Nagy, nagy titok, — mondta. — Életbevágó titok. Meg kell hallgatnia.

S a leány meghallgatta. Az elmondhatatlan, a megdöbbenő, a nagy titok pattant ki akkor: szereti őt. Szeretné, ha egyszer megfoghatná a kezét. A keze még egyszer sem simította végig az arcát. Az erdőn még sohasem jártak. Szeretné elvinni a házába. Szeretné, ha egyszer elmennének együtt, messze, messzire. Ha egyszer sokáig maradhatnának el . . . — Akadozva beszélt. Elmondta, hogy szereti. És egy csókot kért tőle. Ezen az estén nagyon halvány volt.

Mostantól minden este kijárt hozzá a leány. Meghallgatta, amit beszélt; vagy hallgattak, hosszan, együtt. De magához nyulni nem engedte a fiut. Csak

állt előtte, s ránevetett. A karját ellökte. Az ölelése elől nevetve siklott ki. Talán a gyávaságát nevette. Talán a merészségét, hogy ő reá meri vetni a szemét. Nem sokat beszélt. A fiu pedig szenvedett. Forrón szerette a leányt. Husz éves volt és először öntött el rajta a láng. A torka elszorult. Belül nagy sirás rázta: valakinek nem kell, nem akarják, eltaszítják. Vad gondolatok voltak munka közben. A keze reszketett. És az jutott eszébe, hogy nemsokára vége lesz a nyárnak: a fürdőt bezárják, a vendégek elmennek, s mindenki elutazik. A leány is; és egyetlen egyszer se csókolt meg. Tennie kell valamit. Estére még egyszer beszél vele.

És este lett; s a leány őszinte volt.

— Péter — mondta, — én megmondom őszintén. Gondolom, fiatal maga hozzám. Én tudom szivelni magát, de nézze, a szerelem magában nem elég. Nem tud maga eltartani engem. Ha tudna, rég hozott volna már egy gyűrűt, vagy egy arany-Máriát, vagy valami mást, ahogy a szakácsné vőlegénye teszi. Nem panaszképpen mondom. Csak úgy . . . emlitem. Hát ezért nem vehetem komolyan.

IV.

. . . Két napig nem jött el a legény. A harmadik nap csendőrök kísérték a házunk előtt. A leány látta s

halotthalványan nézett utána. Később kitudtuk, mi történt. Hajnalban Péter betört a piaci órás boltjába. Gyűrűket vitt el, meg órát, s ékszereket. De ügyetlen volt, az órás fölneszelt, a háza népével utána eredt és futás közben Péter minden zsákmányát elszórta. Utóbb mindent fölszedhettek. A vasutnál utólérték. A község-házára vitték, ott vasra verték s délelőtt elvitték a járási központba. Mondják, valakije volt. És hogy azért tette. Péter azután törvény elé került, börtönbe vitték, s ott két évig ette a keserves rabkenyeret. Mikor kiszabadult, Lenke arca világosabban élt a szívében, mint valaha. De a leányt nem találta meg, nem is látta soha többé. Valahol eltűnt, nyoma veszett, elkallódott. Nem lehetett megtalálni.

. . . Mert a néném azután nemsokára elutazott Törsfaluról. Lenkét utóbb elküldte. Magam sem maradtam sokáig ott. Már ősze borult az idő, hűvösödni kezdett s a vidám élet lassan elhalt. A télen meghalt a nagyanyám. Azóta nem láttam a faluját. Régen volt már, régen.

la
é
n
e
n
v
n
é
d
s
c
il
s
te
n
v
É
a

HARAKIRI.

Az asszony huszonhárom éves volt, nagy, melancholikus szemű, s ha a pilláját lehunyta, ez fölért a legszomorubb románccal. Kocsis Éva volt a neve és volt egy titkos gondolata. Hogy az embernek el kell rejtenie a lelkét, titkolódnia, vigyázni, egyedül maradni. És ezzel a melódiával volt tele. Pedig, ami vele megesett, az végtelenül egyszerű volt. Korán ment férjhez és ezzel vége. — Ó, sokat kellett tünnie és szenvednie; a férje nem volt hozzávaló. Ez a nagy darab férfi világeletében parasztok közt élt és sejtelve sem volt arról, hogy az asszony a durvaságai alatt csöndesen elhervad. Pedig nem akart rosszat, csak, ilyen volt. De az asszony nem bírta elviselni ezt a keserves életet. És mikor azután mindennaposokká lettek a gyötrődései, szegényen és megbukva, mint egy megtépázott galamb, elhagyta az urát és később el is váltak, de ekkor már halálosan meggyülölték egymást. És Kocsis Éva a lelkében gyászt hordott, a szűz hitét, az ő megcsufolt és fölrugott álmait gyászolta.

. . . A férfit pedig Benczés Mihálynak hívták és

festő volt, de nem komolyan, sokkal komolyabban. Nem festékkal és ecsettel dolgozott s nem vásznon, csak a szívében hordott csodaszép képeket. Senkinek a földön nem voltak olyan színei, mint neki. És senki mohóbb szerelemmel nem dolgozott, mint ő. És mikor nógatták, hogy miért nem dolgozik, csak hallgatott, csak mosolygott, mert ő már tudta, milyen gyönyörűség az, nem végig-dalolni a dalunkat, kettesben maradni az alkotásunkkal, örökre megóvni a szépségeit s megkimélni az alkutól, a veszekedéstől, a szibvásárok profán lármájától.

És egyszer találkozott egy grófkisasszonynyal. Oly légies és finom volt, mintha valami tündér lett volna, egy habléány, akinek a tenger az anyja s a zord vihar-király az apja. Eleinte csak kacérkodtak. De a játékból utóbb komoly szerelem lett. Találkoztak, lopódkodva; és lázuk volt s a foguk vacogott. Azután forrón csókolództak. És ez évekig tartott. Mindaketten azt hitték, hogy egymás nélkül nem tudnak már élni. És fantasztikus terveket eszeltek ki arról, hogy hogyan fognak majd berendezkedni, ha mindez szabad lesz már, nyílt és komoly. Ekkor kipattant a titkuk. S ahogy kitudódott a dolguk, a leányt elvitték utazni, és ők ketten el sem bucsuzhattak. És Velencében a bus comtesse útjába valami híres francia gróf akadt és azzal minden különösebb körülményesség nélkül eljegyezték. A grófkisasszony vadul ellenkezett, sirt, to-

porzékolt, meg is akarta magát mérgezni. De hiába-
való volt minden. Néhány hónappal utóbb megtartot-
ták az esküvőt, és Benczés erről már csak később,
nagysokára értesült, Marokkóban, ahová elmenekült s
ahol két évet töltött arabs életben, kényelmes, de mély,
nagy elbusultságában. Onnan csak nemrégiben tért haza.

. . . És történt, hogy ez a két ember, az az asz-
szony, meg ez a férfi, találkozott. Téli alkonyatokon
ott ültek egy meghitt sarokban, egymás mellett, kettes-
ben és bensőséges, nagy beszélgetésbe melegedtek. A
témájuk közömbös volt, de a szavaik végtelenül gyön-
gédék voltak, s a hangjukban tartózkodva és mégis
áradozva, az elmúlt szomorúságok emléke bujkált,
mintha olvasztott arany lenne, amely leszállt a víz
mélyére és onnan fénylenék.

S azután elhallgattak. Az ajkuk zsibbadtan pi-
hent, de a szívök dobogva, magasan szárnyalt és
messze, messze elkalandozott. A régi tájakon kóborol-
tak, s az életök ünnepi óráit keresték föl. Sokáig ma-
radtak így. A régi ünnepek újra kigyultak, s az oltá-
raik csodaszép fényben tündököltek. Amikor elvál-
tak, úgy bucsuztak el, mint meghitt emberek, akik
már beavatták egymást. Nem voltak már titkaik.

Máskor is beszélgettek és ezentul keresték egy-
mászt. És mikor kitavaszkodott, hosszú, közös sétákat
tettek. Kis, csöndes budai utcácskáiban jártak, s az

ablakok ragyogtak. Nesztelen tájék volt ez, a sárga, alacsony kis házak között csönd ült és diadalmasan borult fölénk a tiszta ég. Minden mosolygott. És már magokról is beszélgettek, a multról, a reménységek koráról, az álmaikról s azután, hogy mindebből . . . mi lett. Ó, mi lett belőlük. És azután egymásba szerettek; és szerették volna egymást elárasztani a világ minden kincseivel. Élt, nőtt, lobogott bennök a szerelem. A tekintetök büszke volt, és már tudták, hogy nemsokára el is mondanak egymásnak mindent, mindent, amit most még csak kitaláltak.

Ugy is lett. Egyszer Benczés Mihály fölment az asszonyhoz, hogy elvigye sétálni, ahogy szokta. De az asszony azt mondta, ma nem megy, nincs kedve, ott-hon akar maradni. Egy nagy szobában voltak, egy széles, óriás teremben, amelyben a barokk butorok is masszivak és óriásiak voltak. Az asszony az ablak mellett ült, s a kézimunkája fölé hajolt. A hatalmas környezetben végtelenül törékenynek tetszett, mintha itt ez egy elátkozott várkastély lenne és benne ő a királyleány. A másik ablak mellett egy ormótlan zongora terpeszkedett, mint valami soklábu szörnyeteg, egy sárkány, amelyet az asszony őrizetére rendelték oda. Az ablakok nyitva voltak és fény és illat és frissesség tódult be rajtok. A falon, egy kalitkában, egy kanári fészkelődött. S az asztalon ibolyák álltak, ezeket Benczés küldte reggel az asszonynak.

A férfi egy zsámolyra ült, az asszony lábához, és egyideig hallgattak. Azután Benczés erőszakoskodva kivette az asszony kezéből a kézimunkát és az mondta, hogy mára már eleget dolgozott; mert ugyan mit fog csinálni, — tette hozzá, — majd ha megöregszik? S az asszony letette a himzést, azután elsimitotta a homlokából a haját. Közben a keze lágyan és fehéren villant meg a férfi előtt; és ekkor a férfi megfogta ezt a finom, kis kezét és megcsókolta. Azután ijedten egymásra néztek. És most fölszabadult a férfi, beszélni kezdett, szaggatottan, de félelmetesen, mint a ferge-
teg, amely zugva jár, s az utjából mindent el-
söpör. Az asszony lehunyt szemekkel hallgatta. Sirás fojtogatta a torkát. Beszélni akart ő is, de nem tudott, úgy állt ottan, mint valami kisleány, akinek a diák először beszél szerelemről és elpirult, és úgy szégyelte magát, hogy az kimondhatatlan. És mikor a férfi magához szoritotta, és magához szorítván, először megcsókolta, akkor egészen lángbaborult az arca és ekkor már csakugyan sirva fakadt.

— Miért sir? — kérdezte a férfi és megcsókolta a siró szemeket. De feleletet nem kapott. És csak nagysokára szólalt meg az asszony

— Nem lehet. Többet nem lehet . . .

És csöndesen odament a széles, perzsa-szőnyeges kerevethöz, leült és mosolygott, tele volt boldog-

sággal. De azután elkomolyodott és egészen halkan mondta:

— Nem lehet. Aki valamikor már olyan keservesen megjárta . . .

Ijedten elhallgatott. Maga is csak most vette észre, milyen komoly az, amit mondott. A férfi ránézett, nem értette, azután tulságosan is megértette, és most várta, hogy az asszony ezt visszavonja. De ez nem történt meg. Az asszony szeme néma maradt s az ajkát összeszorította. A férfi fölállt, járkálni kezdett. Igen ideges volt.

— Hogy megjárta, — mondta. — De én, én . . .

Most néhány kemény óra következett. Két ellenfélnek a harca, mint valami végső viaskodás. De győzni egyik sem tudott. Hanem vitatkozás közben csodaszép dolgokat mondtak egymásnak, s ha eddig nem tudták volna, hogy nagyon szeretik egymást, egymás lába elé, mint egy-egy virágszálat, gyönyörű bizonyítékokat tettek le most. Már beesteledett, és még mindig nem végeztek. Ekkor abbahagyták a harcot. A szobában félhomály volt s az asszony odaállt az ablakba. Kint szeliden szállt le a tavaszi alkonyat. Kissé hűvös volt, de az erjedés, a nedvek, a földszag, valami távoli domboldalnak ibolyaillata bódítóvá tette a levegőt. A kálitkában a madár nyugtalanul röpködött, őt már, szégyenkét, megbolondította ez a levegő. A férfi odaállt az asszony mellé, és azután sokáig így maradtak, egy-

más mellett, némán és hangtalanul; és már egészen besötétedett, fönt az égen a csillagok is, apró gyémánt-szemökkel már pislákolni kezdtek és még most sem beszéltek, egyikük sem szólt egy szót sem. Azután az asszony szép csöndesen lehajtotta a fejét, és ekkor a férfi odahajolt föléje és megcsókolta hosszan, az ajkát.

Azután elment.

Tünetényes idők következtek. A szerelmök megifjitotta őket, csakugyan, a legragyogóbb szerelem napjait éltek. Ugy érezték, hogy amig élnek, soha, soha ilyen boldogok többé nem lesznek. És ha azonnal meghalnának, a rabló halál már elkésett volna, mert a szépségekből kivették már a részöket. Mindennap együtt voltak. És ha találkoztak, ha sétára mentek, ha elbucsuztak, a legjelentéktlenebb apróságban is találtak valamit, ami szép volt és rendkívüli, így volt ez, nem másképp, mindent, mindent beragyogott a szerelmök költészete. És a szerelmök minden más szerelemtől teljesen különböző volt. Legalább úgy érezték. Mert előbb egymásba szerettek a szívükkel, azután az eszökkel, azután külön-külön a kezökkel, az arcukkal, a szemökkel és a szájukkal és azután mindezzel együttvéve. És volt egy szerelmök, amely kezdettől fogva való volt, és ez volt a szerelmök örök talaja, az alapja és a fundamentuma a szerelmöknek és ezt ezerszeresen megnövesztette, hogy mindennap, a napnak minden órájában, minden percben, külön és újra is egymásba

szerettek, és ezekből a mellékeseknek látszó föllángolásokból is futotta volna egy egész emberéletre.

Csodaszép volt és sokáig tartott így. Majdnem két teljes évig. Két teljes évig állott a férfi az asszony előtt, az engedelmes, szolgáltrakész, szerelmes lovagok romantikus pózjában, hol türelmesen, hol kérve, várva, vágyakozva, türelmetlenül, de az asszony felelete mindig csak az volt, hogy mindene az övé, de nem hallgathatja meg. S a férfi még sem hagyta el. Szerelmének elpazarolt kincsei nem engedték el. Nem tudott elmenni mellőle. Százszor elindult, de a küszöbről mindig visszafordult, busan, de reménykedve, mint akinek fáj, hogy nem hisznek neki, s mint aki nem akarja elhinni, hogy elbocsáthatják. De mikor azután a két év már letelőben volt, a megszokottnál is érelyesebbé lett.

— Ez így nem mehet tovább, — mondta. — Hogy most már kezd maga előtt is nevetségessé válni. Hogy ő már nem gyermek, és ha az asszonymak veszélytelen játékra van szüksége, tessék, keressen magának másvalakit. — Az asszony mosolygott, de ez a mosolygás nem az életé volt, hanem a gyászé. Érezte, hogy ez az utolsó kísérletek közül való. És nagyon, nagyon szomoru volt. És azt mondta, hogy őt nem lehet csalással vádolni, mert megmondta rögtön.

És már úgy látszott, hogy ezuttal kenyértörésre kerül a dolog, komolyan, utóljára, mert a férfi csak-

ugyan el volt keseredve, és talán jogosan is, s az aszszony makacs maradt. Hát szétválnak, és mind a kettő halálos szomorusággal gondolt erre. De ekkor közbejött valami, ami kívül állott rajtok és kívül minden embereken.

Ez március elején volt, még hideg idők jártak, szeles, fagyos tél volt. De hirtelen, minden átmenet nélkül, ugyszólván éjszakán keresztül, dübörgő szerén berobogott a földre a tavasz, mint valami győztes ifju király és amerre elhaladt, a halott és álmos testekbe rugalmasságot és életet öntött, és megzörgette a becsukott ablakokat: „Fölkelni, ébredni!” És reggelre az utca verőfényben uszott, a tegnapi hó illatosan és szinte sisteregve olvadozott, s az emberek nevetve futkároztak, mint akiket valami nagy, nagy szerencse ért. Tavasz, szent tavasz, sokszorosan elkoptatott diszlet, te tetted ezt, aki a tovahömpölygő életé vagy, a valóságé és az embereké, és nem, (mint sokan hiszik), az olvadozó irodalomé. Mert a friss szél, amit a hátadon hordtál, a napfény, amelylyel beköszöntöttél, az új igazságok és a reménységek, megújulásod, virágillatod, ó, mindez nem a döngicsélő, vagy zümmögő, vagy ujjongó líráé, hanem azoké a szomjuhozó és szenvedő arcoké, akiknek szükségük van reád, sugárzó szépségeidre, amelyekkel elhalmozod és teleszórod a világ utait. Nem arról kellene a költőknek írniok, hogy milyen az, amikor a rügy kifakad, s a

fák virágzásba borulnak; azt kellene zengeniök, hatalmadnak hány hervadt lét köszönheti az ő újabb életét, hogy hány fáradtan lemondó vándort térítettél vissza a temetők felé vezető utakról, hogy hány hitetlen, gondban és gonosz órában fogant csüggedt elhatározást másítottál meg, s hogy a nagy emberek nagy cselekedeteiket majdnem mind neked köszönhetik és neked köszönheti a föld is majdnem mindazt, ami benne szép és nagyszerű és örökkévaló.

És Kocsis Évának ez az ifjan és ittasan betoppanó tavasz most többet jelentett, mint akármikor máskor. Mert ennek a tavasznak multja volt, elődje, egy előttejárt tavasz, a két év előtti, amelyben először járták a férfival a drága budai utcácskákat, az a tavasz, amely tele volt emlékekkel, és tele szépségekkel és varázslattal. A két év előtti szerelem megrohanta ezt a szegény, bódult asszonyt. Amint támadt, amikor egymásnak először megvallották a szerelmöket, amikor először megcsókolták egymást, a nagy tavaszi esték, minden, minden, az emlékek rajtaütöttek a gyanutlan asszonyon, az első álmodozások vad erővel újra feltámadtak, önfeledt órái voltak, olyan láz és idegesség fogta el, a szíve olyan összevissza kalapált, hogy azt hitte, most szépen le kell feküdnie és csöndesen, csöndesen, örökre elaludnia. Aztán eljött a férfi. És bucsuzniok kellett volna. De a hangjok elakadt, a szavuk, ezek a gyötrelmesen egyszerű szavak megreked-

tek a torkukban és talán ettől volt, vagy elfogódottságukban és megrendülésekben érezték, hogy nekik ketőjüknek most végök van. Egymásra néztek. A belső zokogás, mint valami halk és tulfinom fölrengés, megrázta és megreszkettette őket; — és azután az aszszonyban megtört az akarat s az ellenállás elhagyta, az erő elszállt belőle; — nem birta tovább.

Lehunyta a szemét s a férfié lett. Az övé lett, de úgy, hogy nem tudott róla, hogy csak leomlott előtte, s így hagyta, egyszerűen csak engedte és türte, hogy a férfi a magáévá vegye. Úgy lett az övé, mint ahogy az utunkban, sétaközben, a szél a lábunk elé sodor egy finom, fehér hársvirágot, s azt fölemeljük, — úgy lett az övé, ahogy a mesterlegény vasárnap reggel letépi a rozmaringot, odatüzi a kalapja mellé, és azután így megy a templomba. Az övé lett . . . Így lett az övé.

Ezek a mámor napjai voltak. De csak a napjai voltak. És utánok megrázó gyorsasággal józanodni kezdtek. Értelmetlenül állottak ezzel szemben, nyugtalanul, de tehetetlenül. Mintha egy szörnyű, alávaló árulást követtek volna el, de hiába, haszontalanul akarták magukra erőszakolni a régi lelkesedést és lángot. Valami fáradtság volt bennük. Mi volt ez? — nem értették. Talán tulságosan sokáig vártak egymásra. S a várakozás két hosszú esztendejében talán tulságosan kigyöngyörködték magokat a szerelmök

szépségében. Talán tulságosan sokat reméltek a a végső odaadás boldogságától és a fölcsigázott várakozások nem teljesedtek, csalódást hoztak számukra. Nem értették. Csak érezték, hogy semmi sem történt, ami új lett volna és szebb annál, ami addig történt. Még ölelkeztek és nézték egymást. De a régi rajongást már hozzá kellett hazudniok; s a tűz, amely körülölelte őket, nem a szívek legbelsejéből fakadt, hanem mesterkélt volt. És finom ösztöneikkel megéreztek, hogy most már mindketten . . . csálnak. A szándékuk tiszta volt, de nekik nem kellett az a valóság, amely félig már meg volt hamisítva, sokkal büszkébbek voltak, és sokkal dacosabbak, semhogy az ámitás bűnét azzal is tetézzék, hogy úgy tegyenek, mintha nem látnák meg az egymás színészkedését, amely félig már kényszeredett volt, és hogy ők ebbe belenyugodjanak. Áldozatokat? . . . Nem, ez nem kellett nekik. De azt is tudták, hogy ők ketten nem születtek oktan feláldozásokra, s hogy a szomorú játékkal ugysem bírják már sokáig. Keszereken és szégyenkezve néztek egymásra; s az asszony ezenfelül valami szánalmas elégtételfélét is érzett, mert ő nem akarta, hogy ez így legyen, hevesen ellenkezett, kegyetlen akart maradni, tiltakozott, erőszakoskodott, és ugyszólván nélkülük következett be az, ami bekövetkezett, és vele a kiábrándulás. És akárhogy is próbálta elrejteti a vádat,

szemrehányásnak a pusztá valóság is elég volt, anélkül, hogy beszélni kellett volna róla; a férfi érezte, hogy az asszonynak volt igaza. Nem szabad kiélni a szerelmet, végig kiélni, a befejezésig, mert az élet és a szerelem nem örök, hanem elmúlik és minden csak ezt az elmúlást szolgálja.

Egyelőre a véletlen segített rajtok. A férfinak sürgősen el kellett utaznia, valahol vidéken volt dolga. Ez egy hetet jelentett, hét egész napot, egy teljes heti haladékot, egy egész örökkévalóságot, s valahonnan talán csak érkezik segítség, istenem, mennyi minden történhetik ezalatt. Mert valaminek történnie kell. Az asszony vergődve és vánszorogva járta be a szobáit, a kezét tördelte és sirt: „Vége, vége, vége“. Vége mindennek, ez volt a refrainje, ezerszer elgondolta újra és megborzongott. Itt valami meghalt. És minden halálnál gyötrelmesebb, ha egy szép szerelem hal meg, ha két arany-év után sötétben legördül a függöny, s a józan hangunk kérlelhetetlenül jelenti: „A komédia nincs tovább“. Nincs. Vége.

Már elmúlt négy nap, és nem történt semmi, nem jött szabadulás. Végre, végre . . . : az ötödik napon megjött. Egy gyászszegélyes levelet hozott a posta. Szentőfaluról jött a levél, Kocsis Éva férjének birtokáról. A férfi huga írta, aki most jött haza a nevelőből. Egész röviden tudatta az asszonynyal:

„ . . . szegény bátyámat tegnap temettük el.

Utolsó napjaiban, mikor már erős volt a láza, egyre rólad beszélt, Éva, és megkért engem, hogy, ha már magához szolitotta az Ur, juttassam el hozzád azt a levelet, amelyet az íróasztala fiókjába elzárt. Itt eleget teszek kívánságának. Küldöm a levelet, és ne olvasd haraggal, — nem tudom, mi van benne“.

. . . Tehát meghalt az ember, meghalt, már el is temették és ő nem is tudott róla. Az asszony végtelenül fáradt volt, le kellett ülnie, görnyedten behúzódott egy sarokba. Még ez is, — gondolta. — Mint egy agyonhajszolt, elgyötört, megkinzott állat . . . A fejét lehajtotta, lebámult a földre; mit akar tőle az élet? És hosszan így maradt, összeomolva, tétlenül. Már este volt, amikor fölriadt. Eszébe jutott a levél. Még nem bontotta föl. Mi lehet benne? — gondolta fáradtan. — Szemrehányás? Vádak? Átkozódás? Mindegy, ezt még el kell olvasni. Azután ennek is vége.

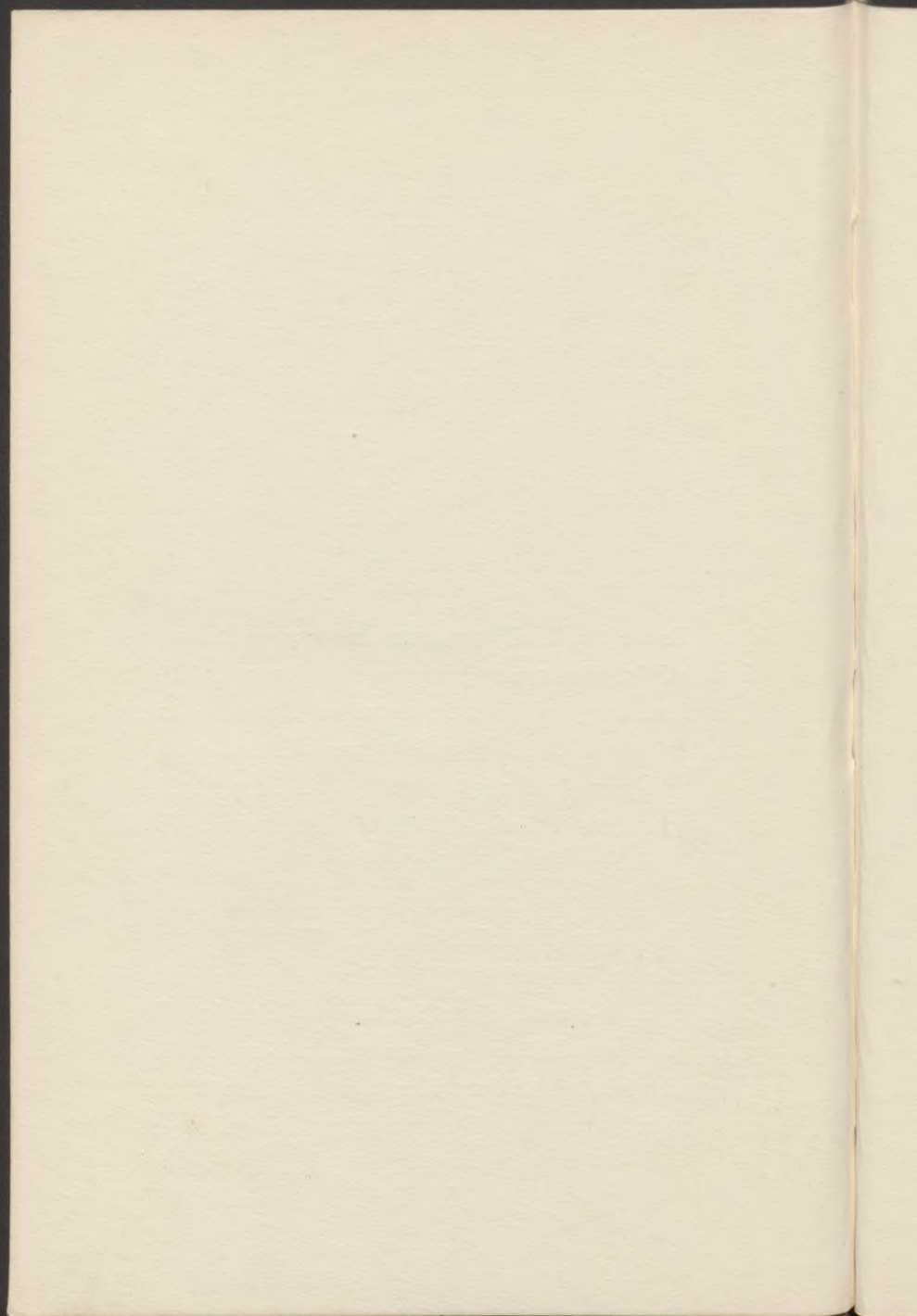
E levélben ez volt:

„ . . . Éva, gyere haza. Én tőled egy örökkévalóságra bocsánatot kérek. Ó, ember még nem bánt meg semmit úgy, mint én, hogy megbántottalak, hogy elűztelek, hogy elengedtelek. Hidd el, nem rosszaságból történt. Magamhoz voltam rossz vele. És mióta elmentél tőlem, — eh, hagyjuk ezt, ezen már változtatni ugysem lehet. Az isten megvert engemet és most csak arra kérlek, gyűlöleted engesztelődjék meg, és

gyere haza, nézd, itt van az én kis hugom, aki te utánad még megmaradt nekem, ez is olyan gyöngé és érzékeny teremtés, mint amilyen te voltál, és én nem tudok nyugodtan meghalni, mert arra gondolok, hogy ő is úgy járhat, mint te. Gyere haza, neked itt kell lenned, ez a te otthonod, mit keresnél idegen helyen; — és vigyázz reá egy kissé, hogy őt is meg ne tépje valami gazember, aki nem tudja, amit én sem tudtam . . . Mindenem kettőtöké marad, s a szerelmem a tied, akitől most bambán és érzélegve bucsuzom. Rossz volt nekem, hidd el, és most isten veled, —

Kálmán“.

Ez volt a levélben, s az asszony reszketve olvasta végig. Most már igazán nem tudta: mi történik itt, miért, hogyan, és mi van vele? És nem tudott sirni és nem tudta, hogy mit tegyen, elmehet-e haza, és hogy lépjen be a régi házba? — és itthagyhathja-e csak így a másik férfit, aki él és jelen van, s akinek másképp kellene megköszönnie a hozzá való ióságát. nem így. Eddig még valahogy okosan tudott gondolkodni. De ekkor kimerült, a logika fölborult benne s csak már az ösztönei tartották ébren, hogy járni tudott és tenni-venni. S az ösztönei a szekrényekhez vezették, s a ruháihoz, — csomagolni kezdett. Reggel pedig fekete ruhában vitte a vonat Szentőfalura, arra a helyre, ahol egykor szüz álmait álmodta.

MARGIT.

Esténként a folyó partján találkoztunk. Nemcsak az osztálytársaim irigykedtek rám miatta, de felnőtt, diplomás fiatalemberek is. Sok olyan is akadt, aki nevetlenkedni mert. Ők bajszosak voltak, én pedig csupaszképű. Mintha ez tenné és nem a belső érettség és komolyság. Néha hangos megjegyzéseket tettek és én ilyenkor elpirultam és zavarodottan néztem Margitra. Ha a miss nem nézett oda, megszorította a kezemet és melegen mondta:

— Ne törődjék velük!

S én fölényesen válaszoltam:

— A szökesége illik a fekete hajamhoz.

Pedig más volt, nem a hajszínek kedvező ellentétessége. Valami megmagyarázhatatlan dolog, amiért azzal sem törődtem, hogy esetleg hirbe hoznak vele. Az apám megfenyegetett az ujjával:

— Majd adok én neked! A könyveid? Te kölyök.

Én pedig nem tudtam bevárni az estét, a hat órát, amikor elszabadultam, ki, ki a folyópartra, ahol

találkoztunk és nézhettük egymást s egymás mellett járhattunk.

Egymás mellett jártunk és később, mikor fölbátorodtam, magam is megjegyzéseket tettem a többiekre. Csordás Klári, aki a négyesben mindig a párom volt, szintén itt sétálgatott, mindennap más kísérvél, és mosolygott és jobbra-balra kacérkodott. Mondtam is Margitnak:

— Ez a leány már most gyakorolja, hogy annál jobban tudja asszony korában!

Margit elpirult, lesütötte a szemét és felelt is valamit, de nem értettem. Ekkor én is megzavarodtam, hogy tán tulságosan illetlen volt a megjegyzésem. De aztán bensőmben igen helyeseltem, hogy kimondtam, mert ezzel is bizonyosságát adtam előtte, hogy a megjegyzéseimben is mennyire fejletteb, érettebb és romlottabb vagyok, mint ő.

Azért ne higgye senki, hogy időnként így szükségem volt szellemi fölényem bebizonyítása. Ó, nem, Margit tudott róla és különben is, hiszen ez csak természetes dolog. A férfi még akkor is sokkal hatalmasabb a nőnél, ha fiatalabb nála, hát még hogyha egyidős vele, sőt, mint e jelen esetben, teljes két hónappal idősebb. Nem, nekem semmi panaszra nem volt okom. Ellenkezőleg. Éjszaka felültem ágyamban és boldogan, büszkén gondoltam el, hogy egy szép és már nagy leánynak, én vagyok az ideálja; egy szép

és már nagy leány rólam álmodozik, miattam nem tud aludni. Az igaz, hogy viszont néha, én se tudok miatta, de hát oly kegyetlen már igazán nem lehet az ember, hogy ne szeresse legalább egy kicsit viszont azt a leányt, aki annyira szereti.

Természetesen minden határozott terv és cél nélkül szeretttük egymást. Maga a szerelmünk volt minden tervünk és célunk. Egyszer egy idősebb unokabátyámnak titokban és becsületszó kötelezettsége mellett elmondtam a dolgot s akkor ő a szemem közé nevetett:

— Szép, szép, — mondta, — de hát mire jó ez? Megvár, vagy elveszed, vagy elveheted?

Idegenül néztem rá és este még türelmetlenebbül siettem a folyó partjára.

— Margit, — szoltam hozzá, — ez így nem lehet tovább. Délelőtt beszéltem egy komoly urral ügyünkről és ő azt mondta . . .

— Az ügyünkről?

— Igen és az azt mondta, hogy ez így céltalan, Margit, — mondtam ünnepélyesebb hangon, — szeret maga engem?

— Szeretem.

— Hát akkor megvár, amig elvehetem.

— Megvárom.

— Esküdjünk egymásnak örök hűséget!

Nyolc óra felé járt, a közeli szerb templomban harangozni kezdtek éppen. A folyó nyugodtan hömpölygött a lábainknál, az ég tejfehérszínű volt, tejfehér alapon halvány aranypettyek. Most kezdtek ébredezni a csillagok. S a gyönyörű esthomályban, — amint a miss egy kicsit elmaradt mögöttünk, — örök hűséget esküdtünk egymásnak, mert hiszen egymás nélkül úgy sem tudunk élni.

Megnyugodva és végleges megbékéléssel mentem aztán le a nagyanyámhoz nyaralni. Margit is elment, persze másfelé. Majd akkor fogunk közös helyen nyaralni, ha már a feleségem lesz. Napközben lovagoltam, este rá gondoltam; földön, fűvön és faleveleken számígtattam, hogy vajjon szeret-e még, vajjon hű-e hozzám, vajjon megtartja-e az esküjét. Ősz elején hazajöttem, beiratkoztam, (utolsó év) s mikor először találkoztam vele, rögtön tisztában voltam azzal, hogy utolsó együttlétünk óta mitsem változott: a régi kedves, jó, hű és szép. A nyárról roppant sokat mesélt, hogy hogyan élt, mennyit táncolt, mily jó lett volna, ha én is ott vagyok, és mennyien, de mennyien udvaroltak neki. Különösen egy Kozma Pál nevű földbirtokos.

— Az nagyszerű fiu, — beszélt, — mindig tréfálozik és mindig nagysádnak szólít és mennyit fontoskodott körülöttem! Képzeld, egy földbirtokos! De nekem nem kellett, én olyan öregekkel nem is tudok jól elbeszélgetni.

Magamra gondoltam, hogy ugy-e velem tud?
Mi ketten csak szépen megértjük egymást.

— Öreg? — kérdeztem.

— Már huszonkilenc!

Jó sokáig voltunk együtt ez estén. Aztán házáig kísértem. Az uton még elmondta, hogy ezután már nem járhat mindennap a folyópartra, az anyja nem engedi. Azt mondja, hogy ez már nem neki való. Így ritkábban találkozhatunk, hanem az ne aggaszson. Azért nem felejt el. — És nevetett hozzá, aztán elváltunk.

Én továbbra is hűségesen eljártam megszokott kedves helyeinkre. Nap-nap után köszöntöttem az ismerős fákat, amelyeket csöndes lassusággal kezdett hervasztani az ősz. Az arcok a régiek. A sok bajszos ur, a mosolygó kisasszonykák, Csordás Klári, aki most már velem is kezd kacérkodni. Ó, én rajtam nem fog az iskolája. Én rendületlenül várom Margitot; hátha eljön, hátha újra találkozunk.

Egy szombat este csakugyan jött. Már messziről megismert, mosolygott és integetett. A szeme ragyogott, a haja arany színben fénylett, s új ruha volt rajta, az első hosszú szoknya.

— Jöjjön, jöjjön, — mondta, — nagy ujság!

— Margit kisasszony? — mondtam és tisztelettel néztem a hosszú ruhára.

— Képzelve, az a Kozma Pali. Nagyon mulatságos! Megkérte a kezemet. Ma délelőtt beszélt az anyámmal.

Ereimben megszűnt keringeni a vér. Ostobán, kétségbeesetten és tanácstalanul néztem rá. Ugy éreztem, hogy no, most leszakad az ég, most eljön a végétélet perce. Ott álltunk, némán; ő mosolyogva, büszkén és szépen, én összetörve és bután. Háromszor szólni akartam, de a hang bennszorult a torkomban. Azt hittem, hogy megfulladok. Csak nagysokára tudtam kidadogni:

— És hozzá megy?

A helyzet hirtelen megváltozott. Most már én egyenesedtem ki és az ő arcán látszott, amint a halvány rózsaszín átesap lángvörös karminba. A fejét lehajtotta, karjai tehetetlenül lehanyatlottak, a szemét lehunyta és nagyon szomorú lett.

— Hozzá megy? — kérdeztem másodszor, de most már keményen.

Hosszu, lassu csönd. A válla megreszketett, mint a kis veréb, amelyet megkínoznak. Aztán lassan, vontatottan mondta:

— Hozzámegyek.

Rámszakadt az égbolt. A fejem szédült, le kellett szorítani a homlokomat, nehogy szétpattanjon. Nem tudom, hogy mit csináltam, elváltam-e, elbucsuztam-e tőle, csak azt tudom, hogy amikor öntu-

datra eszméltem, egy külvárosi utcában voltam, valamelyik földszintes ház sárgára meszelt falához dőlve. Körülöttem zugott a levegő, az emberek tótágast álltak, s az ostoba petróleum-lámpás rám röhögött:

— Ilyen szégyen!

Igen, éreztem ezt én is; ezt a nagy, helyrepótolhatlan megszégyenülést. Kicsufoltak, csuffá tettek, az egész világ rajtam nevethet. Próbáltam gondolkodni. Mit lehet tenni? Végigvonult fejemben az a sok idézet, amit a retorikából hasonló helyzetekre ismertem. Eszembe jutott Petőfi juhásza, aki botjával nagyot ütött a szamara fejére. Nekem még szamaram sem volt. Én csak egy tizennyolc éves fiu voltam, akire rászakadt minden boldogtalanság. Nem átkozódtam. Esetlen, ziláltan, megzavarodottan vánszorogtam. Azután jött egy roppant világos pillanatom. Tisztán láttam és éreztem mindent, az egész esetet és levontam a tanulságot.

— Én ebbe belehalok.

És mentem le a folyó partra, de nem, hogy sétáljak. A víz hömpölyögve haladt az útján, a felülete fénylett és apró kis gőzösök fürgén, túlkölve szelték a habokat. A vízbe bámultam és elgondoltam, hogy lám, azért annyi a boldogtalan a földön, mert ameddig fiatal az ember, zöldnek és éretlénnek tartják, nem veszik komolyan. Pedig mi komoly, ha ez nem! Az első szerelem?

S amint így álltam és elborongva bucsuzkodtam a világtól, a hazug földtől, a hazug fütől és a hazug falevelektől, egyszer csak kacagást hallok a hátam mögött. Csordás Klári volt.

— Maga még itt van? — kérdezte. — Nem akarna minket hazakisérni?

Melléjük szegődtem. Egészen kábult voltam. Hiszen most már ugyis minden mindegy. A leány nem tudott semmiről. Kacérkodott:

— Tudja-e, hogy maga régóta tetszik nekem? Hány éves? Ugy-e egyidősek vagyunk? Sohasem tudnék olyan embert szeretni, aki nálam idősebb. Fiatalabbal sem tudnék szóba állni, miért huzódozik maga tőlem? Miért nem csatlakozik sohasem hozzánk? Most sem akart, nekem kellett szólnom. Ugy-e máskor magától is jön? No, miért olyan szótlan? Mondjon hát valamit.

Feleltem valamit. Már nem tudom, hogy mit. Nem érdekes. A többi sem, semmi sem érdekes már.

MENEKÜLÉS.

Előadás után, a színház előcsarnokában, az asszony a kocsiját várta. Ekkor odalépett eléje egy fiatal fiu, mélyen megemelte a kalapját és így szólt hozzá:

— Asszonyom, bocsásson meg, amiért megszólítottam. Valamit kérek öntől. Én önért ma éjjel meg fogok halni. Engedje meg, hogy mielőtt meghalok, megcsókolhassam a kezét.

Az asszony gorombán kérdezte:

— Mit akar? Ki maga? Mit akar tőlem?

— Meg akarom csókolni a kezét.

Az asszony most már ijedt volt. Látszott rajta, hogy a következő pillanatban segítségért fog kiáltani.

— Asszonyom, — kezdte el újra a fiu, — ön téved. Sem gonosztevő nem vagyok, sem örült. Ma éjjel megölöm magam önért. Én nem akarok öntől semmit. Csak szólni akartam önhöz. Hogy tudjon rólam, ha majd már meghaltam. Ez az én legutolsó estém. — És hozzátette:

— Kérem, ne vegye rossz néven.

— Takarodjék, — mondta az asszony és nagyon izgatott volt. — Takarodjék; vagy rendőrt hívok.

— Megteheti. De rosszul tenné. Értse meg: semmit sem akarok öntől. Csak ma meg fogok önért halni. Ezért még nem kell rendőrért kiáltani.

Az asszony toppantott:

— Megy, vagy nem megy?

— Mehetek is, ha éppen kívánja. A jóisten áldja meg.

De nem ment, ott maradt. Lehajtotta a fejét és megsimogatta a homlokát. Egy pillanatig mind a ketten hallgattak.

— Ó asszonyom, — mondta azután a fiu és sirt.

— Ki maga? — kérdezte az asszony s a hangja még mindig reszketetett. — Ki maga? Én sohasem láttam.

— Egy ember vagyok. El akartam öntől bucsuzni.

— De miért? Miért akar elbucsuzni, amikor nem is ismer? És miért mondja, hogy ma éjjel meghal?

— Mert ma éjjel meghalok.

— És miért állítja, hogy értem?

— Mert magáért fogok meghalni.

— De miért? Miért?

A fiu nem felelt. Azután megjött a kocsi. Az asszony lassan megindult feléje. Az inas besegítette az

ajtón. A fiu két lépéssel arrébb állt, oldalt, görnyedten, kalaplevéve és sirva. És fölsírt:

— Asszonyom. — S ez rettenetesen őszinte volt.

Az asszony ekkor kiszólt a kocsiból:

— Jőjjön ide. Mutassa a zsebét. Nincs-e benne pisztoly, vagy eféle. No, ha nincs, szálljon be.

. . . A hintóban némán ültek. A fiu nem ült az asszony mellé, a szemközti ülésre ült s a kezébe temette az arcát. Az egész uton nem szóltak egy szót sem. A kocsi gördülését nem érezték. Mintha valami egészen kicsi szobában lettek volna, bársony és puhaság között, ketten, egyedül és közel egymáshoz. Az asszony kinézett az ablakon. Tíz óra már elmúlt, csukott kapukat és magányos gázlámpákat hagyogattak el, az utca csöndes volt és hűvös és bánatos az este. Március elején volt. Később az asszony lopva megnézte a fiut. Az arcát nem láthatta. A keze finom, gyermekes volt. A ruhája tiszta, uri. Tizenhatéves lehetett; talán még ennyi sem volt.

Amikor a palotához értek, az asszony durván riasztotta fel:

— Indulás. Egy-kettő, előre.

Szőnyeges, tükrös, ragyogó szobákon vezették keresztül. Kábultan ment a fiu az inas után. Az egyik szobában terítve volt, ott a szolga megállt.

— Itt tessék helyet foglalni, — mondta; — az asszonyom mindjárt itt lesz.

Leült és várt. Az inas kiment, behuzta maga mögött az ajtót, — egyedül maradt. Nagy világosság volt, a csillár fagyos gyémántok tündöklésével szórta tele a szobát, ezüstneműek, metszett kristályok, üvegserlegek fénye villant a szemébe és a butorok világos selyme is szinte szikrát vetett. A fal mellett egy gyöngyház-betétes ébenfaszekrényen üvegburás óra ketyegett s az óra aranyszerkezete is szokatlanul fénylett. A szekrény fölött az asszony arcképe függött. Kivágott nyakkal, csipkék között omlott ott el a képen. A válla, a nyaka és az arca fehérén világított ki a háttérből. Szabálytalan arc volt, dicsőséges, megkinzott és szenvedő, de szomorúságában is kemény és gögös. A szeme, amely sötét volt, nedves és csodálatosan szép, ragadozó tűzben égett. A haja rozsdaszínű volt, mélyebb, mint a nap rozsdaszíne, amely alkonyatkor a szőlőhegyekre tűz. A lámpa sávokat vetett a képre. S a fiu nézte. Fölállt és lassan odament eléje. De nem bírta sokáig. Izgatott teste megroskadott. Aléltan találta ott az asszony, amikor később bejött.

— Fiam, maga beteg, — mondta résztvevően, majd orvosthivunk s lefektetjük. Ilyenkor az embernek otthon kell maradnia és nem színházba járogatni. Van anyja?

— Nem vagyok beteg. Második napja, hogy nem aludtam, el vagyok gyötörve, ez az egész. Bocsásson el, hazamegyek. Ne haragudjék, amiért megtámadtam. Nagyon sajnálom.

— Így nem bocsátom el. Pihenjen legalább egy kicsit. Nem akarja, hogy orvost hívjunk?

— Már nincsen semmi bajom.

— Hát ülünk le. Vacsorázott már?

— Ettem. Nem vagyok éhes.

— Én bizony éhes vagyok. Mindjárt hozzá is fogok.

Enni kezdett. Elevenen frissebb volt, mint a kápen. Az arca égett s a pirosság egy hervadó rózsához tette hasonlónak. Nagy étvágygyal evett. Gyönyörű halakat, véres gyönyörű husokat, vérvörös borokat, nagyszerű édességeket és gyümölcsöket táltak elébe. A fiu szembenállt vele, az ablak mellett s a hold egyenesen odatűzött reá. Az asszony éles, fehér, apró foga belevágott egy gyönyörű körte tajték színű húzába s a fiu csendesen beszélt hozzá, szép közömbös dolgokról, könyvekről, új találmányokról, színészekről és közben nem tudott az asszony szemébe nézni, a cipőjét vizsgálta, a szőnyeget, s az asztal, meg a székek lábát. Hogy utazni szeretett volna mindig, — mondta, — szeretne volna a tengert meglátni, mert még nem látta; és egyszer már úgy volt, hogy megnézheti; de közbejött valami s az egészről nem lett semmi. — Elakadt. Az asszony nem szólt hozzá egy szót sem, nem kérdezett semmit s nem felelt, csak nézte. Még egészen gyermek volt, szőke, majdnem leányos arcú; csak a szája körül volt valami, ami nagyon keserű volt.

A fiu újra elkezdte.

— Szép ez a csillár, — mondta. — De halványabb fény jobban illenék ezekhez a fehér butorokhoz, mint ez, s a szoba világos falához is.

Megint elhallgatott, megint elkezdte. Az a sötét-vörös függöny, mondta, ugy-e, japán kelme? Hogy perzsa? Hát természetes. Ő az efélékhez nem ért.

Az asszony elkészült, fölállt, odament hozzá.

— Most leülünk ide a pamlagra. A szemembe fog nézni. És felelni fog a kérdéseimre. Jöjjön. Mi a neve?

— Ne bántson, — mondta a fiu. — Kérem, ne bántson. Kérem, ne kérdezzen tőlem semmit. Hadd menjek el.

— Majd később elmehet. Mi a neve?

De feleletet nem kapott. A fiu kihuzta magát, a szeme villogott, a száját összeszorította. Hogy vannak-e szülői, s hogy micsodák? Hogy iskolába jár-e még? Mennyi idős? Hogy hol lakik és honnan jött. És merre megy? Semmire sem kapott választ. Szótlanul ült ott mellette a fiu. Ha a szíve szerint cselekedhetik, rárohant volna, s széttépi. Érezte, hogy gyermeknek nézik. Érezte, hogy úgy bánnak vele, ahogy a kisfiukkal szokás. Az arca megrándult, de most már nem a sirástól, hanem a vad és elfojtott haragtól. Rá se nézett. Mintha ott sem lett volna az asszony. Menni akart.

— Legalább azt az egyet mondja meg nekem: mióta ismer? Régen?

Felelte:

— Két éve. De ne kérdezzen többet.

— Nem. Csak azt mondja meg még: ugy-e tréfált, amikor azt mondta, hogy megöli magát? Még hozzá: értem? Ugy-e, ez az egész csak tréfa volt.

A fiu lesütötte a szemét és sokáig hallgatott. Azután keményen mondta:

— Tréfa.

A beszélgetés elakadt. Némán ültek ott mindakett. Lent kurjantottak, azután megint csönd lett. Később egy kocsi robogott el az ablak alatt. Éjjelre járhatott már. Az ablakon besütött a hold. Látszott az ég is és mintha reszketett volna és csillagtalan volt az éjszaka, de egészen világos.

— Most bocsásson el, — mondta a fiu és fölállt, hogy elmenjen.

— Jól van, — mondta az asszony, — elmehet. Az inas majd kikiséri.

Egyikük sem mozdult. Percekig maradtak így. Akkor az asszony megszólalt és egészen halkán mondta:

— Maga nem tréfált. Maga komolyan beszélt. Maga el akarja emészteni magát ma éjjel.

— Téved, tréfáltam. De most el akarok menni.

— Nem tévedek. Maga ma éjjel meg fog halni értem.

A fiu elfordította a fejét. Az asszony ünnepélyesen mondta:

— Magának ezt nem szabad megtennie.

— Nem szabad, — mondta csöndesen a fiu. — Mit lehet itt mást tenni?

— Lehet. Élni lehet. Maga nincs még husz éves. Ma meg akar halni értem. És holnap, — holnap magáért ölik meg magokat az asszonyok. Élni lehet. Szép az élet. Kell élni.

— Nem akarok. Nem akarok élni. Én szeretem magát. És ezért meg kell halnom.

— Nem lehet meghalnia. Nincs senki, akiért meghalni szabad. Jön valaki, egy másik; s a szomorúságnak vége. Jön egy kis szél; egy semmiség; és megvigasztal. Maga meg fog nőni és elfelejt.

— Nem akarok más lenni, mint szomorú. Én nem akarok megvigasztalódni. És nem akarom, hogy magát elfelejthessem, hogy akár egy pillanatra is hűtlenné legyek magához, hogy megcsaljam magát. Mert magát szeretem. Magát és soha senki mást, mindörökké.

— Most. Megengedem, hogy mindez így van. Most keservesen így lehet ez. De reggelre jön egy kis enyhülés. Egy év alatt majd több jön. Elmulik; elmúlt. Minden elmulik. Magánál is el fog mulni.

— Nem mulhatik el. Ami megtörtént, azon nem lehet változtatni. Aki meghalt, az nem támadhat föl. És így van ez a szerelemmel is.

— A szerelemmel nincs így. A szerelem nem ha-

lál. A szerelem csak fájdalom. S a fájdalmak elmulhatnak. El is mulnak, mindig.

— Tréfál. Ha igaz lenne, ez keservesebb lenne minden fájdalomnál; mert legboldogabb percében is arra kellene gondolnia: boldogság? — hátha mással boldogabb lehetnék?

— Maga husz éves. Hiszen ezért szép az élet. E bizonytalanságokért. Ezek az élet legszebb magasságai. Az állatot kielégítheti a biztosság. De nekem túlságosan unalmas ez. Idegességben kell élni. Örök nyugtalanságban. Szent kétkedések közt. Az élet minden órájában új küzdelmeket vívni. Győzni és bukni; és bukdácsolni; elesni és föltápászkodni; rombolni és szőni, vajudni, csalódni és csálni . . . ezek, ezek a legszebbek az életben. Ezeken kell elgondolkoznia, mielőtt határoz.

— — És még sokáig beszélgettek. Még ennél is tovább hallgattak ezután. Mindaketten szomorúak voltak, pedig csak a fiúnak volt reá oka. Hajnal felé megindult a fiu és ment. Az ajtóban megállt, visszafordult és szép, tiszta hangon mondta:

— Asszonyom, a kezét . . . szeretném megcsókolni.

Az asszony odament hozzá, ráhajolt és megcsókolta a száját. Ebben a pillanatban az asszony szája egészen forró volt és rozsdaszínű haja úgy fénylett, mintha tüzből lett volna, ahogy régen a szent asszo-

nyok homloka körül égett a fény. Azután a fiu kiment, és reggel a szolgák holtan lelték a kapuban. Sebet nem találtak rajta. Sem fojtogatásnak nyomait, sem az ereit nem vágta át és lőtt sebe sem volt. Szüz érintetlenségben halt meg a fiu, aki még egészen gyermek volt, szőke, majdnem leányos arcu. Elesett.

ÉJJELI VENDEG.

I.

Az éjjel, álmomban, tündéri ragyogás árasztotta el szobámat, s a mennyei fényből egy mély, sugárzó, világoskék szempár nézett reám.

Fölijedtem. — A hold tele, sárga arca bebámult az ablakon, s a csillagos égnek egy tenyérnyi foltja lemosolygott rám. Csodaszép éjszaka volt, fehér, holdsugaras, titkos és néma éjjel. Elvértve egy-egy kurjongatás hangzott az utcáról, s valamely elkésett, távoli kocsinak lassu kocogása. De ez csak növelte az éjszaka rejtelmességét. A szomszédyszobából áthangzott az óra szabályos, egyenletes, konok ketyegése s ez ijesztő volt a maga gépiességében.

Megsimogattam a homlokom. A szoba tulsó sarkából nem tűnt el a szempár. Mereven, áthatóan, sugárzóan nézett rám a két világoskék szem.

És most egyszerre olyan fájdalmat éreztem a mellemben, mintha odabelül váratlanul valami kigyult volna, sok apró, rejtett, titkos mécses, a heves,

forró, emésztő lángjával égetné a szívemet. Nagyon fáj a szívem. Egyszerre mindent megértettem. Egyszerre minden az eszembe jutott. — Most újra kísértenek ezek a világoskék szemek, ezek az árnyékos, hosszú selymes pillák. Most újra előlről kezdődik minden. Egészen előlről.

És arra gondoltam, hogy — jó Isten, az ember vergődik és vonaglik, erőlködik és küzköd és a tulajdon ökle kemény csapásaival tompítja el az agyvelejét, nehogy gondolkozni, eszmélni és érezni tudjon, s hogy a szenvedés ne váljék urrá rajta. És egyszer csak: jön egy éjjel, hirtelen, váratlan, bejelentés és kopogtatás nélkül, rántör egy álom, egy öntudatlan sejtalem és — : egyetlen szempillantás alatt mindennek vége. Vége a nagy önkinzások keserves munkájának, az érzéketlenség buta megnyugvásának, az eltompultság halálos csöndjének. Minden előlről kezdődik. Idebenn újra kattognak a vad kis gépek, megőrülve zakatolnak a felszabadult kerekek, s zugva, tombolva támadnak föl az elcsittult viharok. Jön az éjjeli vendég.

. . . Csak néznek rám, hallgatagon, konokul. S az ember riadtan kérdi magától, mit akar, miért kísért, mi a célja? Nem tudni. Semmit sem tudni. Még azt sem tudni a szemekről: magukba mélyednek-e, vagy mélázóan elgondolkozva a távolba merednek? Azt kérdezik-e hogy elfelejtettem őket? Vagy azt mondják, hogy visszatérnek hozzám? Mit

akarnak? Miért riasztják föl a szívemet? Miért nem hagynak meghalni, — csöndben, élesen, magánosságban, ahogy meghal a vándor, aki immár letért az élet útjáról az ösvény szélére. A kérdésekre nincs felelet. Semmi válasz, semmi bizonyosság. Ezek a szép szemek nem beszélnek. Hallgatnak, némák, zárkózottak, mintha nem is lennének elevenek, mintha valamely tárgy lennének, egy ház, éjjel, lebocsátott redőnyökkel, elfüggönyözött ablakokkal, lezárt kapuval... E néma falak mögött: mi rejtőzhetik vajjon?

Csak egy valami bizonyos. Az, hogy kimondhatatlan fájdalomak terhe alatt össze fogok roskadni: hogy soha többé fel nem tápáskodom. Mert most újra rám köszöntenek azok a rettentő éjjelek, amelyek az örület örök sötétjét rejtik magukban. És meg fognak fojtani.

. . . Nem panaszkodom. Itt vagyok. Szép vendégem, haldokolva is köszöntelek. Meghaljak érted?

Nincs válasz. Nagy némaság. Egy hang sem esik az éjszakában. Az elhaló szekérsörgés olyan, mintha a halál kocsija jönne felém. S a messzi kurjongatás úgy hangzik, mintha a tulsó partok felől a halál kiáltana rám: „Gyere! Gyere!”

De válasz nincsen. Nincs válasz.

. . . Az égről lebámul rám a hold.

II.

Mondtam a szemeknek:

— Te drága szempár, nem értelek. E földön ember nem szenvedett úgy, mint én, érted; nem fáj a szived? Nem sajnálsz?

A pillák hosszu, selymes szálai megrebbentek. Így rebbennek meg a lelkek, ha szembe kell nézni a félelmissel; így remeg a finom, fehér kéz, ha messze-földről szomoru hír érkezik; így borzong össze a szegény anyánk, ha beköszönt a fájdalmas emlékek órája.

— Nem szeretsz? — kérdeztem a szemétől bánatosan. — Ez életben az utadba többé nem kerülök. Én elmehetek innen . . . s ha szeretsz, ha csak egy kicsit szeretsz, miért nem szabadítsz föl? Miért?

A nemes arcra sejtelmesen reá rajzolódott a selymes pillák sötét árnyéka.

— Miért ez a némaság? — kérdeztem tovább. — Belepusztulok ebbe a bizonytalanságba. Mi értelme van ennek? Mi a magyarázata? Csak egy szót, ti édes, szép szemek, egy mosolygást, egy tekintetet . . .

A szemek leszegeződtek a földre, makacs, konok, szigoru némasággal és én lehajtott fejjel álltam ottan.

— Szivtelenek vagytok, — mondtam halkan a szemeknek és csöndesen indulni akartam. Sápadt voltam

és nagyon, nagyon szomorú. Mert arra gondoltam, hogy most mindennek vége van.

A pillák lassan felemelkedtek s a szemek égi kékje rám mosolygott.

— Maradjak? — kérdeztem tőlük.

Csak mosolyogtak, szelidek voltak, tiszták és derűsek, mint ama kedves tavak a zöldelő hegytetőkön, amelyek ragyognak, csillognak és fénylenek az arany nap sugaraiban.

— Maradjak, ugy-e, — mondtam bizonytalanul, félig reménykedve, félig kétségek közt.

És most a szempár az égre nézett, úgy, mint az az ember, aki mélyen felsóhajt, s az Istentől vár tanácsot és vigaszt. A szemek szomorúak voltak, bánat és reménytelenség látszott bennök, és meggyötörtség, mintha azt kérdeznék, hogy mit mondjanak, mit feleljenek, mi itt a bizonyosság?

— Ne az Istent kérdezd, — mondtam sürgetően, — az Isten nem szólal meg. A szíved, — mit mond a szíved? Nem mond a szíved semmit?

Fáradtan, lassan csukódtak le a szemek. Ó, milyen halálosan szomorúak voltak. A gyermek ilyen szomorú, mikor méltatlanul bántják. Az asszony néz ilyen bánatosan, mikor leghivebb kedvesében megcsalódott. A férfi tud így nézni, mikor már nem várhat semmit, semmit. De részvét helyett bennem mondhatatlan keserűség támadt. Miattam ne szenvedjen

senki. Én sem akarok senkinek se fájdalmat okozni. Elmegyek mindörökre. S a lecsukott szemek még szenvedőbben szorultak össze, hevesen, keservesen, rettentő gyötrelmek alatt.

— Édes szemek, hát ne menjek el?

Nem kaptam feleletet. Hallgattam, vártam. És közbe hosszan elgondolkoztam azon, hogy mennyire kinozzuk egymást, s hogy mennyire ok nélkül, mert hiszen ez csak egyszerű lehet: vagy szeret az ember valakit, vagy nem szeret, — és ezt megmondja. Ha szeretünk valakit, mi okunk lehet a hallgatásra? S ha nem szeretjük? . . . Jóságos Isten, hiszen erről senki sem tehet; ezt nem parancsolhatja magára az ember, ezért senkit sem lehet vádolni. Ezt meg lehet mondani nyugodtan, egyszerűen, gyöngéden, s erre a másik, ha nem is épp vidáman, de fölszedi a sátorfáját s elköltözik szebb, kedvezőbb tájékokra . . .

— Figyeljetek, — mondtam kis hallgatás után a szemeknek. — Tudnom kell, hogy szerettek-e. Ebben a gyötrő bizonytalanságban nem tudok tovább élni. Ha hallgattok, jó, én elmegyek innen. Tudom, belehalok ebbe. De azért visszatérni hozzátok soha, soha többé nem fogok. Akarjátok-e? Ezt akartátok?

A szempár mozdulatlan maradt, hallgatott.

— Én nem tudok megélni nélkületek, — folytattam tovább. — De ne feledjétek el, hogy ti is egyedül álltok a világon. Árvák, elhagyatottak vagytok. És

mihez fogtok? Mit csináltok? Mit kezdtek? Támasz nélkül? Magatokban? Édes, szép, szerelmes szemeim, nem sajnáljátok magatokat?

Sűrű, nehéz fátyol borult a szemekre. Az égen úgy gyűlnek az őszi viharok felhői, mélabusan, gondterhelten.

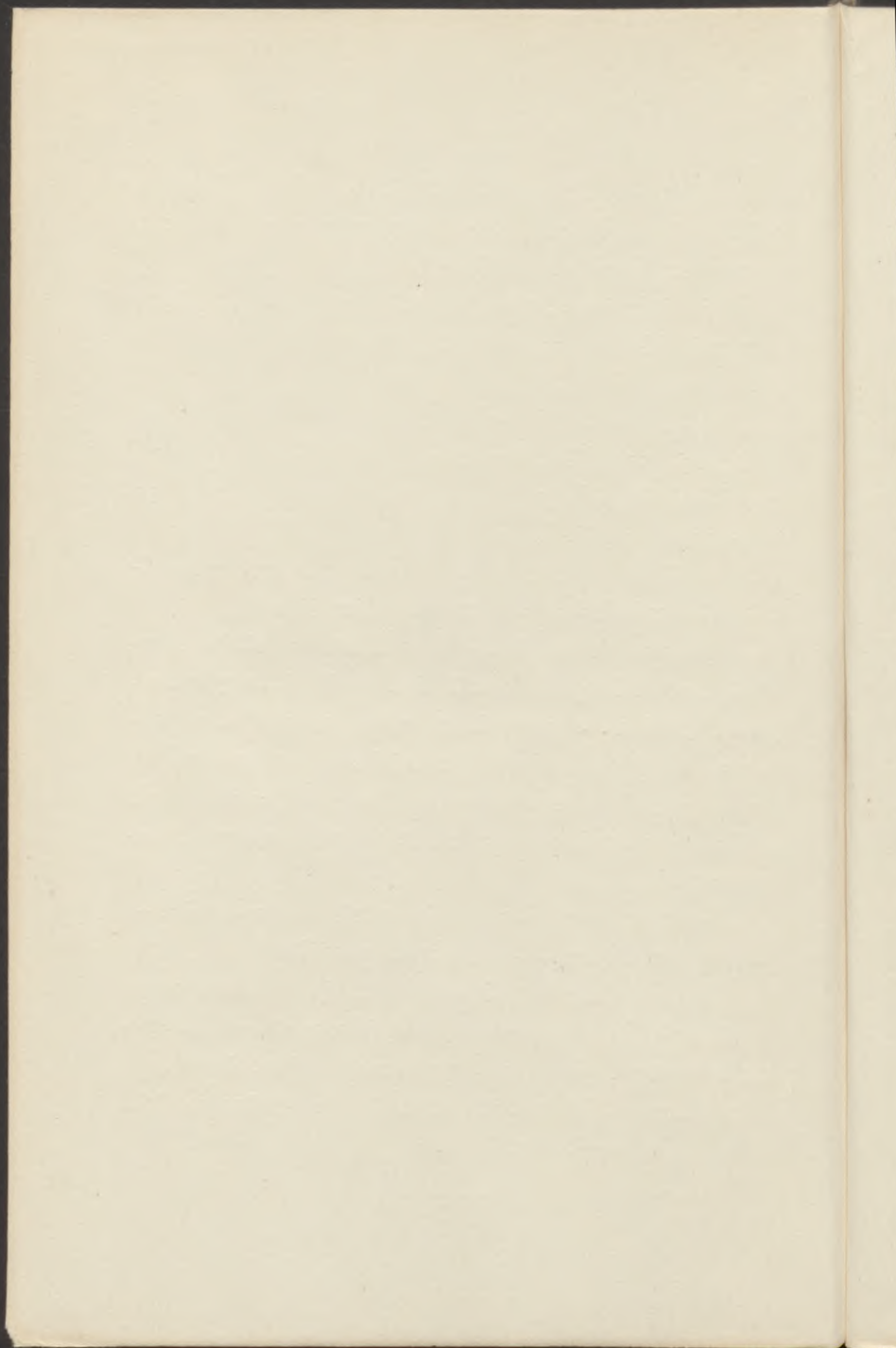
Az egész világ elborul; alkonyat száll az égre, a városok fölé, szomorúság költözik mindenhová s a kicsi félénk gyermekek megriadva huzódnak az édesanyjuk mellé.

— Ti árva szemek, hisz magatok is úgy gyötrődtek! Hát minek ez? Hát miért? Mire jó ez?

A szemek égi kékje most hirtelen sötétre fordult. Dac és harag cikázott föl bennök A hegyi tavak ilyenek, mikor a parti fákat vihar rázogatja, a hullámok magasra csapnak, és tajtékozva nő az áradat. Ilyenkor jut az ember eszébe, hogy a sötétkék viz alján, az iszapban, megfulladt, halott emberek nyugodhatnak . . .

— Sok beszéd, — mondta gögösen a szempár. — Ha engem féltesz, — eh, engem ne félt!

A tekintetünk találkozott. Az én nézésemmel megriadt volt, az övé most tétová és nyugtalan. A szemébe néztem, — onnan egy fáradt ember, öreg arca bámult reám. Ez én voltam. Most minden összeomlott. Most mindennek vége volt.

CARBI.

I.

Az életem legszebb nyara, a legszomorubb s a legszebb nyaram az volt, amelyet Carbiban töltöttem, a dalmát szigetek között, régen, régen, ifjúkoromban, — (csak tavaly; de ezt ne tudja meg senki). Még május volt, amikor odaértem. A fák között, mintha láthatatlan tűz lett volna, lobogott a tavasz. Zendülő színek vakítottak; a legkékebb ég hymnusza; az arany nap; tölgyek s akácoknak zöldje; és szikrázó sziklák. Eszeveszett illatok lengtek körül, mint templomban a tömjén. S a szigetet ragyogva fogta be a víz, nefelejts-kéken, hináros-zölden, tejszerűen s szívárványokkal vegyest, fehér habokkal, szelid hullámmokkal, lassu csapkodással, és édes, csöndes, örök zümmögéssel. Zeneszó ébresztett reggel; s a daloló madarak. Kacér keringők kocogtattak az ablakomon; románcok, szerelmi dalok, könnyű, lenge, messziről jött dallamok. És egyszer egy fecske is betévedt hozzám; tátogatta a csőrét.

. . . Vártam valakit. Éreztem, el kell jönnie. A télen hegyek közt jártam, s az arcomat friss szél fujta ki és hótól volt illatos a szél. Bányászok laktak arra, a gazdám kovács volt, s Illencznek hívták. Kedvesen ölelgetett, veregette a hátam, s biztatgatott: „Meggyógyul majd az ifiur“. Zsendicén tartott és barna kenyéren. Fütetlen szobában kellett hálnom, s a mosdóvizemet a patakról hordták. Éreztem, magam is éreztem: most vége lesz. Erőbe kapok. S a nyáron elkószálok, valamerre, valamerre délnek és kóborlás közben . . . rátalálok. Rá fogok találni. És akkor elfelejték mindent. — Vártam. El kellett jönnie.

. . . És úgy lett. Egy délben új arcok jelentek meg a terraszon, ahol ebédeltem.

II.

Lujzának hívták, tizenkilenc éves lehetett, és olyan volt, amilyennek elképzeltem: szép, bánatos és fiatal. Láttam már valahol ez az arcot. Egy régi szerelmemnél láttam. Egy tükröktől tündöklő szoba falán, arany keretben. És egyszer, amikor nagyon szomorú voltam, odaálltam a kép elé, és így szóltam a kedvesemhez: „Ha maga ilyen volna“. Ezen kellett elszakadnunk. Pedig nem azért mondtam, hogy megbántsam vele. De reá vártam. A szemére, amely tele volt titkokkal; a szájára, amely szabálytalan volt, friss

és szabálytalan, s egy kissé bánatos. Arany haja egyszerű kontyban; a nyakát szabadon hagyta; a hajának néhány szála az arcába simult. Még a ruhája is olyan volt, amilyennek vártam: a színe világoskék, disztelen, egyszerű, s a szabása kissé régimódi. Lujzának hívták. Őreá vártam.

... Átköltöztem a közelébe, az asztalukkal szembe. Az anyja volt vele, — öregségében is az ő arcának csodálatos mása; s a nénje, aki egy kisfiut vezetett kézen, — de ez már egészen idegen arc volt, fekete, szabályos és gögös. A család legfőbb tagja a kisfiu volt; egy csöndes, halvány, elkényeztetett gyermek, akit fagylalton tartottak, meg édességen, és korai gyümölcsökön. Ültem. Néztem. S amikor negyedszer néztem, — negyedszer néztem, s háromszor mult el rajtam azóta az éjjel, hogy megláttam, — negyedszer végre, végre, észrevett. A vér elöntötte az arcomat. Meglátott. Valami furcsa, kíváncsi nézéssel nézett; a tekintete csodálkozó volt, szinte ijedt; olyan csodálkozó, hogy azt kellett hinnem: ő is ismer már; valami régi képről; vagy az álmaiból. (Mint én.) Azután szólta hozzá. Felelni kellett. El kellett fordulnia.

... Délután róla gondolkoztam.

III.

A pincér azt hihette, iszákos lettem. Ittam. Mintha a vérem lett volna, a vörös bor úgy csillogott a poharamban. Gyáván s szemérmetlenül feléje tartottam a poharat; s a feje alig észrevehetően mozdult és kevéssel utóbb ő is az ajkához emelte a poharát. Később tolvaj mosolyokat küldtünk egymásnak. S egy délelőtt találkoztam vele, a gesztenyék alatt, a fasorban, amint csöndesen sétált és ekkor utánafordultam; ő is meg akart fordulni; de meglátott és elkapta a fejét. Hogyan menjek oda hozzá? Nem voltak ismerőseik. És én sem ismertem senkit. Ej, — gondoltam, — egyszer odalépek hozzá; és megmondom, hogy szerettem. Az ember ne mondhatná ezt meg?

IV.

És vele álmodtam.

Egyszer későn tértem haza. A városban jártam, a hajóról lekéstem, s egy bárka vitt át a szigetre. Háromszor is azt hittem, vele találkozom; de nem ő volt. Másnak a szeme, másnak a szája. Mire átértem, minden elpihent. Még járkáltam egy kicsit, — hold süttött, s ezüstfátyol terült szigetünkre. Az ablakát is láttam. Néma, sötét és zárkózott volt. S csak hajnaltájban tudtam elaludni.

De álmodtam. Budán termettem, egy gránitkockás, emelkedéses, görbe utcácskában; alkonyatkor, ős felé. Kis, egyszerű leánykák siettek az utcán; gázgyári munkások jöttek; kocogott az omnibusz. S amint megyek, mendegélek, a sarkon találkoztam vele.

— Lujza kisasszony, — mondom, — örülök, hogy találkozunk.

Egy szijon könyveket vitt. A nőképzőbe jár; és most jön onnan. Hogy elmehetnék-e vele? — Bólintott, mosolygott: hogyne. — De merre megy?

— Hát arra, — felelte, — amerre akarja.

— Akkor eljönne velem. Hozzám. Örökre.

Szép és bánatos szája nevetett. S a szivem reszketett; de nem a félelemtől. Mert akkor nem tudhatam még, hogy nemet fog mondani. Nevettem én is; s a kezem odaért az övéhez. Arra gondoltam ekkor; ha odahajolnék hozzá; s ha megcsókolnám. De nem csókoltam meg. Megláthatnák.

Nevetett, és azt mondta, hogy tulságosan soká nem időzhet velem. A hajóállomásig, — mondta, — szívesen elkísér. De hét órára otthon kell lennie; mert az anyja s a nénye otthon vannak, és tudják, hogy hatkor vége az órájának. És ott van náluk Szücs ur is, a sógora öcscse, aki nemrég kapta ki az örökségét; s az sokkal türelmetlenebb az anyjánál s a nényénél is; egyre mondogatja: kár fáradnia, Lujzácska, ugysem lesz belőle tanítónő soha. — Nevetett, és azt

mondta: mulattassam. Nevetett és azt mondta: rég volt ilyen jókedvű. Azt mondta: mással próbálkozom, ha valakit meg akarok tréfálni. Nevetett, nevetett. És azt mondta: nem lehet az enyém. Nem lehet. És újra, egyre, mindig csak nevetett, de most már mind a ketten mélyen szomorúak voltunk; és különösen én. A szívem . . . nagyon fájt.

Beesteledett. Fáradt voltam. Nem volt már kedvem sétálni sem. Valahogy leértünk az állomáshoz. Egyikünk sem szólt. A hidon mellémsimult. De elhúzódtam. Azután csöndesen megindultam. Otthagytam. Beültem a gőzös aljába, és fáztam, fáztam, rázott a láz. Tudtam: még ott áll a hajóhidon, és nézi a hajómat, amint pöfögve nekivág a viznek. Örjögve elsírtam magam. Mert tudtam: valaki ott áll a hajóhidon, a Dunának néma, csillagos, csodálatos estéjében, — valaki . . . valaki, aki engem sajnált. — Ésbetegenértem haza.

Odahaza leültem a megvetett ágyra és bámultam, bámultam. Mihez kezdek most? Mihez? Tíz óra felé az édesanyám átszólt: „Valaki keres, fiam“. — Ő volt. Átmentem a másik szobába, és egészen kimért hangon tudtam megkérdezni: „A kisasszony; mit parancsol?“ És nevetett, és azt mondta: nem parancsol semmit. Hogy eljött. Hogy itt van. És itt is marad, nálam, örökre, ha én is úgy akarom. Ha én is úgy akarom . . . Az anyám arca elborult; sirt. (Most elveszik tőle a fiát.)

Igy volt. Még egyebeket is álmodtam, ennél sokkal furcsábbakat, kétpupu tevéről, Besszarábiáról, apró tükröcskékről, amelyek hátán a Szent Szüz képe volt és egy csunya nagy-csontu majom játszadozott a tükrökkel . . . Nem értettem. Nem is emlékszem tisztán. De nem is fontos.

Csak arra emlékszem, hogy másnap nem voltam eszemnél. Meg kellett éreznie, hogy vele álmodtam. Milyen lesz a tekintete? Mire gondol? Mit fog szólni? — Mit fog szólni, amikor ez álom után legelőször találkozunk?

V.

Nyár lett. Vörösképű regattisták jártak ki a szigetre, fölgalyazott kirándulók, egy-egy városi társaság, asszonyok, leányok, világos ruhában, fődetlen karral, selyemben, csipkében és szép, erős fiuk udvaroltak nekik. A terrasza tele lett. Mindenki ott volt; csak őt vártam hiába. Betegen feküdt a nénje kisfia.

. . . Napok, napok, amelyeknek nem akart végök lenni. Heverésztem; de föl kellett ugranom; olvasgattam; de a könyvet el kellett hajitanom; leveleket kellett írnom; és nem tudtam végigírni egyetlenegy sem. Este sétáltam, s kerestem. Csónakba szálltam, s kieveztem a moló felé, vagy Rovreto alá, ahol elbeszélgettem a halászokkal. Hallgattam a zenét. Vörösvitor-

lás bárkák usztak el, a vitorlákon nagy, fehér keresztel. Kiültem a partra, néztem a holdfényes vizet és vártam, vártam. Sötét színek lepték el a tengert, fehér csikok, rozsdás lángok, az éjszaka barna takarója. Odaát villamlámpások világították be a kikötőt; láncok csörögtek; túlköltek a gyáarak; zakatolt a malom. Mintha égett volna minden. Éneket is hallottam néha. Jártak a bucsusok. A világító-torony a szemembe szórta fényét.

. . . Elmentem az ablakuk alá. Erkélyes házacskában laktak, s az erkélyen üvegburás gyertya égett. A házuk előtt kut állt, s mellette egy asszony. A kut körül a cselédség üldögélt. Egy fehérkötényes leányt egy szolgálégény szorongatott. Egy másik leány a csónakossal sétált. Volt egy leány, akit Koporsónak szólított a többi. És ott volt az anyja is és ehhez oda mentem és megkérdeztem tőle; ismeri-e azt, akire gondolok. Ismeri; hogyan ismerné; ő takarít rá. Vinne-e neki üzenetet? Vinne. Nem szívesen, de ha okvetlenül meg kell lennie, ha valami nagyon fontos és komoly . . . Egy rózsza volt nálam, egy sárga, hervadó, gyönyörű tearózsa. Ha ezt odaadná neki. És megmondaná: ezt üzenem neki. Ezt és egyéb semmit. Jó, — mondta és ezzel elmentem.

. . . Nem merte odaadni a rózsát. Ekkor a portáshoz fordultam: egy levelet kellene a szobájába bejuttatni. A levélben az volt: egyszer, egyetlenegyszer

engedje meg, hogy beszéljek vele. A portást aznap éjjel megbicskázták. A trafikos-asszony azt mondta: majd ő elintézi, minden reggel lejár hozzá a leány az ujságjáért. De aznaptól fogva nem ment el hozzá; — és én csak álltam ott, tanácstalanul. Várnom kell. Várni, várni, amig alkalom lesz.

Egyszer azután valami ünnepre készültek. Bódékat, szinpadokat, sátrakat ácsoltak és plakátok hirdették, hogy ez a nap az árváké lesz. Mindenki készült erre a napra. Dróthálókra lámpiónokat huztak, bársonnyal diszitették az álványokat; zászlók lengtek; nagy ládákban hordták a pezsgőt; s a kertész minden rózsat learatott, hogy a szirmokból szőnyeggel vonja be a szigetet. Tudtam: ő is eljön. Tudtam: a közelében leszek. Egy sátor előtt, mutatvány közben, odalépek elé, a kalapomat mélyen megemelem és azt mondom:

— Lujza kisasszony, Lujza; egyszer már találkoztunk.

. . . Az ünnep előtt való napon megjelent a teraszon, hosszú idő után először. Csak az anyja volt vele; a néneje, meg a kis fiu nem. Bólintott, mosolygott, s oly szép és szelid volt, mintha tündérmesékből kelt volna ki. A tekintete megint csodálkozó volt. Mikor ittam reá, tudomásul vette. A holnapra gondoltam. Erre a gondolatomra is elmosolyodott. És este . . . Este rátaláltam, a házuk előtt, egy padon; s amikor

meglátott, a sötétségen, távolságon s az ismeretlenségben keresztül is éreztem: a szeme ismerősen köszönt. Valamivel arrább, a háta mögött, egy padon, én is megtelepedtem akkor. Nem volt egyedül. Egy nyurga fiu volt vele, aranygombos kabátban s a fején az evezős-egylet sapkájával.

VI.

Beszélgettek. A beszélgetésökből nem hallottam semmit. Olykor halkán nevetgéltek. A leány fölpróbálta a fiu sapkáját. Azután a fiu egész közel hajolt hozzá és nekem elállt a szivem. A fiu a nyakára csavarta a leány fehér boáját, s a végébe, a tollak közé, amelyek bizonyosan illatosak voltak, beletemette az arcát. Ezt szereti, — gondoltam és mintha izzó parázszsál telt volna meg a mellem. De tévedtem. Nem történt egyéb. — Éjfélig ültünk így. Ekkor az anyja kiszólt a házból:

— Aludni, Lujza! Későre jár!

Fölállt, kiegyenesedett. A fiu a kapuig kísérte; azután elment. Nem sokkal utóbb kigyult a szobája, megzörrent az ablakán a farács és akkor megjelent ott. Egészen sötét volt, a lombok eltakarták a holdat és nagy csönd vett körül, némaság, nyugalom, magány. A fejét a karjára támasztotta s nézett, nézett arrafelé, amerre én virrasztottam. Hogy meddig maradhatott

igy: nem is tudom. Két másodpercig talán, két pillanatiláng . . . — De én eltettem ezt a nézést az egész életemre; mindaddig, amíg csak vagyok; örökre, mindörökre. A szemem tele volt vízzel. Éreztem: a mellem erős. Fiatal vagyok. Még előttem a világ. Mit adhat többet az élet? Kitártam felé a karomat; — de sötétben voltam: és ezt már nem láthatta

. . . És azt sem tudom: utóbb mint ment el onnan? Mint tette be a fatáblákat? Mint hunyt ki a szobája világossága? — Támolyogva mentem a szállásomra. — Holnap. Holnap lesz a jóteköny ünnep.

VII.

A jóteköny ünnep nélküle folyt le. Hiába kutattam át háromszor is a teret, hiába tolongtam érte a rikoltozó tömegben, hiába kerestem a sátrak előtt, a bódékban, a színpadok mögött: nem láttam, nem találtam, nem leltem reá sehol. Az ablakuk elé is elmentem. Semmi; az ablakok zárva voltak, a függönyök lebecsátva, nesztelen volt itt minden, és néma a ház.

Gondoltam: este; estére talán látom. Ott ültem este megint, a tegnapi padon. Viharos volt az ég, a fák zugtak, a tenger sirt és bömbölt; — és nem jött az ablakba, nem láttam. És másnap sem. S a harmadikon sem. Egy hete mult éppen, hogy ott ült, előttem, a

padon, a fiuval és hallottam a nevetését; egy hete, hogy odajött értem az ablakba. A nyolcadik napon nem birtam már. A kutas-asszonyt megkérdeztem: nem tudná-e megmondani, hol van, történt-e vele valami? De tudja, — mondta. — Hogyne tudná. Az ünnep estéjén meghalt a kisfiu. Agyvelő-gyulladásáa volt. És másnap reggel mindnyájan elutaztak.

. . . Hová? Nem tudtam. Merre keressem? Sejtelmem sem volt. Hol lelhetnék rá? S ha rátalálnék, megismerne-e, szóba állna-e velem, és elhinné-e, hogy senkihez sem szabad odafűznie az életét, csak hozzám? Semmit sem tudtam. A bánat úgy szállt le rám, mint egy gyilkos, rettentő köd, börtönök fojtottsága, bilincsek szorítása, mázsák nyomása. Mihez kezdjek? Mihez? Vártam, hogy majd levelet hoz talán tőle a posta. Egyetlen sort csupán. Hogy ne legyek ostoba. De mult az idő, szép lassan vége lett a nyárnak, és a postás nem hozott semmit; s az álmaim is cserbenhagytak; nem beszélt róla senki és semmi; nem volt már mit reménylenem. Az esték hűvösödni kezdtek. Szálldestak el az emberek. És jött azután egy nap, amelyen nekem is letelt az időm. Letelt; indulnom kellett.

. . . Ezen a napon fönt voltam a szobámban; alkonyodott; a szoba közepén az utikosaram; az ablak nyitva volt; s a nyitott ablakon beáradt a szeptemberi nap egész szépsége. Most bucsuznom kellett. Adieu,

adieu, mindennek adieu; adieu a legszebb, s a legszomorubb nyárnak, amelyet Carbiban töltöttem, régen, régen, ifjúkoromban, — tavaly. A nagy gőzös már ott horgonyzott a vizen, a kikötő előtt. Éjjel kapáltak a kerekei. Hozott haza a hajó a dalmát szigetről, haza, a józan hétköznapi, s a piszkos rendbe. Főnt ültem, a hajó földélzetén, és átjárt a tenger sós szele; és zokogva gondoltam el: mindenki elmegy egyszer egy szigetre, erre vagy arra, hogy keresse és megtalálja az álmait. És mindenki visszajön. Én legalább, bolond, bolond, visszajöttem; üres öllel; lankadt karokkal; kifosztottan.

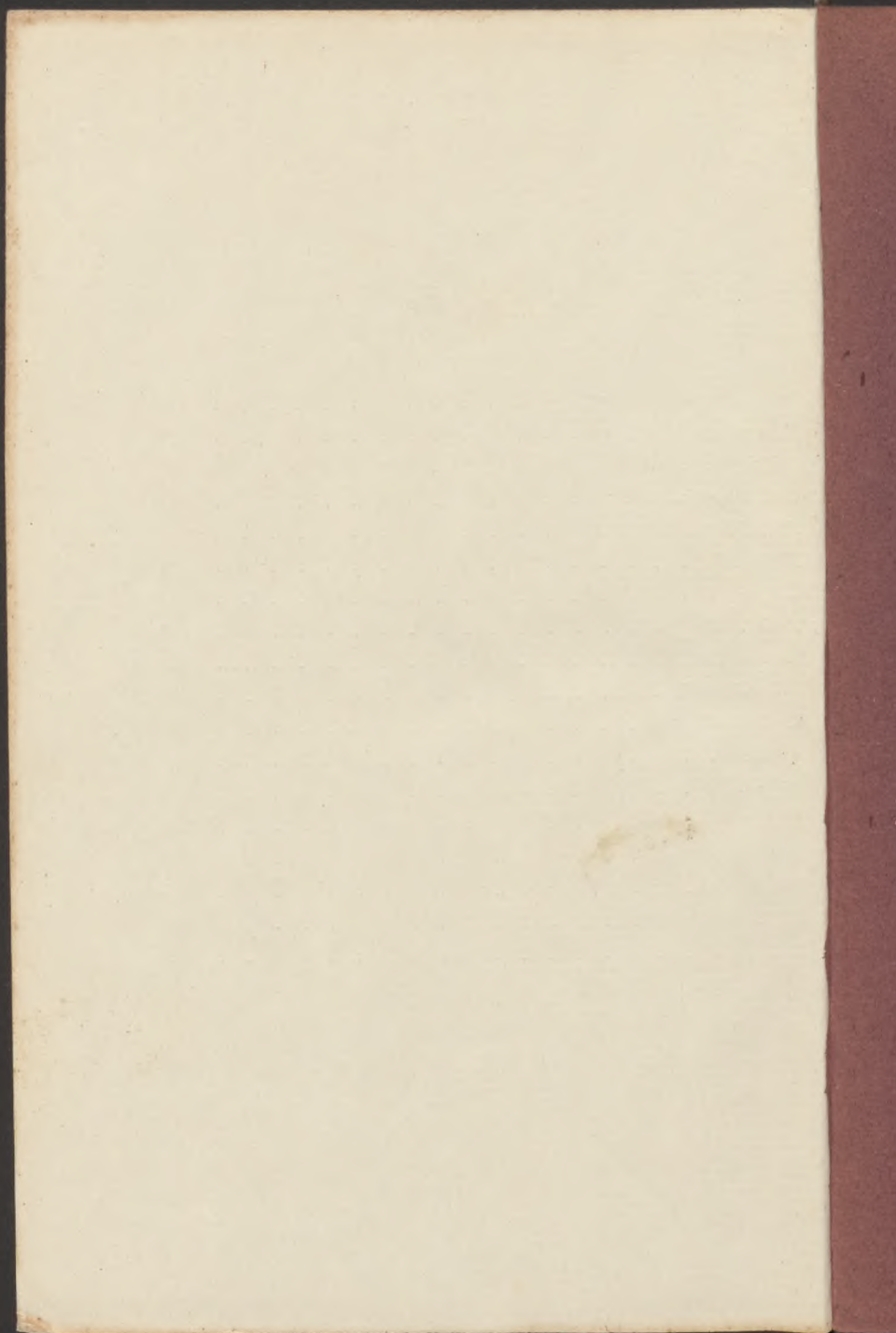
Nem maradt egyebem, — egy nézés, amely talán véletlen volt, s talán nem is szólt nekem. Egy fatáblás ablak, amelyre mindig föl kell majd néznem. Most, nemrégiben, jártam is arra. A lombtalan fák kétségbeesetten merednek az égnek. Hervadt levelek borítják a földet, hidegen, rezesen, halott merevséggel. A sziget végében gubbasztó vadludak. Az erkélyen asztal; egy fehérre mázolt, komisz, puhafából való nyári asztal, amelyet fölbillentettek, hogy az eső lecsorogjon róla. Most fognak jönni a fagyos novemberi esők. — —

. . . Volt egyszer egy sziget; és volt egyszer egy nyár. Már nincs. És ilyen többé nem lesz sohasem.

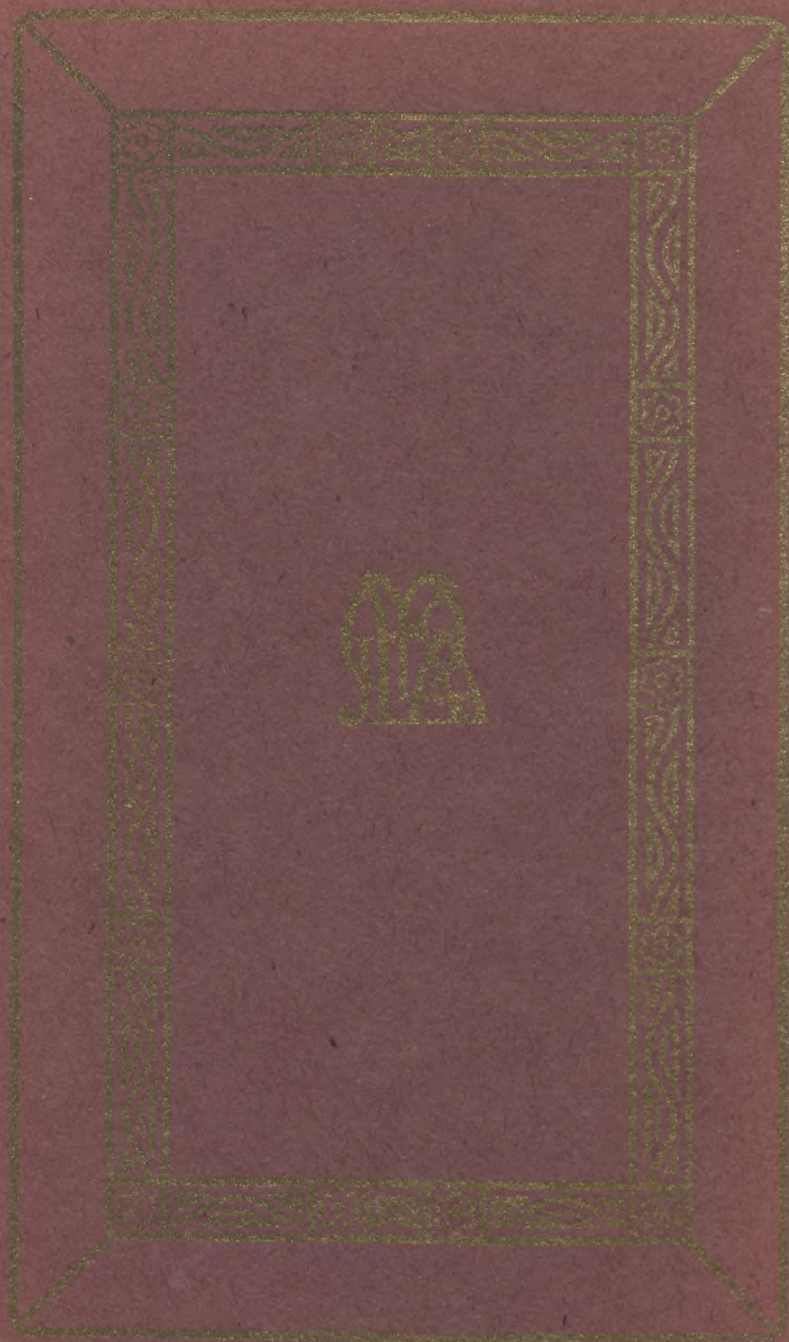
Lieg
Kite
Fej
Ősz
Fát
Elke
Öreg
Nih
Har
Haj
Kira
A p
Pét
Har
Man
Men
Éjj
Car

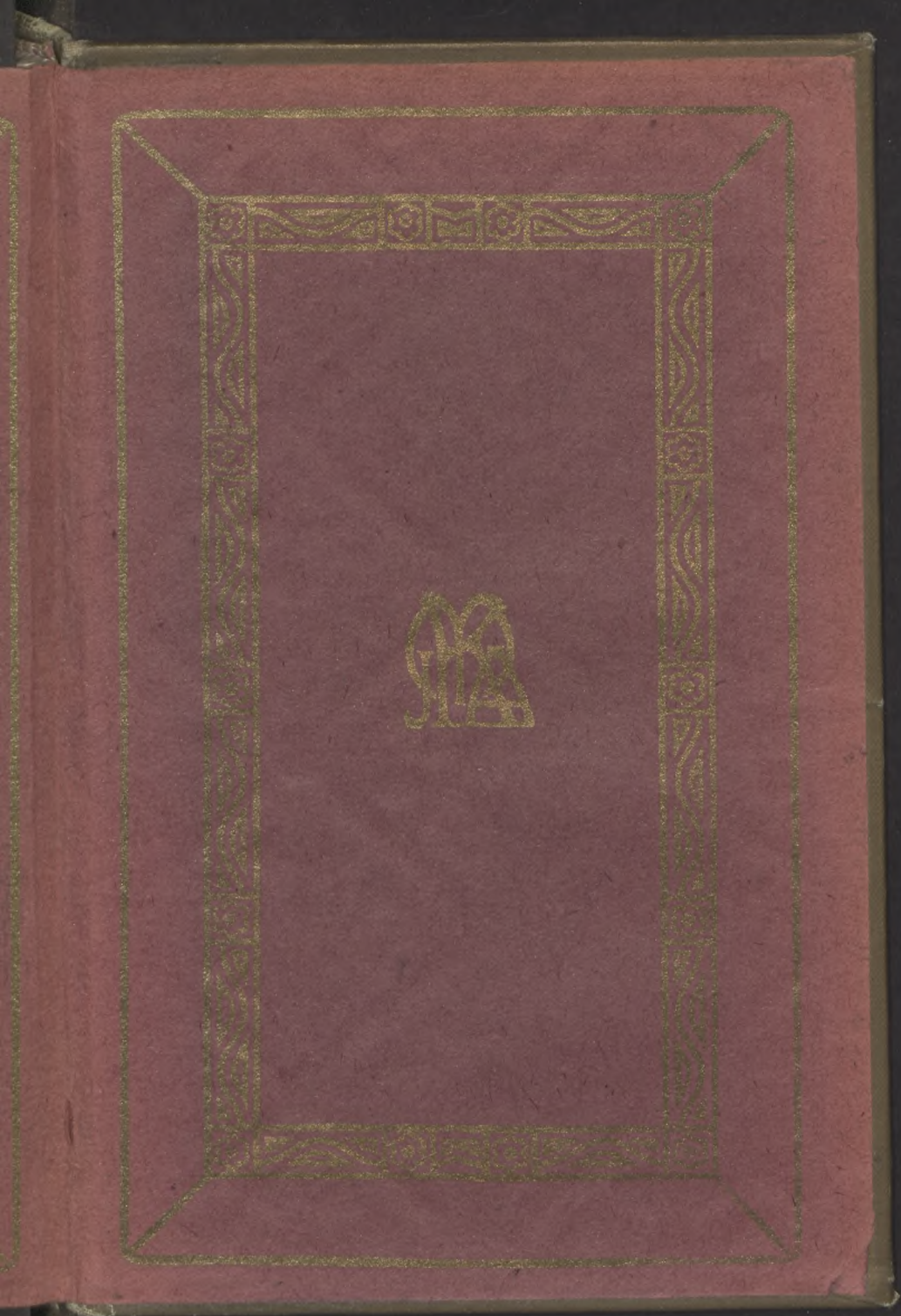
TARTALOM.

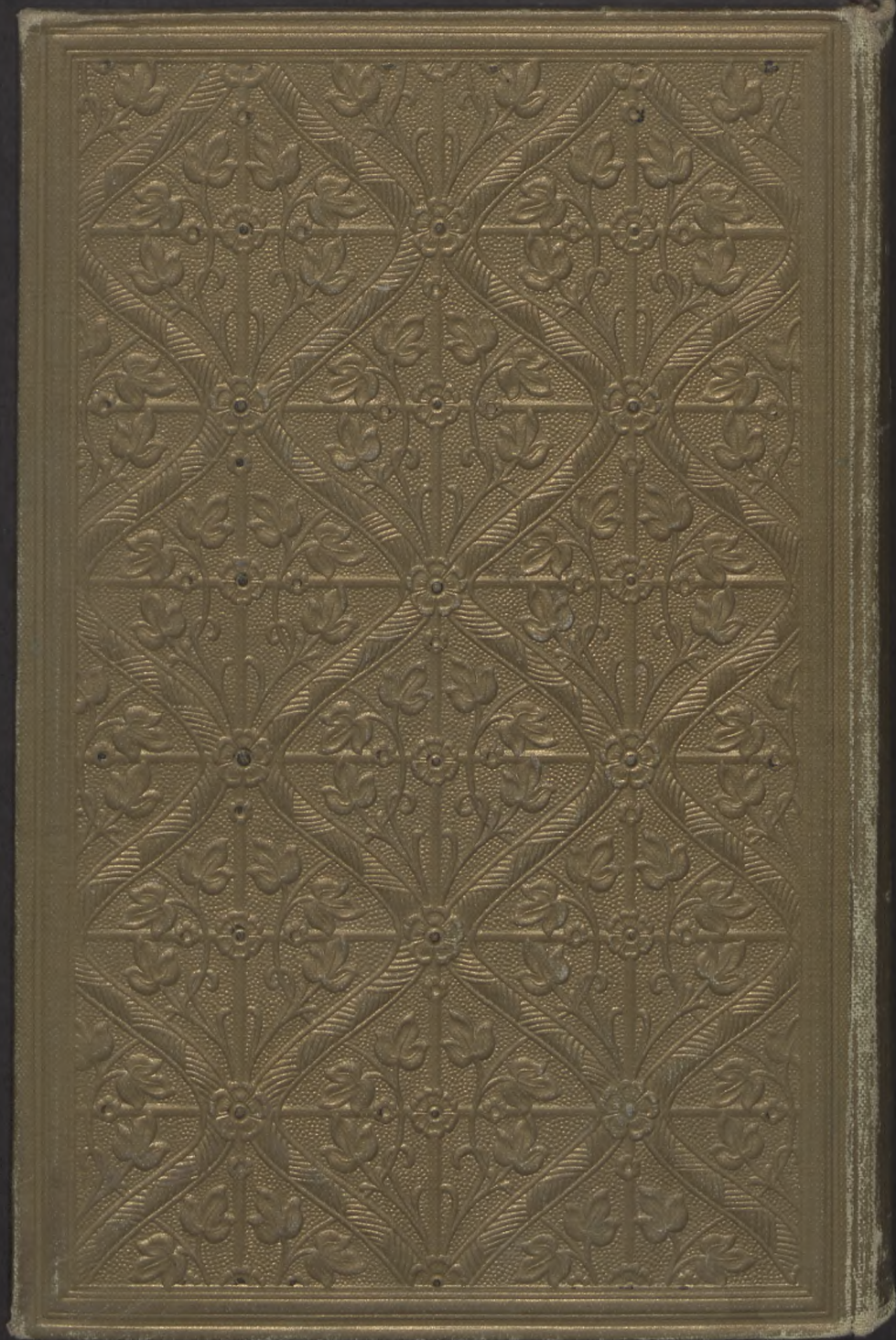
	Olda
Liegen Egon felesége	3
Kitagadott testvérem	29
Fejfa	41
Őszi alkonyatok	55
Fáth Márta	75
Elkésve	93
Öregség	101
Nihil	115
Harangszó	143
Hajnali madarak	147
Királykisasszony	159
A pók	171
Péter	181
Harakiri	191
Margit	207
Menekülés	217
Éjjeli vendég	225
Carbi	233

MAGYAR
IROK
ARANY
KÖNYVTÁRA

19

JORDANI
IFJÚKOR